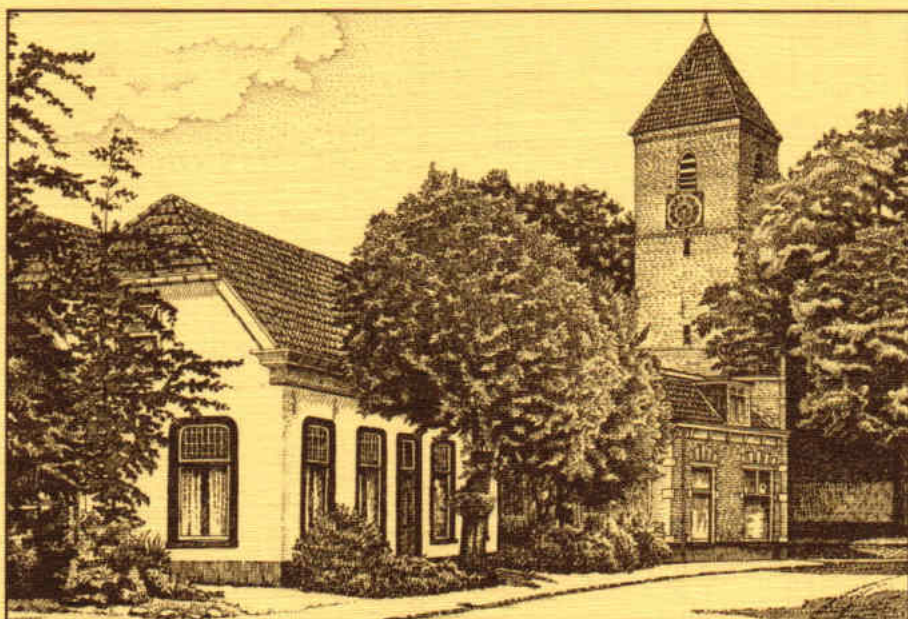

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

18e JAARGANG - NUMMER 1 - MAART 1998

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

Van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
18e jaargang - nummer 1 - maart 1998

INHOUDSOPGAVE

blz. 2	Van de redactie
blz. 3	Gedicht: Met zien beiden op buten - D. van der Klippe
blz. 4	Het lert 1050 jaar (3. De horigen van het klooster Essen) - Anton P. Ouweneel
blz. 10	Brieven aan de toekomst
blz. 11	Wule zekt det zo (15) - Henk van der Veen sr.
blz. 12	Veepest in Heino en wijde omgeving 1744-1765 - Drs. G.A. Hutten, Kesteren
blz. 18	Sprekende foto's (38) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 20	Bericht uit het Bezoekerscentrum West-Salland - Hildo van Engen en Donald Touwen
blz. 21	Boerderij- en Veldnamen (7) - Jan Peters
blz. 22	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 23	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 24	Van de bestuurstafel

Van de redactie

Een nieuwe lente, een nieuw ... voorblad. U had het al gezien, uw oude vertrouwde 'Omheining' is, na 17 jaar lang het wapen van Heino getorst te hebben, in een nieuw jasje gestoken. Bert van de Wetering heeft het ontwerp gemaakt en de afbeelding, zo ongeveer het oudste plekje van Heino, is indertijd getekend door Wim Witteveen en siert ook al jaren onze verjaardagskalender. Hopelijk vindt u het geheel net zo geslaagd als wij.

De inhoud van het blad is echter nog als vanouds. De heer Ouweneel leverde het laatste deel van zijn serie over De Ierthe en de heer Hutten heeft ons weer verblijd met een artikel. Zijn onderwerp is wel zeer aktueel: de veepest in Salland!

Verder vindt u de oude bekende artikelen en ook van het team van het bezoekerscentrum is er een bijdrage.

Al met al weer een gevarieerd geheel en wij wensen u dan ook veel leesplezier.

Met zien beiden op buten

Echt, zie heurt bie mekander!
Met zien beiden bint ze op buten
't Beste giet 't nog met die twee saem
As ze kiekt nao en komt van het zuden.

'n lent die is ebleven,
'n Ander is van oons egaon;
Jao, van den laesten
Is mār een monument blieven staon.

Jao echt heur, zie heurt bie mekare
Want de mōlle stiet met de kop naor de wind;
Noe loa'w mār zeggen: de wind is de moe
En de mōlle is zien kind.

Vrogger h'ek ze zelf nog zien dreien,
Dan waeren z'an 't maelen veur de boer;
Met de zeilen regelen ze de gank van de wieken
Mār prompt stunnen ze stille as der dreigen een schoer.

Ooit waeren ze in Heino met zien drieën:
Lindeboom, Hooglugt en Kloosterman.
't Was veur de boeren een kommen en gaon,
Vaeke kwammen ze der ok met 't Heinose niejs vandan.

Bie de mōlle, daor was een sociale plekke;
En met het geld konnen ze daor ok terechte:
Ie konnen der wat brengen en ie konnen der wat haelen.
Jao, goeie mulders, det waeren gien slechte.

Joa, de wind die is ter nog net as vrogger,
Mār zien maot, de mōlle, die is egaon.
Daor is ter nog mār hier en daor iene
Noe as monument in het land blieven stoan.

Hulde an de mōlle, die het koren maelen tōt mael,
En ok an de wind, die em jaegen in het rond.
De wind bleef, mār de boeren die pakken op...
En die der nog bint die hebt het mael van de Bond.

D. van der Klippe

Het Iert 1050 jaar

3. De horigen van het klooster Essen

Essense goederen in 1364

Grootgrondbezit in de Hof te Herte, Yrthe, Het Iert

Midden in de woestenij bouwt het klooster Essen eerst de *ontginningsboerderij* of Hof (curtis) Yrthe met schuren en stallen. De hillighe luden ontvangen een kavel woeste grond, zij bouwen er hun onderkomen en ontginnen de gronden. Tevens gebruiken zij de rondomliggende onbebouwde gronden (weiland, heide, bos).

De *hofmeier* op de hof te Archem bestuurt de drie Sallandse hoven, de *villicus* leidt de administratie, de grondverdeling, de ontginning en het innen en opslaan van de oogst. Als beloning ontvangt de *hofhorige* een deel van het koren en het vee in *natura*.

HOFHORIGEN

Rechten

Hillighe luden, hilligh man en hilligh wyf, hebben het *erfelijk gebruiksrecht* van de grond, maar zijn met hun kinderen met lijf en bezit eigendom van het klooster.

Vandaar hun naam. De afspraken liggen voor eens en altijd vast.

Men kan hen niet ontslaan of zonder hun toestemming de beloning in natura wijzigen. De lasten worden dus evenmin verhoogd. Die afhankelijkheid als horige omschrijft men met de term: *'in echte zijn'*.

Huwelijk

De horige behoeft voor zijn partnerkeus en huwelijk de toestemming van de hofheer. Een huwelijk met een vrije is verboden, want hierdoor zijn zij *'uit de echte'*, waardoor de *abdis* haar aanspraak verliest op de nalatenschap van de horige.

Afb.1: Agrarisch tafereeltje. Vlaams handschrift 1515. The Piermont Morgan Library, New York.

Rechtspraak

Opmerkelijk: de horige, *de hillige man of wyf* bezit een rechtspositie. De hof van Yrthe bezit evenals het klooster de kerkelijke immunititeit. Niemand mag zonder toestemming de grond betreden; er is vrijdom van belasting en men bezit de eigen rechtskring, het hofgericht. Op de *hofdag* zijn alle horigen en hun nakomelingen verplicht deze bij te wonen.

De heer of de hofmeier is rechter samen met twee *'keurnoten'* (gezworenen) uit de oudste bewoners van de horigen.

De *'mannen'*, de horigen, vormen de leden van het gerecht. Deze spreken het vonnis uit in een conflict over goederen en personen,

dat de heer bekrachtigt. Die horigen hebben dus de zekerheid, hun geschillen te kunnen voorleggen aan hun mede-horigen van het hofgericht, die dus tegelijk ook hun rechters zijn. De rechter bekrachtigt de beslissing van zijn gezworenen. Het verslag van de hofdag wordt opgetekend in het *hofboek*. Beroep op de voogd komt zelden voor. Deze rechtsgang wijzigt zich in 1546, wanneer de hofrichter de alleen-rechtspraak krijgt.

Abdis als erfgename

Hillighe luden, hilligh man en hilligh wyf, zijn met hun kinderen met lijf en bezit eigendom van de hofheer. Bij het overlijden van de horige, deelt de abdis in diens versterf. Deze en andere uitspraken van de abdis en de proostin van het klooster Essen staan opgetekend in een oorkonde van 1216-1230 (OSU 633). De *vaghet* (voogd) van het klooster, de bisschop/landsheer Jan van Arkel herzielt ze op 9 juni 1324 (Berkelbach 605) o.a.:

Voorwaarden als erflater

Een horige, die *'binnen syn vier stapelen ligt'*, d.i. op zijn ziekbed (vierstapel) ligt, wil zijn roerend goed aan personen binnen de echte, dus aan zijnsgelijken, vermaken. Dit is hem pas toegestaan, als hij in staat is, op te staan, zichzelf te kleden, zijn schoenen aan te trekken en *'slaen drie slaeghe mit einen sweerde'*. Dit is te vergelijken met de huidige voorwaarde, waarbij de erflater over zijn volledige verstandelijke vermogens dient te beschikken. (compos mentis).

Niets vermaakt

Als de horige *'geen giftinge en dede'*, dus niets heeft vermaakt, valt *'het vliegende en veltgaende'* (het gevogelte en het lopende vee) toe aan de hofheer. In dit geval krijgt de abdis ook *'den Hoeveners rock'* (overrok van de overleden horige), zijn *hoike* (huik¹), zijn *broeck*, *gordel* en *twee hasen* (hosen=kousen).

Vrijgezel

Na zijn dood plukt men hem kaal. *'Voert meer'* (voorts) *een eenlopende man* (ongehuwde

Afb.2. Deze houtsnode, afkomstig uit een Duitse kalender uit 1485 en waarschijnlijk gemaakt door de drukker Johann Blaubirer, geeft een inkijkje in het eenvoudig onderkomen van een boer. Hij zit op een stoel zijn handen en voeten te warmen bij het houtvuur, waarboven een ketel met voedsel hangt. Aan een stok hangen de worsten te drogen: voedsel voor deze wintermaand februari.

man), *die sal geven te koere* (als keurmede) *een 't beste'* (zijn beste goed).

Gehuwde vrouw

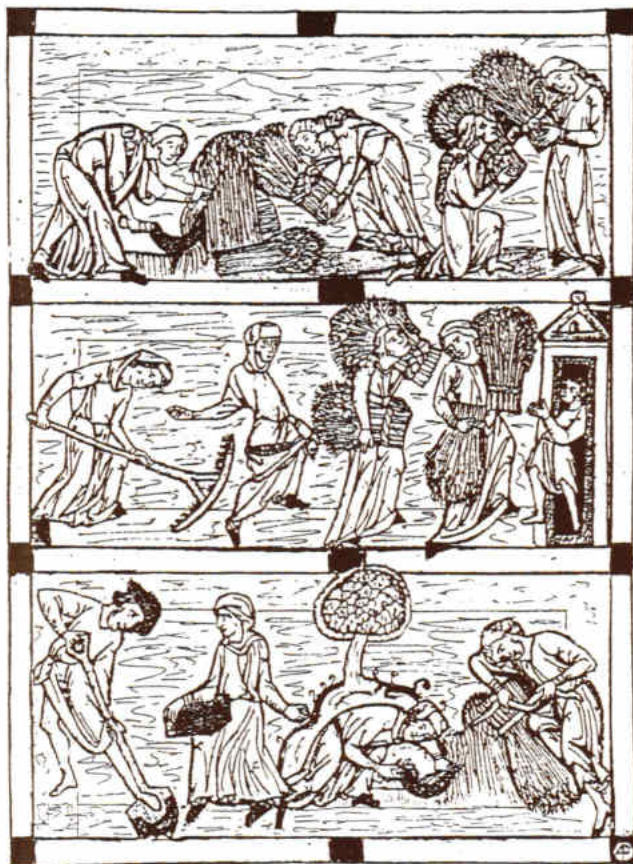
De overleden echtgenote is niets verschuldigd. *'Voert'* (verder) *een Hillighe vrouwe en gevet* (geeft) *niets als sy stervet'*.

Controle uit Essen

Voorts is de abdis van Essen verplicht, eens in de zeven jaar de hoven te bezoeken, om toe te zien op de handhaving van de rechtsgang. Als dit niet plaats vindt, dan zijn de Hillighe luden haar niets meer verschuldigd.

Uitwisselen hofhorigen

Hofhorigen zijn uitwisselbaar. Dit blijkt uit een oorkonde van 1334. Johannes Redinc, knape, deelt hierin mee, dat met toestemming van zijn moeder, twee broers en zus, hij uit de horigheid heeft vrijgelaten man en vrouw

Afb.3: Vrij naar *Speculum Virginum* (Maagdenspiegel) van Conraad Hirschau. Rheinisches Landesmuseum. De tekenaar uit de 12-de eeuw heeft de bruisende activiteit van de oogst weergegeven. Vrouwen snijden koren en binden de halmen met een gevlochten stroband tot schoven. Onderwijl dragen zij de schoven naar de schuur van de rentmeester (villicus). Een knecht staat met uitgestrekte arm klaar, om de schoven aan te nemen, ze te tellen en op te tasten in de schuur. Het is opvallend, dat het gereedschap na acht eeuwen weinig veranderd is: de sikkel, een houten hark en een spade. Alleen de kleding verraadt een zeer oud modebeeld: de man draagt een hoed en wijde werkkleding. In tegenstelling tot de jonge meisjes, dragen de getrouwde vrouwen de capuchon van de kapmantel op haar hoofd, met gedekt hoofd naar de mode uit die dagen. De derde beeldstrook: zij bemesten de grond, zij ploegen, zaaien, oogsten en halen hooi binnen. Deze illustratie onderstreept één activiteit van horigen: werken en nog eens werken. De vierde strook ontbreekt: deze grond blijft jaarlijks bij toerbeurt braak liggen. (Drieslagstelsel)

Berendinc met zoon en schoondochter voor 15 mark Brabantse penningen ten overstaan van het gerecht van Helendorn (Hellendoorn). In ruil voor hen krijgt hij twee broers en twee vrouwen terug, die hij vroeger voor 4 mark en zes rammen had verkocht.

Loskopen

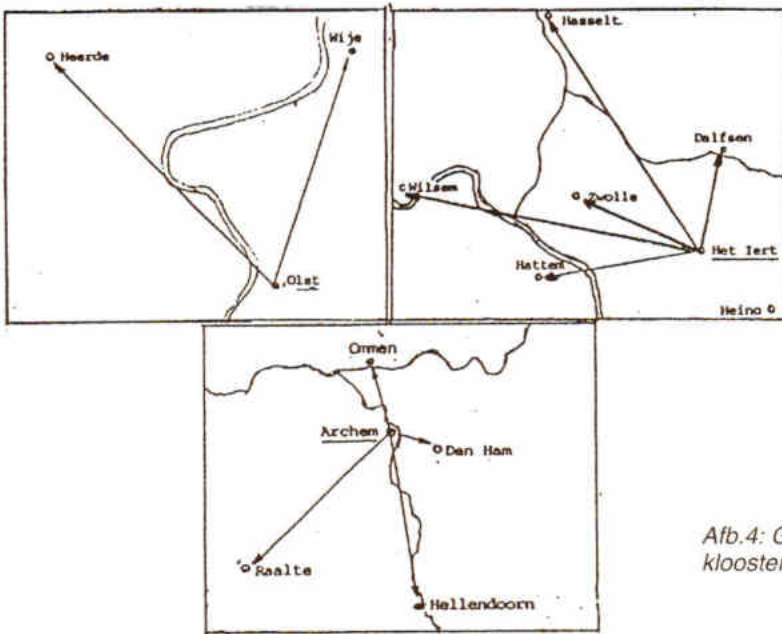
Met toestemming van de abdis of haar plaatsvervanger, de hofmeier of ambtman, kan de horige zich tegen een bepaald bedrag vrijkopen, onder voorwaarde, dat hij/zij een ander persoon zijn/haar plaats laat innemen. De vereiste bedragen gaan de draagkracht van de horige meestal verre te boven, zodat dit geen algemeen gebruik wordt. De echte vrijheid zal later uit een andere, onverwachte hoek komen.

ECONOMISCHE VERANDERING

De bloeiperiode in Europa op cultureel en materieel gebied van 1150 tot 1300 gaat gepaard met een sterke bevolkingsgroei. De vraag naar landbouwprodukten stijgt (marktwerving), waardoor de prijzen stijgen. De hillinghe luden zijn de lachende derden, want de beloning in natura wordt plotseling meer waard en is onopzegbaar. De hofmeier heeft een probleem: hij 'betaalt' nu immers meer.

Van eigenhorigen naar tinsluiden

Om de waarde van de beloning in natura af te romen en zijn eigen inkomen op peil te houden, stelt de hofmeier zijn 'mannen' voor, hun hoeve en grond in *tijns* (pacht) te nemen. Veel horigen geven hieraan gehoor. De tijnsman is geboren!

Afb.4: Grondbezit van het klooster Essen; drie kaartjes.

Aardverschuiving

Deze maatregel is het begin van een ware aardverschuiving in het bestaande hofstelsel van het grootgrondbezit van het klooster Essen. *Op de kloostergronden schuift de horige in de richting van tinsman*, maar blijft wel 'in de echte'. Niet alle Hillige Luden geven de voorkeur aan het lonkende tins, zodat de dienstman voortaan naast zijn horige 'manen' op dezelfde hof te maken krijgt met *tinslieden* of horige pachters.

In de late Middeleeuwen vindt bij vele Sallandse hoven deze omwenteling plaats, die zal leiden tot verzachting van de hofhorigheid in de hoven in Salland. De echte bevrijding komt pas veel later.

Gevolg:

De wijziging van hofhorige naar tinsman binnen 'de echte' is een begin van de doorbraak van de traditionele hofhorigheid in Salland.

400 jaar later: 1364

Terug naar Heino. Een boeiende vraag is: 'Hoe groot is het domeingood van de ontginningshof (curtia, curia) Yrthe in 947?

Bewijs

Het antwoord is te vinden in een Essens tijsn-register uit 1364. In dit handgeschreven document (manuscript) staan keurig opgesomd de inmiddels verpachte horige boerderijen van de in 947 vermelde hoven Olst, Archem en Yrth, eigendom van het klooster Essen.

Grondbezit

Het totale grondbezit van het klooster Essen is indrukwekkend: Het schematisch overzicht van alle kloostergoederen in de drie centrale hoven in 1364 geeft afb. 4.

Hof te Yrthe

De boerderijen onder de hof te Yrthe in 1364 liggen in de volgende 5 kerspels (kerkdorpen): Dalfsen, Hattem, Hasselt, Wilsem, Zwolle.

De aanhef bij de hof te Yrthe luidt:

'Dyt sint dey helygen gude (heilige goederen) in den lande van Zallant des stichtes van Essende, dey (die) in den hof van Yrthe hort (behoren)...

In parochia Dalueshem.

Dey hoff to Yrthe, vertynzet Henrik Vterwyk vur twe alde schilde.

Rållet Bråns-gut to Anken, vertynzet vor 4 alde groten Alfer Konneken.

Toezynek to Lente, vertynzet vor 2 schilde Wynolde Hagenyuk.

Grote Lynthorst to Lente, vertynzet voor 1 schilde, vrygūt, bezyt Herman ter Kulen ¹⁾.

Rolvink to Gerner, vertynzet vor 1 Rinschen gulden, Gert Rolvink ²⁾.

Rykerdink to Eme, vertynzet vor 1 Rinschen gulden, Hugén Olyman ³⁾.

Marremansgut to Wechele, vertynzet vor 2 alde groten Gerberte ten Bussche, in quo ecclesia est decepta.

Grote Stocket vertynzet Bernde van Yrthe von 1 swargen gulden.

Avengut Roloff und Gerd Assen kinder.

Ecbertink des Breiden gut 2 solidi, vertynzet Hugén Olyman vor 6 alde groten.

Badink to Eme, ys vertynzet Alberte Badink vor 1 schilt. Houeklink to Eme ⁴⁾.

Namynik to Lente Johan Namynk ind Hertwich ⁵⁾.

Luttike Stocket besit Arnt Wychedynk ⁶⁾.

Ter Hare to Lente Hermanne Veneman vor 1 schilt vertynzet.

Dauen-schute, vrygut, besyt Hadewich und er man ¹⁾.

Luttike Linthorst to Lente vry gut ²⁾.

Ter Beke to Eme bezyt onhuldich Bernt van Yrthe vor eyn bisscopen-gut; et est cambitus pro alio manso tempore Theodorici de Gryntberge ³⁾.

1) In margine: 1 schild.

2) In margine: 1 swaren gulden.

3) In margine: 1 swaren gulden.

4) In margine: 7 denare.

5) In margine: 15 denare.

6) In margine: 2 schillinge.

1) In margine: 6 Brabant.

2) In margine: 3 Holland.

3) In margine: 7 denare.

Afb.5: Boerderijen in het huidige Heino zijn in 1364 te vinden onder het kerkdorp Dalfsen.

Voor de volledigheid alle boerderijen in parochia Dalfsen van 1364.

Aantekening:

1. Et est cambitus pro alio manso tempore: ook is het destijds verwisseld voor een andere boerderij (+ land).
2. Het hofhorig erf Naminck te Lenthe, schoutambt Dalfsen, behorend tot het hof de Irthe, wordt op order van de abdis van de hofhorigheid ontslagen en daarmee wordt op 4 dec. 1674 beleend jonker Casijn van Isselt, kapitein, mits dat elk verkocht perceel wordt verheerwaard met 10 Car. guldens.

Tins/pacht: voortdurende zorg

Tien jaar later. Bij de verpachting van het

Essense deel van de markedeling van Mastenbroek in 1374 bedraagt de erftins al 2 groten per morgen (1,23 ha Sallands), - '...dat sye (de abdis) sullick grotten tyns in Mastebroek hefft...' (Toe Bocop). Een fors bedrag voor die tijd.

Heergewaad

Bovendien is bij iedere nieuwe belening als 'entreegeld' een dubbele tins vereist. Dit in navolging van de leenheer, die eerst van zijn nieuwe leenman als entreegeld een heergewaad eist, een C & A-tje dus, later vervangen door een geldbedrag.

KERSPEL DALFSEN

De Hof tot Yrthe minor, boerschap Lenthe	
14 Jan. 1797 leen en tins afgekocht voor	252-10- 0
Lindhorst minor, met nog 10 morgen, boerschap Lenthe	
1808 leen en tins afgekocht voor	217-10- 0
Rickerdinck (stukken uit R. gesproten), boerschap Emme	
1 Mei 1802 het leen afgekocht voor	200- 0- 0

Afb.6: Afkoop tinsplicht in Kerspel Dalfsen.

Waardedaling

Rond 1700 doet de voortdurende waardevermindering zich gevoelen: De hofhorigen betalen dan de al jaren bestaande tins van 7 braamschen, dan 32 stuiver waard! (Haga: Essense goederen)

Nieuwe Voogd: Ridderschap & Steden

Na de Reformatie werpen bij een appèl van 1629/1630 Ridderschap en Steden zich als de rechtopvolgers van de bisschop op en wel als *voogd* van de Essense goederen en presenteren zich als superieuren van de abdis: een voortdurend twistpunt tussen R&S en de abdis.

Landrecht

Horigheid komt algemeen voor. Vandaar ook, dat het 'Landrecht van Over-Yssel' van 1724 een afzonderlijke artikel wijdt aan het 'Hofhorigregt in de Twente', waarin soortgelijke bepalingen van vererving gelden, als boven genoemd.

Einde horigheid

In 1795 brengen de Fransen ons vrijheid, gelijkheid en broederschap en de 'droits des hommes' (mensenrechten). Hierin passen geen horighe luden. De hofrechten vervallen en de leen- en tinsplichtigen worden in de loop der jaren afgekocht. Tijdens de Franse bezetting van ons land worden de leuzen van 1795 zichtbaar in nieuwe wetten:

De Provisioneele Representanten van het Volk van Overijssel maken op 24 oktober 1795 bekend, dat de leenplichtigheid van de provinciale lenen, voor zover gelegen in Overijssel, kan worden afgekocht, evenals de hofhorigheid der goederen, onder het rentambt van Sallande ressorterende. (art.I en II).

Zo krijgen de horighe luden van het klooster Essen en andere horigen onverwacht hun vrijheid. Een bezetting kan ook iets goeds brengen.

Tenslotte

Het belang van de activiteiten van het klooster Essen gedurende eeuwen in de regio Salland is onbetwist, het in cultuur brengen van de woeste gronden. Tot heden ten dage profiteren de huidige agrariërs nog van de noeste vlijt van hun verre voorgangers van 1050 jaar geleden.

Anton P. Ouweneel.

1. Huik: een lange mantel zonder mouwen, zowel voor mannen als vrouwen, die tot de voeten reikt en voorzien is van een puntige kap. Afgeleid is de uitdrukking: zijn huik (d.w.z. de kap) naar de wind hangen. (Zijn mening veranderen, als hem dit voordeel brengt).

Brieven aan de toekomst.

Aan alle historische verenigingen en heemkundekringen in Nederland.

Heeft u ook zoveel vragen over het dagelijks leven van uw voorouders? Wat voor kleding droegen zij? Hoe hadden zij hun huis ingericht? Wat aten ze? Met wie hadden ze contact? Hoe stonden zij in het leven? Geloofden ze in God? Wat voor werk deden zij?

Het antwoord op deze vragen is vaak maar heel lastig te vinden. Juist over die gewone en vanzelfsprekende zaken is vaak maar heel weinig bronnenmateriaal bewaard gebleven. En we weten al helemaal weinig over hoe gewone mensen destijds hun dagelijkse ervaringen beleefd hebben.

Wanneer toekomstige onderzoekers het dagelijks leven anno 1998 willen beschrijven, dan zullen zij met vergelijkbare problemen te stellen krijgen. Behalve als wij daar nu iets aan doen.

Daarom zal op **vrijdag 15 mei 1998** aan alle Nederlanders gevraagd worden een brief te schrijven aan de toekomst.

Brieven aan de toekomst is een project zoals dat in Nederland nog nooit vertoond is. Vergelijkbare projecten in Zweden en Denemarken leverden vele duizenden brieven op. In hun brief aan de toekomst zullen zoveel mogelijk Nederlanders hun dagelijkse bezigheden beschrijven, al hun belevenissen die zij hebben meegemaakt op vrijdag 15 mei 1998. Hoe hebben zij deze gewone maar voor de toekomst zo bijzondere dag beleefd en doorgebracht?

Om dit project tot een succes te maken vragen wij dan ook om uw medewerking. Het is namelijk heel belangrijk dat zoveel mogelijk mensen reageren. Mensen uit alle hoeken van de samenleving, van alle gezindten, geloofsrichtingen en huidskleur.

De drie organiserende instellingen, het Nederlands Openluchtmuseum, het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en het P.J. Meertens-Instituut willen namelijk dat (toekomstige) onderzoekers een betrouwbaar beeld krijgen van het dagelijks leven anno 1998, op een alledaagse dag in de week. Met uw hulp willen wij vrijdag 15 mei 1998 tot de best gedocumenteerde dag uit de Nederlandse geschiedenis maken!

In elke gemeente van Nederland zullen werkgroepjes geformeerd worden die het project *Brieven aan de toekomst* op plaatselijk niveau gaan begeleiden.

De drie organiserende instellingen staan er garant voor dat de ingezonden brieven zorgvuldig behandeld zullen worden. Het materiaal wordt niet alleen verzameld met het oog op de toekomst. Als eerste resultaat van het project zal een boek verschijnen met een selectie uit de ingezonden brieven en ook zal in het Nederlands Openluchtmuseum een tentoonstelling worden ingericht. De brieven én de tentoonstelling zullen ons een spiegel voorhouden van wie wij zijn, wat wij doen en hoe wij leven.

Wij rekenen op uw medewerking!

Drs. Ineke Strouken
directeur Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Wule zekt det zo (15)

Hof en tuin

In oonse streektaal gebruke wie tegenswoordig gewoon het woord tuin, net as in het Nederlands. In aandere streken in het oosten van oons laand heur ie ok tuun of toen.

Vrogger zèè elk en iene hof, een woord, det in oons dörp is vastelegd in de Munnikenhof, de Hof van Rakhorst en de Kloostermanshof. Alle drie met het lidwoord 'de' derveur vanzelf, want 'het' hof is heel wat aans.

De hof of tuin is een stuk grond veur gruunte, bèzenstroeken, vruchtbomen, bloemen, enz. Van oorsprong was tuin ok - en det is heel interessant - de omheining, de ofrastering rondum det stuk grond!

En zo'n ofrastering bestund uut stoande poalen met doartussen evlöchten wilgen- of nog better iekentakken. De poalen wödden met een tuunhaemer in de grond eslaegen. Det was een zwoare hólten haemer, die ok wel tuurhaemer enuumd wödden, want doar sleug ie ok de tuurpoal met in de grond, waar'j bv. in de tuurweide de geite an vastezetten. Betuning met takken zie'j nog wel langs waterleidingen en sloten um ofslag van de wallen tegen te goan. Ik herinner mie de'k zo'n ofras-

tering vrogger ok wel es ezien hebbe rondum een vårkenweide.

't Zol mie niks verwonderen as ok oons woord 'betuun' (det schaers of beperkt betekent) van betuning ofeleid is.

In het Middelnederlandsch Handwoordenboek vin ik het volgende:

– **tuun, thuun, tune, tuen:**

1. omheining, vlechtwerk van tenen;
2. door de tuin omsloten ruimte.

– **tuunrijs, tuungaerde:**

twijgen voor het vlechten.

Rijs, (rieze, takkenbos) en gard (twieg) bint woorden, die wule nog aait gebruuikt, zowel in streektalen as in het Nederlands.

Verwant bint ok het Engelse town (oorspronkelijk: ommuurde stad) en de Duutse woorden Zaun (omheining, hek, haag) en zäunen (omheinen)

Henk van der Veen sr.

Gegevens uut:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek en
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

Limericks

Een rentenierende agrariër an 't Kärkpad
die proaten al zien lèven nooit aans as plat.
Ie proat, zèè zien vrouwe, toch zó dom,
de luu zekt: zó boers en zó aekelig krom
Wat de luu zekt, zèè-de narrig, det lap ik an't gat!
VdV

Een boy van een jonk op de Hoek,
die deud het nog lang in de broek.
Hulpzelen, die kreeg e,
mår 't kruus hunk aait lege...
Nee, 't was nog beslist gien New Look.
VdV

Veepest in Heino en wijde omgeving 1744 - 1765

Het afgelopen jaar zijn wij in Nederland opgeschrikt door het uitbreken van een omvangrijke varkenspest, waarbij meer dan tien miljoen varkens de dood vonden en er een schade ontstond die in de miljarden liep. De media brachten 's avonds dramatische beelden van mens en dier op ons netvlies. Alom was de angstige vraag: met welke maatregelen bestrijden wij deze ziekte, welke rol moeten overheid en andere instanties hierin spelen en wanneer zal deze epidemie een einde nemen?

Begin dit jaar ontstond er weer ongerustheid vanwege enkele nieuwe gevallen. Van officiële zijde - en door boerenorganisaties - werd er gewaarschuwd voor een te groot optimisme over het einde van deze varkenspest, die de agrarische sector al sinds vier februari 1997 in haar greep houdt. De ziekte kan weer uitbreken en zal dan ernstige gevolgen hebben voor de hele sector.

Ziekte onder dieren is van alle tijden, of het nu gaat om varkens, kippen, schapen of koeien, maar of er massale epidemieën zijn geweest is niet zo zeker. Wel is bekend dat wij hier in de 18e eeuw werden geconfronteerd met een dodelijke rundveeziekte, die vanuit Oost-Europa naar West-Europese landen oprukte en desastreuze gevolgen had voor mens en dier. Nederland werd in die eeuw drie keer zwaar getroffen door deze virusziekte onder het rundvee. De eerste golf van veepest duurde van 1713 tot 1720. De tweede golf brak uit in 1744 en eindigde pas twintig jaar later in 1765. Drie jaar later brak de ziekte onder het rundvee opnieuw uit en verdween pas in 1786. In deze derde golf stierven ook schapen massaal aan de galziekte.

Is er ook iets bekend over deze pestziekte onder het rundvee bij de boeren in Heino en wijde omgeving? Archiefmateriaal in Zwolle leverde een teleurstellend resultaat op. Alleen over de eerste en derde epidemische golf zijn

wat gegevens van enkele gemeenten bewaard gebleven, maar niets over de periode 1744-1765. Wel heeft Schout Hendrik Muntz in 1740 een telling van het rundvee in Heino uit 1737 naar Gedeputeerde Staten gestuurd. De rotmeesters hadden 397 stuks rundvee geteld, zoals bijgaande afbeelding laat zien. In 1741 schreef Muntz aan de Staten op hun verzoek *'dat er bij de nieuwste gedane tellingen 46 stuks rundvee minder zijn dan bij de laatste voorafgaande bevonden zij door groot gebrek van voeder, hetgeen sedert eenige jaaren herwaarts geweest zijn veroorzaakt. Heino 8 januari 1741'*.¹⁾ Meer gegevens uit Heino werden - voor wat dit onderwerp betreft - niet aangetroffen. Het grote voedseltekort waarvan Muntz melding maakt, is bekend uit andere bronnen. De winter van 1740 is een zeer lange en strenge winter geweest; door gebrek aan voedsel was er toen grote sterfte onder het vee. Veevoer was niet meer te betalen: voor 1000 pond hooi betaalde men f 125,- of meer, gewoonlijk was dat toen f 5,-.²⁾

De veestapel zal nauwelijks weer enigszins op peil geweest zijn toen in 1744 de tweede golf van veepest uitbrak, deze zou twintig jaar voortwoekeren. Dat kwam mede doordat de overheid geen dwingende maatregelen tot vernietiging van ziek rundvee afkondigde, zoals heden ten dage wel het geval is. Alleen vervoersverboden werden afgekondigd en dat beperkte zich dan veelal tot een vervoersverbod voor vee van of naar andere provincies. Het virus bleef derhalve voortwoekeren en boeren probeerden ziek vee weer beter te maken. Soms lukte dat ook, daar hebben wij de uitdrukking *'gebeterd vee'* aan overgehouden. Maar... het virus waarde overal rond en gevaar van besmetting was alom aanwezig.

De gevolgen waren verschrikkelijk. Mensen zijn toen radeloos geworden en de economie werd totaal ontwricht. In de winter van 1744-1745 ging zeker 70 à 80% van het vee ver-

Wij ondergeschreeven Notmeesters van Heino attestieren
 en Certificeren by dezen dat wij in den jaer 1721 (Sijnde geweest
 onze laatste tellinge) al het Rundvee dezes Caspels getelt
 en als een bevonden hebben 397 Stuks
 1740 den 16 December hebben wij ondergeschreeven
 Notmeesters t Selfe Wederom getelt en
 als een bevonden 351 Stuks
 (Als Sedert de laatste Tellinge minder 46 Stuks)

Leunis Janzen
 Pieter Eerengracht
 Jannits Muntkuis
 Herman Holberman

RAO: Statenarchief, inv. nr. 951.

loren. Het jaar 1745 is een waar rampjaar
 geweest: tussen november 1744 en augus-
 tus 1745 stierven in Friesland 135.000 stuks
 vee.³⁾ Van de provincie Overijssel zijn geen
 overzichten bewaard gebleven, ook niet van
 Heino.

In Heino had men in het midden van de 18e
 eeuw op de zandgronden gemengde bedrij-
 ven. Er was akkerbouw en er waren weide-
 en hooilanden, maar het aantal rundveebe-
 zitters in Heino uit die tijd is niet bekend, even-
 min als de gemiddelde grootte van de be-
 drijven. Slicher van Bath schat de gemiddelde
 rundveestapel per eigenaar in de akkerbouw-
 gebieden van Heino en wijde omgeving op 3
 à 4 stuks rundvee.⁴⁾ De bedrijfsgrootte en de
 veestapel per landbouwer kunnen in Heino
 misschien wat groter zijn geweest vanwege
 de weidelanden in de polder het Lierderbroek.
 Al beschikken wij niet over lijsten van boeren
 en hun gestorven dieren uit die tweede golf

van veepest, ook in Salland heeft de ziekte
 gewoed en de gevolgen waren ook voor
 kleine boeren rampzalig. Soms ging een deel
 van de veestapel er aan, vaak ook verloor
 men al het vee en had men geen inkomsten
 meer. Er was bittere armoede onder de boe-
 renbevolking en er waren boeren die hun
 bedrijven uit wanhoop verlieten. Pachtgelden
 konden dan ook niet worden betaald, waar-
 door landeigenaren minder inkomsten had-
 den. De sociale verhouding tussen landsheer
 en pachter kwam dan soms ook op scherp te
 staan. De ziekte had ook spanningen tussen
 gezinsleden tot gevolg. Menselijk gedrag dat
 in deze situaties vanzelfsprekend is - emoties
 van verbijstering, onmacht, woede, verdriet
 en grote zorgen over gederfde inkomsten en
 een onzekere toekomst - heeft toen ook
 gespeeld in de kleine leefgemeenschap van
 Heino. Dat is ook zonder televisie invoelbaar.
 Heino was in die tijd een klein overzichtelijk

dorp: bij de eerste registratie van ingezetenen in 1748 had Heino 646 inwoners en waren er ongeveer 83 huishoudens.⁵⁾

Uit de archieven mag dan wel geen verdere informatie te krijgen zijn over de tweede golf van rundveepest, maar er zijn nog andere bronnen....!

Enige jaren geleden vond ik een uitgebreide correspondentie van een ingezetene van Heino uit die tijd en hierin zijn ons - onder andere - gegevens over de veepest bewaard gebleven. De publikatie van deze omvangrijke en boeiende correspondentie staat op stapel en zal naar verwachting aan het einde van dit jaar verschijnen. De schrijver was baron Hendrik Arent van Oldenneel uit Zwolle, die in 1740 trouwde met Margaretha Jorsina Maria Judoca van Oldenneel, erfdochter van de Heerenbrink onder Heino. Omdat de adellijke familie Van Oldenneel katholiek was gebleven, kwam Hendrik Arent niet in aanmerking voor het bekleden van officiële politieke functies. Hij werd in 1740 landjonker en woonde tot aan zijn dood in 1773 met vrouw en kinderen op de Heerenbrink onder Lierderholthuis, gemeente Heino. Dat was niet hun buitenverblijf, zoals soms wordt gesuggereerd, maar zij hebben er zomer én winter gewoond. Het adellijk huis stond tot 1840 naast de huidige boerderij de Heerenbrink, waar thans de familie Hollak woont.

Ook van zijn moeder Maria Idaletta Gansneb genaamd Tengenagel, die sinds 1714 weduwe was en in Zwolle woonde, krijgen wij enige informatie. Zij is verbijsterd over de gevolgen van de rundveepest. Tengevolge van de sterfte onder het vee verminderden ook haar inkomsten en kreeg zij praktisch geen contant geld meer in handen.

Zij laat ons in 1745 weten hoe de veepest toesloeg en van wat zij hoort uit haar omgeving, voorspelt zij dat de provincie Overijssel niet de enige zal zijn die in een ellendige staat zal raken:

'De sterfte van het vee continueert hier daagelijcx, buijten de Sassen Poorte alleen sijn 100 beesten siek geweest, en maer 2 in het leeven gebleeven, nu sijn der nog 4 huijs-

houdingen vrij, die man die de 2 koeweijden van me vrouw Kockmans boedel in huijre heeft [in Dieze] sijn al de beesten dood of een in het leeven gebleeven. Jacob op de Hoeve [een boerderij in Dalfsen in het buurschap Emmen], heeft 2 melkte koien over gehouden en 3 jonge beesten van die schoone stael met vee, nu leijt al sijn welvart in de gront. Onse meijer van Strukel [een buurschap onder Hasselt waar zij het erve Leeverikshave had] sijn al de beesten afgestorven, en had een stal met vee als nooit niet gehad heeft, en sou der wel 3 of 4 teegen de Meij hebben kunnen verkoopen, en nu is alles verlooren. Dit ongeluck heeft hij mij koomen bekent maaken'. De boer wilde in wanhoop direct de boerderij verlaten omdat hij geen brood meer voor zijn kinderen had. Baronesse van Oldenneel heeft met *'veel moeite en half bidden'* hem zover gekregen dat hij blijft en vooreerst geen pacht hoeft te betalen.

'Ook die man die het lant in Mastebroek in huijre heeft sijn al sijn beesten dood, [en hij] heeft het lant koomen op seggen'.

'In Lemele is de siekte ook al. Voorleeden week sijn hier 3 Hollandse boeren geweest die al haer beesten gestorven waaren. Hebben der hier 100 gekoft voor 40 à 45 gulden het stuck, na de kant van Herxsen en Wijhe daer nog geen sterfte is'.

Mevrouw van Oldenneel is verbijsterd doch *'ick vertrouwe op dien god van Barmhertigheijd dat wij nog wat moogen behouden, door de voorbiddinge van de alderheijligste maged marie en sijn Lieve Heijligen'.* Door deze ziekte had zij ook bijna geen inkomen meer. Maar nergens wordt het woord pest genoemd.

Twee berichten uit dat jaar trof ik aan in het Statenarchief in Zwolle.⁶⁾ In januari 1745 kregen Gedeputeerde Staten vanuit Kampen bericht dat in het schoutambt Kamperveen enkele zieke en gestorven beesten waren. Men vroeg toestemming om de huiden van de kadavers af te trekken *'mits deselve huiden aanstonds benevens de dode beesten in een gat gesmeten en met kalk overdekt worden'.* In Steenwijk deden personen hun beklag

omdat ze f 25,- boete hadden gekregen bij het afvillen.

In maart 1745 heerste in Wanneperveen ook de besmettelijke ziekte. De Schout schrijft dat ze in 20 huizen is ontdekt en zich verspreid heeft. In het najaar voorzien vele luiden zich van twee of drie varkens, die hier winter-varkens worden genoemd en de gehele winter tot diep in de zomer langs de weg en de landen lopen. Ze hebben weinig te eten en vreten zelfs de krengen op. Hij vaardigt derhalve orders uit.

De nu volgende mededelingen over het verloop van de veepest zijn van Hendrik Arent van Oldenneel. Begin augustus 1749 schrijft hij (de tekst is in dit artikel soms in heden-daagse schrijfwijze weergegeven), dat de sterfte onder het rundvee wederom sterk is. De boer op het erve Westera en de Mus-schenweert in Zalk (boerderij en land waren van de familie Van Doetinchem, waarover Hendrik Arent van Oldenneel zaakvoerder was) *'heeft er wederom tien verloren en maar vier jonge beesten er doorgekregen, men zegt dat de ziekte ook wederom in Mastebroek regeert'*. Twee maand later: *'De sterfte onder het rundvee vermeerderd omtrent Zwolle en in Mastebroek dagelijks en is ook op veel andere plaatsen'*.

Een jaar later blijft de ziekte heersen en *'houdt nog in 't geheel niet op'*. Steeds worden nieuwe gevallen geconstateerd. Ze is nog *'voor de Sassenpoort te Zwol'* maar ook in Dalfsen in de buurschap Emmen en in Rijssen. *'En is voor seer korten tijd nog hier omtrent geweest'*. Een andere keer is het: *'In Berkum, één uur van Zwol, steekt de ziekte onder het rundvee wederom sterk aan, in Mastebroek is het ook nog. Die droevige plage is hier ook in een huys in dit Carspel, en steekt overal sterk aan'*. Wij moeten bij deze opsomming bedenken dat Van Oldenneel hier alleen die gebieden noemt waar hij zelf goederen bezit.

In oktober 1750 wordt de bevolking in Heino nog meer opgeschrikt door het uitbreken van een andere besmettelijke ziekte, maar nu

onder de mensen. *'Hieromtrent zijn veel menschen aan de loop, twee zijn er bedient [voorzien van de laatste sacramenten], in Raalter Carspel zijn er drie in één huys gestorven. Agter Bormans huys [de boerderij 'de Oude Born' aan de Nieuwe Wetering] is een vrouw en een kind aan de loop gestorven, drie zijn er in dat huys nog aan, aan Jan Clasens huys bij 't Dekkers [aan de Oude Wetering] is de loop ook'*. De loop, ook de rode loop genoemd, was zeer besmettelijk, waaraan veel mensen stierven. In Zwolle waren in het jaar 1747 in 10 weken tijd tussen begin augustus en begin oktober 536 personen gestorven aan de rode en grauwe loop. Ook stierven toen veel mensen aan hete koortsen, wat waarschijnlijk dysenterie zal zijn geweest.⁷⁾ Begin december 1750 *'steekt de siekte [onder het rundvee] overal weer sterk aan'* ook in Heino. Er is nu ook grote ongerustheid op de Heerenbrink. Margaretha van Oldenneel was al enige tijd ziek, zij had in oktober haar achtste kind gekregen en was blijven sukkelen. *'Mijn vrouw blijft in een droevige staat en word van dag tot dag slimmer'*. Dokter van Sonsbeek uit Zwolle wordt erbij gehaald. Voor haar leven wordt nu gevreesd. Tot overmaat van ramp breekt in deze maand de veepest (al wordt dit woord nooit gebruikt) ook uit onder zijn eigen veestapel. Zij zullen geen prettige kerstdagen hebben gehad, want op 30 december 1750 schrijft Van Oldenneel: *'Wij hebben nu ook de siekte onder de beesten, een koey en een kalf van voorleden jaar reets dood, twee twee-jarige viersen of malen syn aan 't beteren, waarvan de ene al volkomen buyten gevaar is, twee koeyen zijn nog siek, en nog twee kalvers van voorleden jaar gezond. Wij hebben vijf gebeterde koeyen'*. Gelukkig werd zijn vrouw ook weer beter.

In 1751 komt er van hogerhand een gedeeltelijk vervoersverbod. De pachter van het erve de Hoeve in de buurschap Emmen wilde begin april 1751 twee ossen voor Van Oldenneel verkopen aan een familielid buiten de provincie Overijssel. Deze beesten behoorden tot het *'gebeterd vee'*. Hij kreeg echter net bericht dat de Staten van Overijssel per

Detail uit:
De tres riches
heures van
Jean, Duc de Berry.

plakkaat van 20 maart 1751 de in- en uitvoer van beesten van 1 april tot 18 mei wel toestonden, doch dat het verboden was op een boete van 500 gulden enige gebeterde beesten uit deze provincie naar elders te drijven, uitgezonderd slachtbare ossen boven de vier jaar. De verkoop ging derhalve niet door.

Begin mei **1752** schrijft Van Oldenneel dat de sterfte onder het rundvee in de provincie Overijssel nog groot is. In Heino heeft de ziekte de hele winter geheerst en is nu op de boerderij het Haken tussen de Vrijhof en het Lierderholthuis, (op het Haken aan de Lierderholthuisweg woont thans de familie Van Dam). Hij is doodsbang dat zijn eigen vee-stapel ook te gronde gaat. *'Het schijnt dat die droevige plage uyt de wereld niet kan komen'*. Maar met trots vermeldt hij dat hij een koe verkocht heeft voor 86 gulden aan een koemelker bij Zwolle, die geen papieren vroeg. Van die koe heeft hij twee nakomelingen, *'een maal drie jaar oud, [die] wegens haar mooy maaksel pronk genoemd word, en een os twee jaar oud, welke sulk een knaap is, dat ik niet gelove dat er een van die ouder te vinden is die hem egaal is'*.

Verontrustend noemt hij de situatie in de Berkummermars onder Zwolle tegenover de boerderij de Hoeve, die aan de andere kant van de rivier de Vecht ligt. Daar *'is de siekte onder de beesten en weynig komen er door'*. Van de 93 koeien zijn er maar negen gebeterd. Bij Jacob op de Hoeve zijn ook vier koeien gestorven en zes zijn er weer beter geworden. *'Sijn gust en Jonkgoed is nog*

gesund maar een van die koeyen, die gestorven is, heeft daarbij gegaan' [waarschijnlijk: zijn jongvee aangetast]. *'In Mastebroek is die plage ook, maar het droevigste is die in Dalmsholte [Dalfsen/Ommen] terwijl daar beesten gaan uyt geheel Ommer Carspel en vele uyt Dalfsen en Heino'*. De algemene indruk is dat in de zomer van 1752 de ziekte steeds verder om zich heen grijpt en er weinig of geen koeien beter worden. Alsof dat nog niet genoeg is, schrijft Van Oldenneel dat op 20 juni de boekweit op de meeste plaatsen is bevroren; zijn pachters in de buurschap Giethmen in Ommen hebben hele stukken land moeten ombouwen, *'terwijl de boekweyte voor de vorst seer veel beloofde'*.

In december **1753** *'steekt de siekte ook seer aan in het Carspel van Wijhe, en begint ons sterk te naderen, en is maar een groot half uur van hier'*. In Herfte (onder Zwolle) heerst de ziekte ook erg en is *'maar één groot quartier van de Hoeve'* verwijderd.

Bij al deze rampspoed wordt in deze maand heel Salland ook nog eens door overstromingen geteisterd. Boven Deventer en onder Zalk braken op 29 december 1753 de IJsseldijken door. Daardoor *'kregen wij hier NieuwJaarsdag het water so schielijk dat binnen weynige uren hier alles onderliep en continueerde te wasschen tot vrijdag den 4 januari 's avonds[...]* In ons huys en bouwhuysen is geen water geweest, hadden omtrent nog een voet bod, maar alle hieromtrent, uytgenomen Crajenschot [boerderij aan de Nieuwe Wetering, waar thans de familie

Jetten woont], hadden het water in de huysen en stallen. Wij hadden onse bouwhuysen vol van beesten, paarden en verkens van onse meyers [pachters], door onse alleé voor 't huys langs de brug voeren de grote Wetering schuyten om die in nood waren te helpen. Hadde nooyt gedacht dat dit huys so hoog stond' Ook in de buurschap Emmen waren - door het hoge water in de Vecht - verscheidene dijkdoorbraken. Het hele gebied in Heino en naar Dalfsen stond blank, het water heeft toen ook het hooi in de hooibergen bedorven. Vele weilanden langs de Vecht waren zwaar bezand en moesten worden afgegraven.

In juli 1754 kwam de pachter van hun erve in Langenholte (onder Zwolle) op bezoek op de Heerenbrink. Hij kwam het trieste bericht brengen dat *'onse osse siek is, het sal mij eens verlangen hoe het er mede sal gaan, van dien aard sijn er 7 à 8 gebetert, en nog gene aan die siekte gestorven, omtrent Zwol regeert die plage ook nog sterk'*. Hoop doet leven, maar het mocht niet baten: kort erop vermeldt Van Oldenneel dat *'onse osse is gestorven, het gaat te Langenholte nog al sterk voort'*. Het is opvallend dat altijd van *'die siekte'* en *'die plage'* wordt gesproken; het woord *'pest'* is niet één keer genoemd. Geleidelijk aan schijnt de ziekte afgenomen te zijn, want in maart 1757 zijn *'de beesten hier nog gezond en hoort men van die plage niet'*. Toch was in die winter op één stal de ziekte nog geconstateerd, maar daar bleef het bij.

In de zomer van 1764 zullen de boeren enigszins opgelucht adem gehaald hebben. Van Oldenneel schrijft verheugd dat er deze zomer in de provincie geen sterfte onder het rundvee is geconstateerd en hij hoopt dat deze ziekte nu een einde zal hebben, de veepest duurde inmiddels al wel twintig jaar. Van lange duur is deze blijdschap niet: in deze zomer blijken erg veel schapen ziek te zijn. Zij lijden aan een galziekte, die voornamelijk zichtbaar wordt nadat de dieren geschoren zijn. *'Onder het schrijven hore ik dat Mollink [in Ommen] al twintig schapen aan de Galle*

verloren heeft. [...] Voor twee maanden was Mollink hier, doen meende hij dat zijne en alle Gietemer schapen gave waren, dit komt nu eerst voor den dag na het scheren, die boeren zijn capot, voor twee jaar verloren zij haar vee en nu de schapen'. 'De dieren hebben de gepasseerde herfst te lang in 't water gegaan'. Doordat er veel koeien in Mastenbroek, Hasselt en in de omgeving van Zwolle waren gestorven, was het hooi goedkoop. 'Best paarde-hooy word verkogt voor vijf gulden 't 1000 pond'.

In het voorjaar van 1768 is het weer mis. Van Oldenneel schrijft: *'Zo ik hore steekt de siekte onder het Rund-vee sterk aan en nadert zeer Gelderland. [Ik] wil hopen dat die Provincie daarvan bevrijd zal blijven [...] en zig verder verbreiden, en wederom als voor dezen algemeen worden, daar ons God alle voor behoede'*. Zijn bede werd niet verhoord, de derde golf van de rundveepest was begonnen en duurde tot 1786. Hendrik Arent van Oldenneel schrijft in zijn verdere correspondentie niet meer over deze *'plage'*. In 1773 overleed hij op zestigjarige leeftijd. Als landjonker - te midden van zijn boeren - heeft hij beschreven hoezeer de ontreddering van mensen ten gevolge van een veepest van alle tijden is.

Kesteren, januari 1998
Drs. G.A. Hutten.

Noten:

1. Rijksarchief Overijssel: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 951.
2. Buisman, J. Bar en boos. Zeven eeuwen winterweer in de lage landen, Baarn, 1984.
3. Faber, J.A. De veepest in Nederland in de achttiende eeuw, in: Spiegel Historiae 1 (1966) pag. 67-74; Bieleman, J. Geschiedenis van de landbouw in Nederland 1500-1950. Meppel, 1992, pag. 161-166; Kuypers, Th. Varkenspest en gekke koeien in historische perspectief, in: Spiegel Historiae 32 (1997) pag. 238-242.
4. Slicher van Bath, B.H. Een samenleving onder spanning. Assen, 1957, pag. 506.
5. RAO: Statenarchief, inv. nr. 2194; Bieleman, J. Heino. Een geschiedenis van mens en plaats. Zwolle, 1980, pag. 61 en volgende.
6. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 951.
7. Nederlandsche Jaerboeken, 1747, pag. 787. Met een week-overzicht.

Sprekende foto's (38)

Familie S.A. van der Vegte uit Laag-Zuthem.

Op de foto zien we het echtpaar Siebrand Anton van der Vegte en Janneke Dol met staande van links naar rechts hun zonen Helms, Jan, Siep en Derk; zittende van links naar rechts hun dochters Thera, Trien en Janke.

De heer Siebrand Anton van der Vegte, geboren Heino, 15 januari 1876, trouwt op 12 oktober 1909 te Oldehove (Groningen) met Janneke Dol, geboren Oldehove, 30 maart 1882.

Zij overlijdt te Heino op 31 december 1939 en hij op 10 januari 1946 eveneens te Heino. Uit het huwelijk worden zeven kinderen geboren. In 1910 Trientje, die na haar huwelijk naar Zuilichem vertrekt. In 1912 Jan Berend, hij emigreert naar Canada. In 1913 de tweeling Derk Jan en Gerrit Helmus Albertus. Derk emigreert ook naar Canada. Helms blijft in

Laag-Zuthem wonen. In 1914 ziet Theradina het levenslicht. Zij gaat naar 's-Gravenhage. In 1916 Siebrand Anton, hij vertrekt naar Zwolle; en in 1917 Janke Cornelia, zij vertrekt naar Alphen aan de Rijn.

De voorouders van de familie Van der Vegte treffen we rond 1680 aan op de Rechterense windkorenmolen in Dalfsen. Op dat moment is Gerrit Hermesen er molenaar. Zijn oudste zoon, Frerik Gerryts, trouwt met de dochter van Evert Egberts, die pachter is op de oude Lenthermolen. Zodoende wordt Frerik molenaar op deze molen, die heeft gestaan nabij de boerderij Molenhoekweg 2 in Hoonhorst. Tussen 1725 en 1730 koopt Frerik de mensen uit, die aandelen hebben in de oude Lenthermolen en wordt hij eigenaar. Na het overlijden van zijn vrouw trouwt hij omstreeks 1731 voor de tweede maal. Uit zijn eerste huwelijk heeft

hij vier dochters. Uit zijn tweede huwelijk worden vijf zonen en een dochter geboren. De molen blijft tot eind 1800 in het bezit van de familie Van der Vegte.

Zoon Derck Freriksz wordt door zijn huwelijk met Janna van Eerde, bouwman op de boerderij De Slurink aan de Gravenweg in het Lierderbroek. Aangezien Derck geen kinderen heeft, wordt zijn neef, Hendrik Jan van der Vegte, oomzegger, bij testament de enige erfgenaam.

Hendrik Jan heeft twee dochters en één zoon, Gerrit Helmus genaamd. Deze trouwt op 12 maart 1823 te Wijhe met zijn nicht Antonia Nijenberg. Gerrit Helmus wordt landbouwer op de boerderij 't Klooster in Laag-Zuthem, thans Langeslag 47. Zo komt een deel van de familie Van der Vegte omstreeks 1823 in Laag-Zuthem terecht.

Uit het huwelijk van Gerrit Helmus van der Vegte en Antonia Nijenberg worden dertien kinderen geboren. De familie verhuist omstreeks 1840 van de boerderij 't Klooster naar de boerderij 't Weeghel, nu Langeslag 39. Gerrit Helmus is behalve landbouwer, jarenlang raadslid van de gemeente Heino.

Kerkelijk is hij Ned. Herv., maar in 1848 verlaat hij de kerk van Heino en voegt zich bij de Afscheidenen. Hij kerkt in Zwolle, waar hij ook ouderling wordt. Waarschijnlijk vanwege de afstand van Laag-Zuthem naar Zwolle, sticht hij in 1862 met enkele anderen de Gereformeerde Kerk te Langeslag tegenover 't Weeghel. Zelf is hij de eerste jaren voorganger en leidsman. Na enkele jaren schenkt hij geld en grond voor een eigen kerkgebouw. Vervolgens wordt, weer enkele jaren later, ook een pastorie gebouwd.

De tweede zoon uit het huwelijk van Gerrit Helmus van der Vegte en Antonia Nijenberg, Derk Jan, volgt zijn vader op als landbouwer op de boerderij 't Weeghel. Hij trouwt met Trientje Sijbenga, afkomstig uit Oldekerk (Groningen). Hun zoon Siebrand Anton zet het bedrijf voort tot het begin van de tweede wereldoorlog. Op 22 maart 1939 krijgt Siebrand Anton van der Vegte vergunning voor

het bouwen van een woonhuis aan de Kolkweg 38 en hij woont daar tot zijn overlijden. Vervolgens woont er zijn zoon Gerrit Helmus Albertus met echtgenote Lily Elvira Francisca van der Schilt. Zij bouwen later een woonhuis aan de Kolkweg 40. Beiden overlijden te Zwolle. Hij op 23 november 1977 en zij op 5 mei 1988. Thans woont op het adres Kolkweg 40 hun dochter Janneke, gehuwd met W.J. Eikelboom.

Een stamreeks van Siebrand Anton van der Vegte:

- I *Gerrit Hermsen*, molenaar op de Rechterense windkorenmolen in Dalfsen.
- II *Frerik Gerryts*, geboren in 1681, molenaar op de oude Lentharmolen in Hoonhorst.
- III *Gerryt Helmus Freriksz*, 1735-1809, molenaar op de oude Lentharmolen in Hoonhorst.
- IV *Hendrik Jan van der Vegte*, 1772-1849, bouwman op de boerderij "Den Slurink" in het Lierderbroek.
- V *Gerrit Helmus van der Vegte*, 1801-1878, bouwman op de boerderij 't Klooster, Langeslag 47, en 't Weeghel, Langeslag 39 te Laag-Zuthem.
- VI *Derk Jan van der Vegte*, 1835-1920, landbouwer op de boerderij 't Weeghel, Langeslag 39, Laag-Zuthem.
- VII *Siebrand Anton van der Vegte*, 1876-1946, landbouwer op de boerderij 't Weeghel, Langeslag 39, Laag-Zuthem.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: Bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
- Archief van de Vereniging voor Heemkunde.
- Bibliotheek van de Vereniging voor Heemkunde: "Uit de geschiedenis van Dalfsen".
- Gegevens van de heer G. Th. Vegt te Vlaardingen, mevrouw J. Eikelboom-van der Vegte te Laag-Zuthem en de heer D. van der Klippe te Heino.

Bericht uit het Bezoekerscentrum West-Salland

Hoewel het Bezoekerscentrum West-Salland nog niet officieel in gebruik is genomen, stelde een groot aantal leden van Omheining zich reeds op de hoogte van de permanente expositie op de begane grond van het Bezoekerscentrum. Die expositie maakt op een heldere manier duidelijk hoe het Sallandse landschap is ontstaan en wat daarbij de invloeden van natuur en mens zijn geweest. Vorig jaar is duidelijk geworden dat enthousiast wordt gereageerd op het verhaal dat de expositie onder de aandacht brengt.

Al enkele maanden wordt er gewerkt om het komende jaar tot een eerste succes te maken voor de drie bewoners van de Maalderij. Om het Bezoekerscentrum West-Salland op een voor het publiek herkenbare manier naar buiten te presenteren is onlangs een logo in gebruik genomen. In dat logo is de karakteristieke overkapping van het vroegere laadperron van de Maalderij zichtbaar. Dat laadperron vormt tegenwoordig de entree van het pand, zodat geen bezoeker er omheen kan. Inmiddels is ook de tijdelijke expositie gereed gekomen. Het ligt in de bedoeling om bezoekers op de eerste etage ieder zomerseizoen een andere tentoonstelling te bieden. Voor 1998 is gekozen voor een voor de leden van Omheining interessant thema: de grote veranderingen in Heino in de laatste honderdvijftig jaar. Wie de halverwege de negentiende eeuw gemaakte aquarel van Visser, die bij een ieder bekend zal zijn als omslag van Jan Bielemans 'Heino, een geschiedenis van mens en plaats', vergelijkt met het huidige dorpsbeeld komt vanzelfsprekend tot de conclusie dat er sindsdien veel veranderd is in Heino. Velen zijn zich echter niet bewust van de snelheid waarmee die veranderingen hebben plaats gevonden. Daarop nu legt de tijdelijke expositie op een originele manier de nadruk. Tegelijk wordt de geschiedenis van

de Maalderij verteld. Dankzij de hulp van de heemkundevereniging kon de tentoonstelling gemaakt worden. Een groot aantal van de gebruikte afbeeldingen is namelijk afkomstig uit de collectie van Omheining. Bovendien zorgden enkele leden voor waardevolle adviezen.

Op 27 maart zal de officiële opening van het Bezoekerscentrum West-Salland plaatsvinden. Voor die gelegenheid wordt in een aantrekkelijk programma voorzien.

De opening is meteen het startsein voor het komende seizoen. Het is de bedoeling dat een omvangrijke wervingscampagne in de gehele regio velen er toe aanzet de Maalderij te bezoeken. Dat kan vrijwel dagelijks, want het bezoekerscentrum zal in het seizoen alleen op zondag niet geopend zijn. Zeker bij een aantal festiviteiten belooft het druk te worden. In het weekend van 18 en 19 april vormt het Bezoekerscentrum bijvoorbeeld het vertrekpunt van een wandel- en fietsroute.

En evenals vorig jaar staat de Maalderij ook volgend najaar weer in het middelpunt van de belangstelling tijdens de landelijke Open Monumentendag. Het thema van dit jaar, 'historische bouwmaterialen en restauratie-ambachten' leent zich er uitstekend voor. Hopelijk mag ook Omheining in het komende jaar grote belangstelling van bezoekers ondervinden.

*Hildo van Engen
Donald Touwen*

Boerderij- en Veldnamen (7)

De Overijsselsche Courant van vrijdag 5 augustus 1825:

'De eigenaren zijn voornemens uit de hand te verpachten, om op Petri 1826 te kunnen worden aanvaart, de welgelegene Herberg de Roseboom, aan de Postweg van Zwolle naar Almelo, met zijn behuizing en stallen, hoge en lage Landerijen, zamen ongeveer 14 Bunders bij en om het huis leggende, onder het Schoutambt Heino. Die hiertoe genegen is en nader inligting begeert, kan zich ten eersten vervoegen bij H.W. ten Hove in het Dorp Raalte'

Petri: Bij het woord petri denk ik dan meteen aan de scheikunde- en biologieproeven waarbij petri-schaaltjes worden gebruikt. Lage platte glazen schaaftjes, rond, met een deksel. Dat klopt natuurlijk in 't geheel niet met de betekenis hier. Bij Petri in dit geval kom ik op 22 februari, Sint Petrus, uit. Dankzij Derk van de Klippe's kennis.

U merkt het wel, behalve mijn kennis van Heino, breidt mijn talenknobbel zich ook uit. Van mijn dorpsgenoten steek ik nog meer op wanneer ik melding maak van het feit dat iemand nog aanspraak kan maken op enige vimmen haver. Dan wordt mij door Herman Hekman duidelijk gemaakt dat een vimme riese (rijshout) 104 bos en een vimme rogge 102 bos is.

Vim, middelnederlands ook vimme of vemme is een hoop of stapel. Het is een getalsmaat voor hout, riet, koren enz. Meest 100 tot 104 bossen of schoven.¹⁾

Jan Peters.

1. J.M. Verhoeff; De oude Nederlandsche maten en gewichten. A'dam 1983.

Beeld en Geluid

De werkgroep Beeld en Geluid is op zoek naar een **interview(st)er** die in samenwerking met de werkgroep interviews wil afnemen en videobanden inspreken. Een duidelijke stem is de enige vereiste. Een (licht) accent is geen bezwaar.

Inlichtingen en opgave:

J. Freriks, tel. 393206 of tandartspraktijk Heino.

Wie is wie?

Deze keer weer eens een foto uit 'de oude doos'.
Wie herkent deze personen? Een toneelgroepje?
Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen weer op uw reactie.

M. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto geplaatst in ons nummer van december 1997, zijn weer diverse reacties binnengekomen. Het zijn spelers van de V.V. 'Heino' afdeling D3, die kampioen zijn geworden in het seizoen 1970-1971. Als trotse voetballer moet je dan natuurlijk wel op de foto.

De namen van de spelers zijn als volgt:

Bovenste rij van links naar rechts: Wim Roeke (leider), André Broeks, Henry Groote Schaarsberg, Hans Hartholt, Hans Baas, John Luchtenberg, Jan Luttenberg, Wilbert Jorna en Jos Ramaker.

Voorste rij: Albert Baarslag, Herman Groot Beumer, Jan Groote Schaarsberg, Martin Nijhof en Henk Wagendorp.

Degenen die reageerden zijn: Hans Hartholt, Herman Groot Beumer en Wim Roeke.

Wij danken hen hartelijk voor hun reactie.

De verhuizing naar de nieuwe verenigingsruimte in het Bezoekerscentrum is nog steeds niet afgerond. Het wachten is nog altijd op de afwerking van de kelder. Hoewel die droog is en de muren gedeeltelijk gewit, blijkt het er in de wintermaanden toch te koud om te werken. Een teleurstelling voor de werkgroep 'Historische gebruiksvoorwerpen', die de afgelopen winter zo goed als niets heeft kunnen doen. Veel 'spullen' bevinden zich nog in de oude verenigingsruimte in 'De Haere' en moeten nog worden verhuisd. Het bestuur van de Stichting Sociaal Cultureel Werk wacht met smart op het tijdstip, dat de ruimte vrij komt voor gebruik.

Momenteel is er bij de gemeente aangedrongen op een snelle afwerking. Hopelijk komt er binnenkort een einde aan de onzekerheid, vooral ook omdat het bestuur van het Bezoekerscentrum plannen heeft om een gedeelte van de kelder in te richten als expositieruimte met als titel 'Kunst in de kelder'.

De werkgroep 'Boerderij- en veldnamen' is zover gevorderd, dat de veldnamen, die nog konden worden achterhaald, geregistreerd zijn. Momenteel is de werkgroep druk bezig om daarvan een boekwerkje samen te stellen, met daarbij tevens een stukje geschiedenis van diverse boerderijen. Hopelijk komt men hiermee dit jaar klaar, zodat in 1999 tot uitgifte kan worden overgegaan.

De ledenavond op 25 november 1997 was een geslaagde avond, waarop ongeveer 120 leden aanwezig waren. De heer A. Goutbeek uit Dalfsen gaf een zeer boeiende lezing over de Lemelerberg.

De kerstwandeling op tweede kerstdag over het landgoed 'Den Alerdinck II', trok ondanks het slechte regenachtige weer toch nog 339 wandelaars.

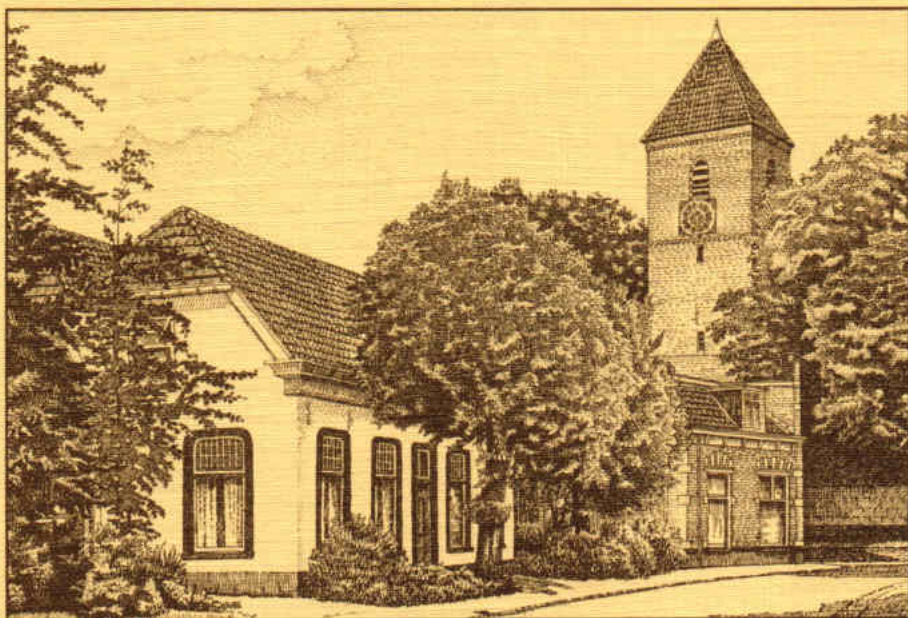
Schenkeningen

- Van de heer H. Berends, Fabiusstraat 3, twee luchtfoto's van Heino.
- Van de heer G. H. Elshof, Lierderholthuisweg 69, foto's.
- Van de Gemeente Heino twee potjes inkt, een flesje Gimborn rode metaalinkt, twee brievenwegers, een tang met bijbehorende ringetjes, een ouderwetse rekenmachine, een ouderwetse elektrische briefopener en een oliespijtje (snip).
- Van de Gemeentelijke archiefdienst te Zwolle een foto van de kampeerboerderij 'De Stoevinge' aan de Twentseweg.
- Van mevrouw G. Hakkers-Hietkamp, Kolkweg 12, Laag-Zuthem een ouderwetse hoedenpen.
- Van mevrouw D. Hartholt-Roelofs, Dorpsstraat 21, een ouderwetse wieg met de originele bekleding.
- Van mevrouw A. Jonkman-Ruitenbergh, Lentheweg 8, foto's van meester Van Zorge.
- Van de heer W. Schuring, de Cingel 5, het proefschrift van zijn zoon 'Procesmodellering van dynamiek in organisaties' door R.W. Schuring, 19 december 1997.
- Van de heer B.H. Lankhorst, Prins Bernhardstraat 26, een bodemsleepmes of kettingzeis, een peilschaal, die heeft gestaan tussen Heino en Wijhe, een stokzeis of snit en een modderschip. De heer Lankhorst liet zijn schenkingen vergezeld gaan van tekeningen, ter verduidelijking van het gebruik van het voorwerp.

Alle gevers weer onze hartelijke dank.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

18e JAARGANG - NUMMER 2 - JUNI 1998

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562
Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino
Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)
Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,
Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
Van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino
L. Slurink,
Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,
Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,
Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegaardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:
Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino
A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

**Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
18e jaargang - nummer 2 - juni 1998**

INHOUDSOPGAVE

blz. 26	Van de redactie
blz. 27	Het Arendshuis aan de Oude Wetering in Lierderholthuis - Drs. G.A. Hutten en H. Oosterveld, Kesteren/Arnhem
blz. 34	Sprekende foto's (39) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 36	Wiens brood men eet, wiens woord men spreekt - Anton G.M. Heijmerikx
blz. 40	Van de werkgroep Folklore - Marijke Donath
blz. 41	Wule zekt det zo (16) - Henk van der Veen sr.
blz. 42	Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (8) - Jan Peters
blz. 43	Märgen bin 'k niet thuus - Henk van der Veen sr.
blz. 44	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 45	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 46	Van de bestuurstafel
blz. 47	Schenkeningen

Van de redactie

Als u dit zomernummer onder ogen krijgt is er een heleboel binnen onze vereniging gebeurd. De verhuizing is compleet, de officiële opening is inmiddels een feit en de nieuwe naam voor ons onderkomen is intussen bekend. Er is door een groot aantal mensen weer een enorme portie werk verricht.

Desondanks hebben enkele van onze leden toch weer de tijd gevonden om een bijdrage aan ons contactblad 'Omheining' te verzorgen. Onder hen een goede bekende, de heer G.A. Hutten en een (nog?) niet zo goede bekende, de heer Anton G.M. Heijmerikx.

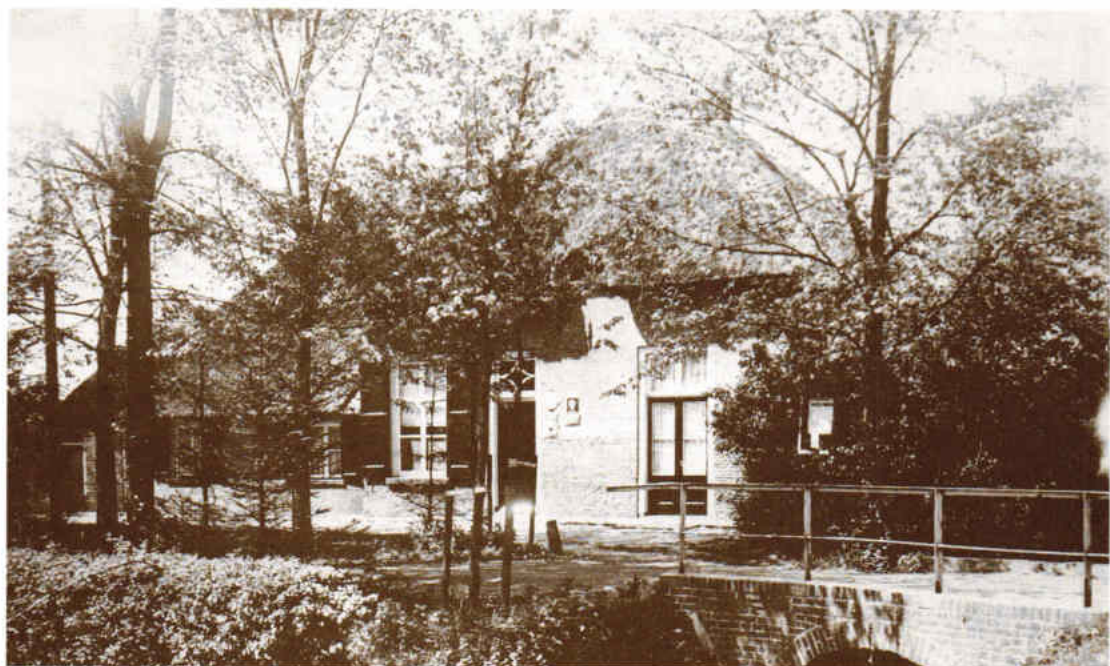
De heer Heijmerikx is werkzaam op het Gemeentearchief te Zwolle en heeft een interessant artikel gewijd aan Joan Bannier, de voorlaatste schout van Heino.

Ook de diverse werkgroepen binnen onze vereniging zijn weer redelijk vertegenwoordigd. Veel leesplezier dus!

Rest ons nog u een goede vakantie te wensen.

De kopij voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 augustus 1998 in ons bezit zijn.

Het Arendshuis aan de Oude Wetering in Lierderholthuis

Het Arendshuis aan de Oude Wetering circa 1935. Nu café 'De Olde Wetttering', Lierderholthuis.

Foto: Archief 'Omheining'.

Het kerkdorp Lierderholthuis dankt zijn naam aan het daar vanouds gelegen erve Lierderholthuis, dat het centrum van het dorp is. De Kadastrale Atlas van Heino van 1832 maakt duidelijk dat het toen nog maar ging om een paar gebouwen rondom een kerkje dat op de kaart de naam 'presbytere' draagt en enkele verspreid liggende boerderijen langs de Oude Wetering. Het erve Lierderholthuis was vanouds adellijk bezit en was in 1723 in bezit gekomen van de adellijke familie Van Oldenneel tot de Heerenbrink. In 1685 was op dit erve een schuurkerk gebouwd voor de katholieke bevolking van Heino, Wijhe en Raalte om er hun godsdienstbijeenkomsten te houden, hoewel dat in die tijd door de overheid niet was toegestaan. Onder bescherming van de Van Oldenneels bleef het kerkje behouden

en kwamen de gelovigen van heinde en ver - ook vanuit Zwolle - hier de diensten bijwonen. In 1776 werd dit kerkje min of meer een parochiekerk, gewijd aan de H.Nicolaas, aan wie vóór de Reformatie ook de dorpskerk van Heino was gewijd. Het kerkdorp Lierderholthuis was geboren. De huidige kerk is in de vorige eeuw gebouwd op het erve Lierderholthuis. Daartegenover heeft de presbytere gelegen met een pastoorswoning, omgeven door een gracht. Daarnaast ligt 'den Arend', zoals de kadasterkaart aangeeft. Van dat goed, dat tegenwoordig café 'de Olde Wetttering' heet, volgt hier een stukje geschiedenis. Het behoort tot de oudste gebouwen van het dorp, afgezien van enkele boerderijen, en heeft bijgedragen tot het ontstaan en de groei van het kerkdorp.

De situatie tot 1784

Het is niet bekend in welk jaar het Arendshuis is gebouwd maar het moet daar in de eerste helft van de 18e eeuw naast de schuurkerk op het erve Lierderholthuis zijn neergezet. In 1749 is er in de Marke Heino een inventaris gemaakt van nieuw gebouwde huizen, die 'op het kohier van het vuurstedengeld van 1682 niet gevonden zijn' maar daar wel voor in aanmerking kwamen. De vorige telling had in 1682 plaats gevonden. Uit deze inventaris van nieuwe en verbouwde huizen blijkt dat er nog bijna geen nieuwbouw in Heino heeft plaats gevonden.

Wel wordt het Arendshuis beschreven al ontbreekt dan nog de naam. De tekst luidt: 'Het Boerenhuis bij 't Lierderholthuis, toebehorend aan de Hoogwelgeboren Heer baron van Oldeneel, ene huis zijnde een zeer groot en goet huis hebbende een vuurstede'.¹⁾ De uitdrukking 'bij het Lierderholthuis' wil - net als in de doop- en trouwboeken - zeggen dat het bij dit erve aan de Oude Wetering onder Heino ligt. Het is zoveel als een adres en de boerderijen zijn dan te situeren.

De bewoners

Dat het huis als groot en goed werd gekwalificeerd was een compliment voor de bouwer. In dat huis woonde Arend Ramstee met zijn gezin, vandaar de benaming Arendshuis. Arend was timmerman en zal wel zelf zijn huis gebouwd hebben. Hendrik Arent baron van Oldeneel, die sinds 1740 op de Heerenbrink woonde, maakte gebruik van zijn diensten. Arend Ramstee moest bomen voor Van Oldeneel taxeren en o.a. reparaties verrichten aan de boerderij de Gansecuil, gelegen achter de huidige katholieke kerk van Lierderholthuis, tegenwoordig Kerkslagen nr. 9. In 1741 wordt hij nog vermeld als keurnoot (getuige bij een rechtshandeling) samen met Willem Clasen aan de Oude Wetering. Meer is niet van hem bekend.

Hij zal vrij jong gestorven zijn, zo omstreeks 1743. Want in 1746 laat Maria Boerrigter, weduwe van Arend Ramstee, vrijwillig beslag op haar huis leggen. Zij had grote financiële zorgen. De rekening voor 'geleverde kalk, ste-

nen, vloeren en verder materiaal tot dit huis gebruikt' tot een bedrag van f 116,- was nog niet betaald. Ook de landpacht over de jaren 1743-1745 van het Bettemerslag was niet voldaan. Haar knecht Albert kreeg nog f 100,- voor 'verdiend loon' en bij haar zuster Margaretha had zij al f 200,- geleend en bij haar buurman, pastoor Van Gorp, f 120,-.²⁾ Gelukkig kon zij enkele maanden later f 300,- lenen bij Hendrik Luttenberg in Heino. Daarvoor gaf zij als speciaal onderpand 'haar huis door haarzelf bewoond wordende en staande aan de Oude Wetering op grond van de HWG. baron van Oldeneel tot de Heerenbrink.' Het huis was door haar wederom vrij aangekocht.³⁾

Mogelijk had Arend een zoon, Hendrik genaamd, die hem opvolgde. Hendrik Ramstee was ook timmerman en is in 1768 tweemaal met de oudste zoon van Hendrik Arent van Oldeneel naar de boerderij de Hoeve in Dalfsen in de buurschap Emmen geweest 'om te waterpassen of het water zig in de Vegte konde lossen'. Van Oldeneel heeft in 1768 'de timmerman Hendrik Ramstee voor arbeidsloon aan de boerderij de Hoeve en voor geleverd hout f 15,- en 16 stuiver betaald en voor wagenvragt van hout na de schuit f 1,- en 16 stuiver', zoals uit Van Oldeneels correspondentie blijkt. Naar verwachting zullen zijn brieven eind dit jaar in boekvorm verschijnen.

'Op 5 januari 1773 werd Maria Arents hier woonagtig bij het Lierderholthuis' begraven. Op 21 april 1784 verschenen voor de Schout van Heino Gerrit Rensen en zijn vrouw Geertruid Ramstee en leenden f 100,- bij baron Gansneb genaamd Tegnagel, die dan de Bredenhorst in bezit heeft. Als onderpand gaven zij: 'hun huis en getimmerte waar zij thans wonen aan de Oude Wetering, gebout op grond toekomende mevrouw van Oldeneel tot de Heerenbrink'.⁴⁾ Gerrit Rensen kwam van de nieuwe Herberg uit Luttenberg en was in 1771 met Geertruid Ramstee, ook genoemd Geertruid Arends, getrouwd. De inkt van de akte van lening was nauwelijks droog of grote rampspoed trof dit gezin. 'Op 28 april 1784 werd Gerrit Rens, woonagtig bij het

Lierderholthuis, begraven en op 5 mei 1784 Geertruid Ramstede'. Zij lieten drie minderjarige kinderen na. Daar moet toen wel een besmettelijke ziekte geheerst hebben. Het huis zal toen wel leeg zijn gekomen.

De periode 1785 - 1840.

Op 13 december 1784 laat Margaretha van Oldenneel, weduwe van Oldenneel, de Schout van Heino per brief weten 'dat zij op den 4 augustus 1784 publicy heeft aangekocht den opstal van een huis hier in 't Carspel gelegen, **Arendshuis** genaamd, voor f 270,-'.⁵⁾ Voor het eerst is hier de naam vermeld. Het huis kreeg toen nieuwe bewoners want op de laatste dag van het jaar 1784 gingen in Heino in ondertrouw 'Lucas Everts, Jonge Man van het Rosendal onder Heino, en Sophia Maria Slurink, Jonge Dochter in Heino'. Lucas Rosendaal en Sophia Maria Slurink trouwden op 24 januari 1785 in het rooms-katholieke kerkje van Lierderholthuis en hun adres is dan 'ten Aarens huys bij 't Lierderholthuis'.

Een publieke verkoop

Op 17 mei 1793 werd baronesse Van Oldenneel in het familiegraf van de Van Oldenneels in de kerk van Heino begraven. Haar man was al in 1773 overleden. Op 21 december 1793 lieten haar kinderen/erfgenamen het erve Lierderholthuis publiek verkopen. Dat zal wel een hele drukte hebben gegeven. Er waren toen in ons land grote veranderingen op komst, ook in Heino. De grootste grootgrondbezitter van Heino ging zijn adellijke bezittingen verkopen.

In november 1793 hadden de kinderen Van Oldenneel tot de Heerenbrink reeds 'de kerk, Huis en Hof, Lierderholthuis genaamd, zo thans door de heer Pastoor Cordesmeijer wordt bewoond en gebruikt', volgens onderhandse akte overgedragen aan de 'Roomsche Catholice Gemeente van Heino'. De armlastige parochiegemeenschap van Lierderholthuis heeft daar wel f 2500,- voor moeten betalen, al hebben Ogink en Groot Beumer daar geen melding van gemaakt.⁶⁾ Daarna was het erve Lierderholthuis aan bod; het adellijk huis 'de Havesate de Heerenbrink'

zou in mei 1794 volgen. De boeren in Heino waren tot dan bijna allemaal pachtboeren. Met de verkoop van adellijk goed zien wij een eerste aanzet dat enkele boeren in Heino van pachter toen eigenaar werden.

Het erve Lierderholthuis was opgedeeld in acht percelen. Het eerste perceel was de boerderij op het erve met de grote schuur en de hooiberg met een stuk zaailand, de Wicherhof genaamd. Op dit perceel staat in onze dagen de kerk. Het huisperceel werd aangekocht door Evert Kraaienschot voor f 4526,-. De andere zeven percelen waren groenland of bouwland en werden door verschillende boeren aangekocht.

Op diezelfde dag werden nog twee percelen naast het erve Lierderholthuis publiek verkocht. Het ene perceel was de katerstede, bewoond door Lucas Rosendal, 'bestaande in Huis, Hofland en Bleekveld', waarbij ook hoorde 'het tiendbare bouwlandje ten zuiden van het huis en de singel aan de gracht naast het pastoorshuis tot aan de weg'. Het andere perceel was 'een stuk groenland, groot ongeveer één morgen en mede aan de Oude Wetering gelegen, het Bouwhuis genaamd'. Daar staat een interessante notitie bij vermeld, die ons verderop in dit verhaal van pas komt. De tekst luidt: 'Dit land is bezwaart met eene vuurstede uit hoofde dat daar op voormaals een huis gestaan heeft doch 't zelve sedert lang afgebroken is'. Deze beide laatste percelen, de katerstede en het groenland het Bouwhuis, werden in 1793 door Lucas Rosendal en zijn vrouw Sophia Slurink aangekocht voor f 2870,-.⁷⁾ Ook zij waren toen pachter af en werden nu eigenaar.

Lucas Rosendal was de oudste zoon van Evert Lucas op het erve Rosendal onder Heino en van Maria Jansen. Hij was geboren omstreeks 1755. De volkstelling van 1795 geeft aan dat Lucas van beroep schoenmaker was. Hij had ook de zorg voor het onderhoud van de daar vlakbij gelegen 'Bouhuisbrugge' over de Oude Wetering, zoals het Markeboek van Heino vermeldt. Lucas werd niet oud; hij werd op 30 mei 1800 begraven. Een jaar later maakt Berend Rosendal, een

halfbroer van Lucas, aan de Schout van Heino bekend dat hij van zijn schoonzuster, de weduwe Rosendal, heeft gekocht 'de katerstede door haar gebruikt wordende hier aan de Oude Wetering en een stuk groenland, het Bouwhuis genaamd, met een stuk zaailand tesamen voor f 3000,-'.⁸⁾ Bernardus Rosendal was een zoon uit het tweede huwelijk van Evert Lucas op het Rosendal en Joanna Jansen Kunders. Hij overleed, ongehuwd, reeds in 1805 op 33-jarige leeftijd. Zijn vader Evert Lucas is dan 80 jaar oud en had met het overlijden van zijn zoon Bernard zijn derde zoon naar het kerkhof gebracht. In 1805 maakt hij dan zijn testament. Zijn jongste zoon Jannes uit zijn eerste huwelijk krijgt als erfenis bij versterf het Arendshuis toegewezen.

Jannes Rosendal (1760-1833) was in 1800 getrouwd met Susanna Schanekamp (1777-1860) uit Linderte onder Raalte en was na zijn trouwdag op het Kuypershuis aan de Duisterendijk in Wegterholt gaan wonen. Daar woonden Jannes Derksen en zijn vrouw Antonia Lucas, oom en tante van Jannes Rosendal, waarbij Susanna dienstbode was. In 1805 verhuizen Jannes Rosendal en zijn vrouw Susanna met hun twee kinderen, Maria Lucretia (1801-1882) en Hermannus (1802-1828), naar het Arendshuis. Hij is de derde Rosendal die hier komt wonen en hij is de stamhouder van de familie Rosendaal 'van de Wetering'. Hier op het Arendshuis werden nog drie kinderen geboren, Bernardus (1806-1857); Gerritdina (1809-1887) en Everdina (1812-1871). De toenmalige pastoor van Lierderholthuis heeft in het doopboek toen de naam van de vader met dubbel 'a' geschreven. Vanaf die tijd wordt de familienaam als Rosendaal geschreven. Hun genealogie heb ik reeds eerder uitvoerig in Omheining beschreven.⁹⁾ Zijn schoonzuster Sophia Slurink vertrok in 1806 naar Zwolle.

Jannes Rosendaal heeft ook de zorg voor het onderhoud van de Bouwhuisbrugge over de Oude Wetering en heeft op 'het Arends' ook een winkel; zijn beroep is winkelier. Hij heeft ook een café. Hoe kan het anders zo vlak naast de kerk. Bij de doop van zijn jongste

dochter Everdina in 1812 blijkt Evert Kraaienschot een volle neef van Jannes Rosendaal te zijn. Hij was in 1793 eigenaar geworden van de tegenover hem liggende boerderij. Ook hij was tapper: zijn huis draagt de naam 'de zoete inval'. In 1811, bij de opgave van landerijen op Lierderholthuis, heeft Jannes Rosendaal 2 1/2 morgen bouwland en 2 1/2 morgen weiland (1 morgen is 1.23 ha.)¹⁰⁾ In 1817 verkoopt baron Willem Jan Knoppert een deel van het adellijk goed de Heerenbrink. Jannes Rosendaal koopt dan onderhands het weiland 'de Ossenmate' aan de Oude Wetering, groot 3 bunder, 76 roeden 30 ellen, voor f 1200,-. Daarnaast had Jannes vanaf 1803 de boerderij De Oude Born aan de Nieuwe Wetering in bezit.

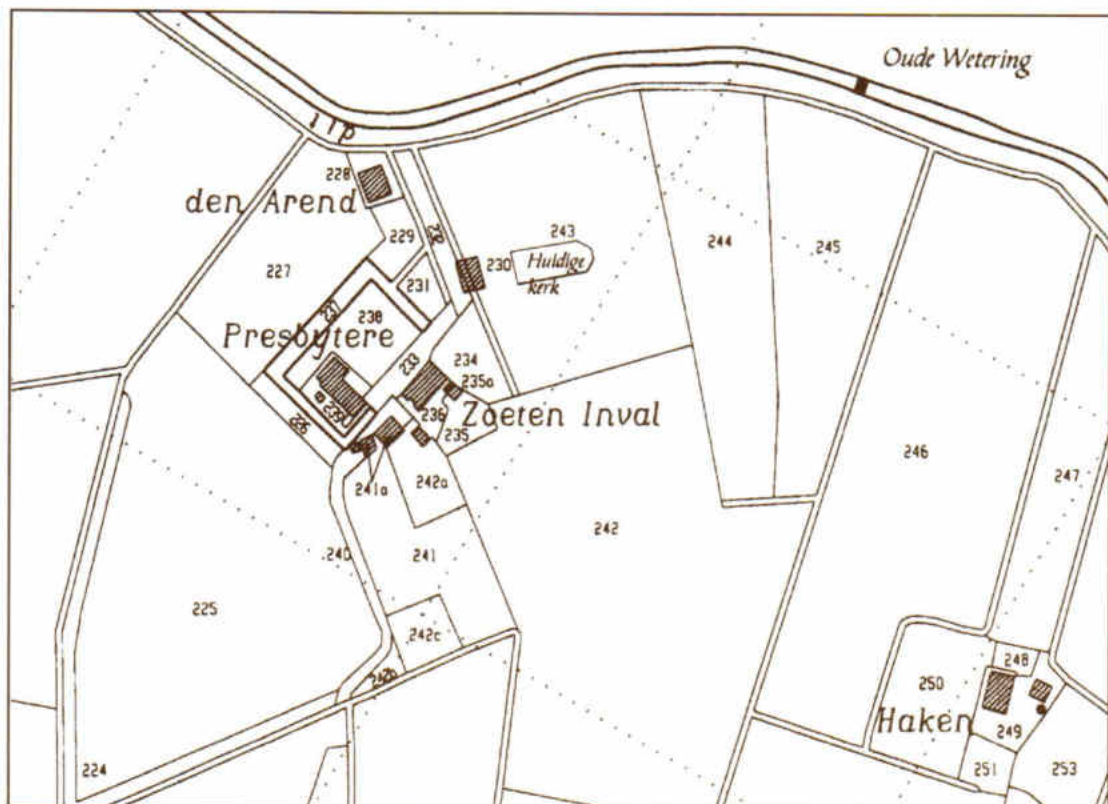
In 1832 verscheen de Kadastrale Atlas van Heino, waarop nauwkeurig de gebouwde en ongebouwde eigendommen zijn weergegeven. De hierbij gevoegde uitsnede verduidelijkt het ontstaan en de geschiedenis van het huidige kerkdorp Lierderholthuis. Dit gebied valt onder het Broekerrot en heeft sectie E: het huis van Jannes Rosendaal, den Arend genaamd, heeft nr. 228; het in 1793 aangekochte groenland, het Bouwhuis genaamd, heeft nr. 227; nr. 229 is het in 1793 aangekochte tweede perceel uit het erve Lierderholthuis.

Op deze kaart zien wij ook de plaats van het oude kerkje (presbytere) met de pastoorswoning. Daar tegenover perceel nr. 236: het in 1793 door Evert Kraaienschot aangekochte huis. Perceel nr. 243 draagt de naam Wickershof, daarop is in 1865 de huidige kerk gebouwd.

De kern heeft in 1832 al enige uitbreiding ondergaan. De gebouwen nrs. 230, 235a en 241a waren er - voorzover valt na te gaan - in 1800 nog niet.

In 1832 staan die gebouwen en goederen op naam van Dirk Horsman. Na het overlijden van Evert Kraaienschot in 1815, hertrouwde zijn weduwe met deze Horsman.

In 1833 is er grote rouw op het Arendshuis. Jannes Rosendaal overlijdt op 14 februari

Uitsnede uit de Kadastrale Atlas Heino, 1832 sectie E, met de situatie rond de oude kerk van Lierderholthuis.

1833, 72 jaar oud. Twee weken later overlijdt Janna Everdsen van der Kolk, die bij hen in huis woonde, 78 jaar oud, ongehuwd en geboren in Olst. De weduwe van Jannes, Susanna Schanekamp, krijgt grote zorgen: op zowel de boerderij de Oude Born als op het Arendshuis lag een zware hypotheek. In 1836 gaat ze de Oude Born verkopen aan Jan Tuitert. In 1839 laat Susanna Schanekamp, van beroep winkelierse, publiek verkopen 'het erve Bouwhuis of Arendshuis genaamd'. De dubbele benaming wordt nu duidelijk vanuit de hierboven vermelde notitie bij de verkoop in 1793.

Het erve Bouwhuis of Arendshuis omvat de volgende percelen:

1e perceel: Huis en schuur met Hof en Bouwkamp, tezamen groot 76 roeden, 30 ellen, kadastraal sectie E 227, 228 en 229.

2e perceel: Een kamp weiland de Ossenmate

genaamd, groot 3 bunder, 76 roeden, 30 ellen, kadastraal sectie E 188 en 188a.

3e perceel: een kamp hooi- en bouwland, tezamen groot 2 bunder, 7 roeden, 10 ellen, kadastraal sectie E 244 en 245.

4e perceel: een stuk heide- of veldgrond, groot ongeveer 1 bunder, zijnde een onverdeeld gedeelte van een stuk in gemeen met Klaas Beukelaar en anderen, kadastraal sectie C nr. 489 heide 3 bunders 50 ellen. Voorts vier percelen, waarin zestien stuks zware eikenbomen staande langs de Wetering.

De 'inzate' had plaats op 19 augustus, de definitieve verkoop op maandag 2 september 1839.

Koper van het eerste en tweede perceel is Hermannus Bouwhuis uit Olst voor f 3505,-. Het derde perceel werd gekocht door Gerrit ten Hove voor f 1705,-. Gerrit Rakhorst werd koper van het vierde perceel voor f 16,-. Her-

De gebroeders Bouwhuis, Herman (1924); Antoon (1925) en Willem (1927), poseren voor hun huis. Ze dragen het uniform van de Katholieke Jongens Centrale, die door pastoor Mütter in 1937 te Lierderholthuis was opgericht en tot 1940 heeft bestaan.

mannus Bouwhuis verklaart de aankoop voor zich zelf te hebben gedaan; zo ook Gerrit ten Hove en Gerrit Rakhorst.¹¹⁾ Na de verkoop verlaten Susanna Schanekamp en haar kinderen het Arendshuis - waar zij vanaf 1805 hadden gewoond - en vestigen zich op de Oude Born aan de Nieuwe Wetering, thans Bornweg nr. 2.

Tussen 1840 en heden

In 1840 vestigt zich Hermannus Bouwhuis op het Arendshuis. Hij was in 1797 te Raalte geboren en in 1830 getrouwd met Maria Stegeman uit Olst. Als goede katholieken boften ze: zij hadden de kerk naast hun huis! Maria Stegeman overleed op 7 februari 1849, slechts 45 jaar oud, zonder kinderen na te laten. Hermannus Bouwhuis was van beroep winkelier, tapper en landbouwer. Hij hertrouwde in 1852 met Johanna Maria Tangerman, die in 1817 te Diepenveen was geboren. Hermannus overleed in augustus 1865, zijn vrouw Johanna Maria bleef als tapster en winkeliere op de winkel passen. Zij overleed in april 1881.

Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren: Hendrikus Theodorus (1853-1917); Theodorus Hermanus (1854-1929); Hermanus

(1856-1910); Gerharda (1858-1932) en Johannes (1861-1863). Hendrikus Theodorus trad als hoofd op; Theodorus Hermanus was schoenmaker en Grada deed de huishouding, maar hielp ook in de winkel en zal de klanten van een borrel hebben voorzien. Zij bleven alle drie ongehuwd.

Hermanus trouwde in 1893 met Antonia Maria Bruggeman, die in 1865 te Zwollerkerspel was geboren. Zij vestigden zich op den Alerdinck op de boerderij de Zwiersboer.¹²⁾ Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren. Als derde kind in de kinderrij werd in 1897 Hermanus Theodorus geboren. Hij trouwde in 1923 met Maria Wilhelmina Broekman en uit dit huwelijk werden tien kinderen geboren.

In 1933 overleed Grada Bouwhuis op het Arendshuis. Zij was ongehuwd en haar neef Hermanus Theodorus Bouwhuis 'van den Alerdinck' heeft toen het Arendshuis van haar geërfd. Op 15 februari 1933 kwam hij met zijn gezin 'op de Wetering' wonen. Eén van hun kinderen is Maria Wilhelmina, die in 1956 trouwde met Hendrikus Lambertus Elshof, en - samen met haar man - de winkel en het café heeft voortgezet. Zij hebben er zelfs een zwembad bij aangelegd.

Omstreeks 1990 is het café in andere handen

Het Arendshuis aan de Oude Wetering in Lierderholthuis, heden ten dage café 'De Olde Wetteling'. Foto: Fr. Roeloffzen.

overgegaan en kreeg het de naam 'De Olde Wetteling'. Eind 1996 deden Maria Wilhelmina Bouwhuis en haar man de winkel aan anderen over en vertrokken naar Wijhe. Ruim honderd vijftig jaar had op deze historische plaats de familie Bouwhuis gewoond en gewerkt. Hoezeer deze naam aan deze plaats verbonden is geweest bleek ook toen in 1793 het Arendshuis werd verkocht: er stond bij vermeld dat daarnaast een stukje bouwland lag met de naam Bouwhuis, waar eertijds een huis op had gestaan. In 1748 bleek daar al 'Jan Bouhuis en Derkje Zeinen zijn vrouw, in huis hebbende een moeder die zij moeten verzorgen, met vier kinderen, genaamd Harmen, Janna, Maria en Lambert Bouhuis' te hebben gewoond.¹³⁾

Kesteren/Arnhem, 23 april 1998.
G.A. Hutten en H. Oosterveld.

Noten:

1. Rijksarchief Overijssel (RAO): Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 2518, fol. 21 Heino, d.d. 17 april 1749.
2. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 29, pag. 11-30, d.d. 18 en 20 jan. 1746.
3. RAO: Recht. Archief Heino, inv.nr. 6, pag. 86, d.d. 11 jan. 1747.
4. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 9, pag. 355, d.d. 21 april 1784 met op pag. 357 de voogdijregeling, d.d. 4 mei 1784.
5. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 41, pag. 38.
6. Ogink, L. en Groot Beumer, T. Het dorp aan de Oude Wetering. Groningen, 1977.
7. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 37, pag. 151vo-157vo, d.d. 30 december 1793 en inv. nr. 41, pag. 56vo, d.d. 4 januari 1794.
8. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 41, pag. 71vo, d.d. 27 mei 1801.
9. Hutten, G.A. Geschiedenis van het Lucas Rosendals erve en van de familie Rosendaal "van de Wetteling" onder Heino. In: Omheining 12 (1992) nr. 1, pag. 2-15.
10. RAO: Onderprefectuur Deventer, inv. nr. 275.
11. RAO: Notarieel Archief A. Fortuyn te Raalte, akte nr. 1378/124 en nr.1378/131, d.d. 19-08-1839 en 02-09-1839.
12. Grootenhuis, G.W. Den Alerdinc tussen Zandsteeg en Kolkwetering. Themanummer. Omheining 6 (1986) nr. 3, pag. 47-92, t.a.p. pag. 55.
13. RAO: Register van Ingezetenen 1748; Statenarchief inv. nr. 2194.

Sprekende foto's (39)

Hermannus Johannes (Mannes) Butink.

Mannes Butink werd geboren te Heino op 4 mei 1896 als zoon van het echtpaar Hermannus Johannes Butink, schoenmaker, en Maria Johanna Smit, die woonden op de hoek van de Canadastraat en de Vlaminckhorstweg. Het huis is reeds lang geleden afgebroken.

Mannes begon in 1928 een fietsenmakerij en winkel in galanterieën op het adres nu Lierderholthuisweg 39. Hij was getrouwd met Antonia Johanna Ramaker. Uit dit huwelijk werden geen kinderen geboren.

Van oorsprong komt de familie Butink uit Ommen.

In de naamlijst der ingezetenen van de gemeente Heino d.d. 20 augustus 1811 treffen we Jan Willem Hekman aan, eigenaar van de boerderij 'Den Bonte'. Deze boerderij wordt nu bewoond door de familie Melenhorst, Brinkweg 86.

Jan Willem Hekman is getrouwd met Gerritdina (Gaje) Antonies Nijboer. Zij is weduwe van Willem Alberts Otman, ook Butink genaamd. Uit dit huwelijk heeft ze een zoon

Fredriekus. Fredriekus is gedoopt te Ommen op 17 mei 1792. Hij trouwt te Heino op 7 februari 1820 met Janna Haarlen, gedoopt Dalfsen 27 mei 1784 en zet het akkerbouwbedrijf van zijn stiefvader voort. Uit zijn huwelijk met Janna Haarlen worden drie kinderen geboren, twee zonen en een dochter. Dochter Gerridina overlijdt al op tweejarige leeftijd. Van de zonen Jan Willem en Johannes stammen de Heinose Butinks af.

Jan Willem, de oudste zoon, vestigt zich als schoenmaker in het dorp Heino. Uit zijn eerste huwelijk met Johanna Tielbeek heeft hij vier kinderen, van wie er drie op jonge leeftijd overlijden en uit zijn tweede huwelijk met Gerridina Tibben vijf kinderen. Uit het laatste huwelijk stamt schoenmaker Hermannus Johannes Butink, de vader van de gefotografeerde Mannes Butink.

Johannes, de tweede zoon uit het huwelijk van Fredriekus Butink en Janna Haarlen, blijft op het ouderlijk huis op de Brink wonen. In 1872 verkoopt hij de boerderij 'Den Bonte' met het hooi-, bouw- en weiland aan Hermannus Kiekebosc, koopman te Raalte. Een uitzondering wordt gemaakt voor het zuidelijk gedeelte van de kadastrale nummers D 415 en D 424, omdat Johannes Butink voornemens is op dat gedeelte een huis te bouwen. De akte wordt op 21 december 1872 gepasseerd bij notaris Spitzten te Heino. Johannes Butink is getrouwd met Maria Tibben en in 1872 leeft alleen nog zijn negenjarige zoon Gerhardus Johannes, de jongste van zijn vier kinderen.

Gerhardus Johannes Butink is de laatste Butink, die het pand Brinkweg 90 bewoont. Van hem laten we een genealogisch overzicht volgen.

Gerhardus Johannes Butink

Geboren: Heino, 15 juni 1863.

*Het huis dat
Johannes Butink
bouwde aan de
Brinkweg 90.*

Overleden: Heino, 2 april 1946.

Zoon van: Johannes Butink en Maria Tibben.

Beroep: kleermaker.

Godsdienst: R.K.

Adres: Brinkweg 90.

Huwelijk: Heino, 5 mei 1892 met **Anna Antonia Jaspers Focks**, geboren Diepenveen, 23 augustus 1868, overleden Heino, 3 oktober 1911. Dochter van Derk Jaspers Focks, timmerman te Diepenveen, en Tonia de Grutter.

Kinderen:

1. Heino, 26 oktober 1893 een tweeling, van wie één levenloos en één een meisje **Maria Antonia**, overleden Heino, 17 februari 1895.
2. Heino, 19 januari 1895 **Antonia Gerridina (Toos)**, was gehuwd met Jurrie de Vries en woonde in Hasselt.
3. Heino, 4 januari 1897 **Maria Theodora (Marie)**, was gehuwd met Gerard Nijhuis en woonde in Hengelo.
4. Heino, 27 maart 1900 een tweeling **Johannes Maria (Johan)** en **Anton Joseph (Anton)**. Johan is bakker van beroep en overlijdt in het bejaardencentrum 'De Vloedgraven' op 2 mei 1982. Anton is koster van de R.K. Kerk in Heino en kleermaker van beroep. Hij overlijdt te Utrecht op 25 januari 1980, maar wordt in Heino begraven.

5. Heino, 12 januari 1902 een tweeling, beiden levenloos.
6. Heino, 29 januari 1909 **Wilhelmina Antonia (Mien)**, was gehuwd met Jan Koning en woonde in Hengelo.
7. Heino, 6 februari 1911 een levenloos kind.

Volgens de kadastrale gegevens wordt de woning aan de Brinkweg 90 in 1940 verbouwd en in 1942 wordt het pand door de heer Jan Willem Haije, die dan eigenaar is, verkocht aan de gemeente-arbeider Arnoldus Neplenbroek.

In 1992 koopt de heer J. Kijk in de Vegte het huis van de familie Neplenbroek, Huub van Wijnen is dan huurder. Omstreeks 1992-1993 wordt de woning afgebroken en wordt er door de familie Kijk in de Vegte een nieuwe woning gebouwd.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: Bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
- Archief van de Vereniging voor Heemkunde: Naamlijst der ingezetenen van Heino d.d. 20 augustus 1811, familie-advertenties, bidprentjes, kadastrale gegevens vanaf 1900.
- Bibliotheek van de Vereniging voor Heemkunde: 'Het dorp aan de oude Wetering' en 'Kadastrale Atlas Heino 1832'.
- Notariële gegevens van de heer G.A. Hutten te Kesteren.
- Familiegegevens van de heer J. de Vries te IJsselmuiden.

Wiens brood men eet, wiens woord men spreekt

Joan Bannier, geboren te Namen in België, 17 maart 1756, van gereformeerde religie; overleden Rotterdam 16 januari 1820.

Zijn ouders waren Willem Andries Bannier, geboren te Deventer op 2 april 1720, luitenant der artillerie in het regiment van luitenant-generaal Gladbeek, en Françoise Anna von Schweinitz, gedoopt te Philippine 6 januari 1730 en vermoedelijk overleden te Bergen op Zoom 18 mei 1762.

Zijn grootouders waren Frederick Bannier, schout van Wijhe, en Aleyda Boelen.

Joan Bannier ging in ondertrouw te Wijhe op 5 september 1794 met Grietje Strunk, proclamatie heeft plaatsgevonden op 7, 14 en 21 september 1794. Beiden woonden te Wijhe, en Joan Bannier is dan scholtus van Heino en onderscholtus van Wijhe.

Het stel is getrouwd te Wijhe op 23 september 1794. Grietje Str(e)unk is gedoopt te Wijhe op 4 mei 1769 en overleden te Amsterdam 28 mei 1810, amper 41 jaar oud; dochter van Johannes Streunck en Niesje Westenberg. Na hun huwelijk woont het echtpaar aan de Langstraat te Wijhe.

Uit het huwelijk worden 9 kinderen geboren, allen N.H. gedoopt, te weten:

1. *Willem*, geboren/gedoopt Wijhe 15 juni 1795/12 juli 1795;
2. *Françoise Anna*, geboren/gedoopt Olst 18 november 1796/27 november 1796; overleden Zwolle 5 december 1806 en begraven in de Michaëlkerk 8 december 1806; overleden aan roodvonk;
3. *Joan Adolf*, geboren/gedoopt Olst 26 december 1797/14 januari 1798;
4. *Johanna Agnes*, geboren/gedoopt Olst 25 september 1799/13 oktober 1799;
5. *Elisabeth Maria*, geboren/gedoopt Olst 5 augustus 1801/24 augustus 1801;
6. *Godard Willem*, geboren/gedoopt Zwolle 15 april 1803/1 mei 1803; overleden Zwolle 12 januari 1807 en begraven in de Michaël-

kerk op 16 januari 1807, ook overleden aan roodvonk;

7. *Patricia Frederica*, geboren/gedoopt Zwolle 7 augustus 1805/25 augustus 1805;
8. *Godard Willem*, geboren/gedoopt Zwolle 28 mei 1807/11 juni 1807 en
9. *Johannes Petrus*, zal in Amsterdam geboren en gedoopt zijn.

Joan Bannier studeerde rechten te Leiden, 1 november 1775, maar behaalde aldaar geen graad. Later heeft hij te Harderwijk zijn studie rechten hervat, 16 april 1805 en hij promoveerde op 27 april 1805.

In 1777 wordt Joan Bannier procureur te Deventer en vervolgens in 1783 schout of scholtis van Heino en plaatsvervangend scholtis van Wijhe. Hij is kapitein van het patriotsgezinde genootschap van wapenhandel te Wijhe, beter bekend onder de naam van Vrijkorpsen. Wij komen hem o.a. tegen in het Rechterlijk Archief van Wijhe, waar hij scholtis is van Heino, en onderscholtis van Wijhe, en in die hoedanigheid vele akten opstelde en ondertekende.

In 1787 wordt hij wegens zijn patriottisch optreden als schout van Heino geschorst. De Patriotten waren groeperingen tegen de gevestigde orde en de gezaghebbers van de Oranjes, maar ondanks dat komen wij hem in 1788 nog steeds tegen als verwalter scholtis van Wijhe. Zij het afwisselend met de dan als verwalter scholtis aangestelde Willem Arnold Dwars en C. Pruimers. Als hij vervolgens de Staten van Overijssel om vergiffenis vraagt, wordt deze schorsing in 1789 opgeheven en na betaling van vijfhonderd guldens wordt tevens de aangevangen rechtszaak tegen hem stopgezet. Gezien de boete, moet hij een vermogend man zijn geweest. En het oude gezegde, wiens brood men eet, wiens woord men spreekt, vind je bij Joan Bannier terug. Als patriot, dus tegen het stadhouderschap en de overheersing van de Oranjes, ziet hij zijn kans schoon om tijdens de Bataafse

omwenteling, uitgevoerd door tegenstanders van het eeuwenoude systeem van besturen door de stadhouders en Oranje, mee te doen. Ondanks het feit, dat hij in het verleden, zij het noodgedwongen, de eed tegen het patriottisme heeft afgelegd.

Joan Bannier zal door de ideeën van de toenmalige leider van de Patriottenbeweging, Joan Derk van der Capellen tot den Pol, bezield zijn geweest en deze was hem dan ook ongetwijfeld tot voorbeeld.

Deze Joan Derk van der Capellen tot den Pol (1741-1784), de burger-baron, was een Nederlands politicus en een verklaard tegenstander van het stadhoudelijk bewind. Hij is in Gelderland geboren, maar door het kopen van een havezate in Overijssel verkreeg hij toegang tot de Staten van Overijssel. Hij was de leider van de patriottische beweging in Nederland in de tweede helft van de 18de eeuw. Ook kwam hij op tegen de uitoefening van rechten van oudsher met een feodaal karakter waaronder grote delen van het platteland, met name in Twente, nog gebukt gingen en die hij fel bestreed in geschrift en woord. Zijn grote tegenstander daar was de drost van Twente, de graaf Heyden-Hompesch, die als een ware tiran zetelde in Ootmarsum. Vooral in drostendiensten kwam hij naar voren als een echte machtswellusteling. Drostendiensten waren verplichtingen, die door de boeren moesten worden uitgevoerd. Tweemaal per jaar was een ieder verplicht om voor de drost van hun gebied gratis arbeid te verrichten, het algemeen belang dienende. Maar als de drost de hoogste ambtenaar was, recht sprak en de absolute macht namens de stadhouder bezat, maakte hij wel uit wat algemeen belang was. Zo gaf hij midden in de zaai- en/of oogsttijd opdracht om voor hem turf te halen, 6 uur gaans. De boeren die hun paarden de hele dag gebruikt hadden en danig vermoeid waren, gunden hun voornaamste bezit, de paarden, een nacht rust. Dat was tegen het zere been van graaf Heyden-Hompesch, die daar geen genoeg mee nam en de boeren een boete gaf van 8 gulden. En dat in een tijd dat een landarbeider 8 stuivers per dag verdiende, én midden in de zomer als men echt

geen turf nodig had voor de kachel. Ook was de drost van Twente een groot papenhater en deelde hij met groot genoegen boetes uit voor het houden van katholieke erediensten. Eens moest een katholieke familie, het in die tijd enorme bedrag van f 300,00 betalen om een overledene te mogen begraven.

Onvrede bij de gewone man en ongebreidelde eeuwenlange macht van de regenten en de adel, waren mede oorzaak, dat de gewone man zich ging organiseren. Zij hadden het tij ook mee door de verburgerlijking van de maatschappij en doordat de boeren in die periode door hogere graanprijzen meer inkomen en daardoor meer macht verkregen. Door veranderende produktiemethoden en betere bemesting, verkreeg men meer opbrengst van de landerijen. De grootgrondbezitters wilden dan ook de markegronden verdelen, welke gemeenschappelijk eigendom waren van de marke-inwoners en voor het overgrote gedeelte bestonden uit bos en heidegronden, waarover zij niet zomaar konden beschikken. De Deventer stadssecretaris Dumbard verkondigde de mening van velen omtrent verdeling van markegronden.

Hij vond dat de marken zorgden voor de wegen en de waterhuishouding en als er al noodzaak van verdeling was, dan moest een gelijke verdeling van de gronden onder alle eigenaren plaatsvinden. Baron Sloet van Everlo heeft in 1779 nog gepoogd om via de Staten van Overijssel een verdeling van de marke Voltherbroek te eisen, maar dat is hem niet gelukt.

De economische neergang op andere fronten, vooral in de handel, deed ons land geen goed en het volk morde vooral tegen stadhouder Willem V. Met name in Twente nam de onvrede snel toe. De economische neergang op andere fronten, vooral in de handel, deed ons land geen goed. Onze oorlogsvloot die in de Vierde Engelse zeeoorlog nog maar uit zeventien schepen bestond werd in 1781 bijna vernietigd. Onze koopvaardijvloot kon slechts elf schepen door de Sont naar de Oostzee sturen, om daar handel te drijven. Daartegenover kon Engeland tweeduizend schepen onder Britse vlag laten varen.

*Verwoesting van de
begraafplaats van
Van der Capellen, door
buskruit 7 Aug. 1788.*

Burgers uit grote en kleine steden, aangevuld met boeren van het platteland, sloten zich aan bij de Patriottenbeweging. Verstoken van politieke invloed, maar zich bewust van hun macht, richtten zij zich tegen de regentenkliek en de Oranje's. De boekdrukkunst was een geducht wapen van de Patriotten tegen de gevestigde orde, want pamfletten en vlugschriften bereikten in groten getale de bevolking. Eén van die pamfletten luidde:

Capellen moet groot, de Drostendiensten moeten dood, de ridderschap zal 't concluderen of de duivel zal het leren.

De Patriotten gaven ook de Diemermeersche Courant uit, waarin Van der Capellen¹⁾ en zijn Twentse vriend en jurist Willem Racer artikelen schreven. Deze waren vooral gericht tegen de drostendiensten en riepen op tot verzet en vooral om te procederen tegen de Drost. Dat laatste echter is nooit op gang gekomen. Arme en ook bange boeren, die pachters waren van hun grond, durfden zich niet openlijk te verzetten tegen de machtige hoge heren. Maar toch werd een overwinning geboekt, want onder druk van de publieke opinie hebben de Overijsselse Staten de Drostendiensten voor eeuwig afgeschaft en kreeg Van der Capellen zijn eerder afgenomen statenzetel terug.

Veel was bereikt, maar veel moest ook nog worden gedaan. Joan Derk van der Capellen tot den Pol zou de rest niet meer meemaken. Hij had roofofbouw gepleegd op zijn toch al

zwakke gestel; hij overleed op 6 juni 1784 en werd begraven in het familiegraf te Gorssel. De achting voor Joan Derk was groot. Zijn politieke vrienden gaven de Italiaanse beeldhouwer Guiseppe Ceracchi opdracht om een standbeeld, voor een bedrag van maar liefst f 45.000,00 te vervaardigen, waarschijnlijk bestemd voor de Grote Kerk te Zwolle, maar daar is het nimmer aangekomen. Politieke en financiële problemen hebben ervoor gezorgd, dat de vier beelden in Rome zijn gebleven en daar op een bijna vergeten plaats staan in de beeldentuin van de Villa Borghese te Rome.

Toen in het gedenkwaardige jaar van de omwenteling, 1787, de Patriotten het veld moesten ruimen en de Orangisten opnieuw in het zadel kwamen, namen zij wraak. Ze vernielden het familiegraf van Joan Derk van der Capellen tot den Pol en bliezen het met buskruit geheel op; niets is ervan overgebleven.

Omdat hij in Zwolle in de Bloemendalstraat heeft gewoond, staat op het Bethlehems-kerkplein een standbeeld en bevindt zich in Zwolle-Zuid een Van der Capellenstraat. Daardoor kennen sommigen van ons zijn naam, maar verder is Joan Derk van der Capellen tot den Pol bij het grote publiek totaal onbekend. In Amerika echter is hij mateloos beroemd, zijn idealen en ideeën stonden model voor de onafhankelijkheidsstrijd van de Amerikanen.

Op 23 september 1787 werd stadhouder Willem V in zijn functie hersteld en vele Patriotten moesten hun positie opgeven. Vooral in Deventer moesten zij het ontgelden, maar in Zwolle en Kampen bleef het redelijk rustig. Men moest wachten tot 1795 eer de Patriotten wederom een kans kregen. Er werd toen weer stuivertje gewisseld. Wel is het zo, dat tijdens het stadhouderstijdperk, in de Patriottentijd, onder de Bataafse Republiek, in de Franse tijd van Napoleon en onder de latere Koning Willem I, veelal dezelfde mensen op het kussen bleven zitten; zoals al eerder gezegd: wiens brood men eet, wiens woord men spreekt.

Toch hebben Oostnederlandse staatslieden, zoals Herman Daendels uit Hattem, Rutger Jan Schimmelpenninck uit Deventer en Joan Rudolf Thorbecke uit Zwolle, gewerkt aan de grondige vernieuwing van het staatsbestel van Nederland.

In 1795 was het voor stadhouder Willem V weer afgelopen. Met een schip vluchtte hij van het strand van Scheveningen naar Engeland en hij zou Nederland niet terugzien. Hij overleed in 1806 in Oranienstein.

Alreeds enkele jaren waren de Fransen onder leiding van Pichegru, en met behulp van vele gevluchte Patriotten uit Nederland, onder wie Herman Daendels, bezig vanuit het zuiden ons land te veroveren. De strenge winter 1794/95 speelde hun in de kaart. Vele rivieren zoals Maas, Waal, Rijn en IJssel waren bevroren en het onder-water-zetten van vele landerijen hielp in zo'n winter ook niet echt. Engelse, Hessense en Hannoveraanse legers maakten dat zij weg kwamen naar hun eigen grondgebieden en de Franse overheersing, ook de Bataafse Republiek genoemd, was een feit. Kampen viel 29 januari 1795, waar zeven leden van het oude bestuur gewoon opnieuw benoemd werden; diezelfde dag werd in Zwolle het 'Revolutionair Comité' benoemd. De eerste sansculotten, de Franse troepen, hielden er trouwens een eigenaardig gevoel van vrijheid, gelijkheid en broederschap op na. Zij 'vingen een meid' op de brug in Zwolle, sleurden haar mee naar de Broerenkerk en verkrachtten haar daar. In

Deventer wisselde op 2 februari 1795 de macht en de stad ging op in de Bataafse Republiek.

Tijdens de Bataafse Republiek 1795-1810 wordt Joan Bannier schout en ontvanger van Olst. Hij woont bij de volkstelling van 1795 nog in Wijhe; er wonen zes personen in zijn huis. Het gezin moet in 1795/1796 naar Olst vertrokken zijn, want hun tweede kind is in november 1796 in Olst geboren en gedoopt. In 1798 maakt hij deel uit van het intermediair administratief bestuur van Overijssel en is hij tevens lid van het Vertegenwoordigend Lichaam (landsregering) voor het district Kampen van 31 juli 1798 t/m 17 oktober 1801. Na zijn vertrek als lid uit het Vertegenwoordigend Lichaam is hij tussen eind 1801 en begin 1803 in Zwolle gaan wonen. Van 1801 tot 1802 is hij lid van de commissie tot het ontwerpen van een bestuursreglement voor het departement Overijssel en van 1802 tot 1805 lid van het departementaal bestuur van Overijssel. In die hoedanigheid van 1803 tot 1805 tevens lid van de commissie tot superintendentie over de rivieren van de Bataafse Republiek. Na 1805 is hij nog enige tijd secretaris van de raad van financiën van Overijssel. In februari 1808 vertrekt hij uit Overijssel en krijgt hij de functie van secretaris-generaal bij het directoraat-generaal van de posten te Amsterdam. Als in mei 1810 zijn vrouw in Amsterdam komt te overlijden, vertrekt Joan Bannier in december 1810 naar Rotterdam, alwaar hij tot zijn dood op 16 januari 1820 directeur der posten van Rotterdam is geweest.

Hij is bijna 64 jaar oud geworden.

Anton G.M. Heijmerikx

Noot:

1. Zie ook: 'Omheining', september 1984, blz. 213 (red.).

Bronnen:

- Volksrepresentanten en Wetgevers, Mr. A.M. Elias en Drs. P.C.M. Schölvink.
- Tweeduizend Jaar geschiedenis van Overijssel, meerdere schrijvers.
- Rijks Archief Overijssel te Zwolle.
- Gemeentearchief Zwolle.

Van de werkgroep Folklore

Zoals u wellicht weet is in de loop van het vorige jaar de werkgroep folklore weer nieuw leven ingeblazen en er is intussen al het nodige werk verricht.

Voorlopig hebben we ons vooral gericht op de klederdrachtpatronen.

Deze zijn door Mies Kamphof opnieuw op patroon getekend en door de werkgroep leden uitgeraderd en geknipt.

De prijzen zijn als volgt:

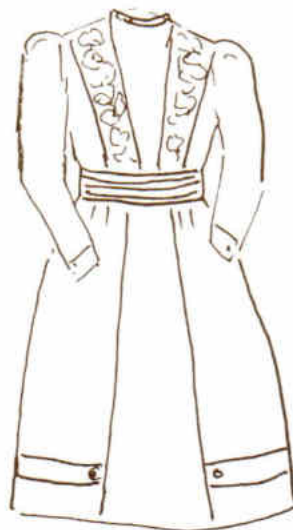
	leden	niet- leden
damesrok + blokjesshort (42)	2,50	3,50
damesshort lang	2,50	3,50
damesblouse (zondags) (42)	2,50	3,50
damesblouse (daags)(42)	2,50	3,50
herenklepbroek (48-50)	2,50	3,50
herenkiel (48-50)	2,50	3,50
jongensklleding (104) + petje	2,50	3,50
jongensklleding (116) + petje	2,50	3,50
meisjesjurk + schortje	2,50	3,50

De patronen zijn verkrijgbaar op maandagmorgen van 10.30 tot 12.00 uur in de 'Maelderieje'.

Jammer genoeg was het niet goed mogelijk om bij elk patroon een goede werkbeschrijving te maken. Enkele van de kledingstukken, met name de klepbroek en de zondagse blouse zijn nogal ingewikkeld om te maken. De geoefende naaister komt er wel uit, maar als u er problemen mee hebt kunt u de originele kleding komen bekijken in de 'Maelderieje'. Ook kunt u hierover contact opnemen met enkele dames van de werkgroep:

Riekie Siemers, tel. 392775

Marijke Donath, tel. 392998

Het is wel toegestaan om de patronen te kopiëren en verder te verspreiden, het is namelijk de bedoeling dat zoveel mogelijk Heinoërs (en natuurlijk ook niet-Heinoërs) tijdens een 'Daggie old Heino' in klederdracht komen.

U weet het toch nog? Iedereen die in klederdracht verschijnt op het 'Daggie Old Heino' op zaterdag 22 augustus a.s. is welkom aan de gratis broodmaaltijd. Zorg u er a.u.b. voor dat u om 11.00 uur aanwezig bent! Nadere inlichtingen vindt u t.z.t. in de regionale dagbladen en op de Heino Kabel Televisie. U komt toch ook??

Marijke Donath

Wule zekt det zo (16)

Trossen en torsen

Het Middeleeuwse wärkwoord trossen had de betekenis van opladen, pakken. As wärkwoord kenne wie het niet meer, mår in het Nederlands en ok in oonze streektal kenne wie nog wel het zelfstandig naemwoord tros. Det kan wèen een dikke kabel, een bluiwieze en ok hebbe wie het över een tros droeven of bloemen.

In ien opzicht dut het nog stårk denken an de Middeleeuwse betekenis, nl. in die van leger-tros, d.w.z. de bevoorroding van soldoaten.

Torsen kenne wie in het Nederlands wel, het betekent: met muute draegen van wat opelegd of opedraegen is. Mår in oonze streektal hebbe wie het nooit över het torsen van een zwoare vracht, wie gebruikt dan de woorden beuren of draegen.

Tors is einlijk een saementrekking van te ors, d.i. te peerd.

Tors of torso stiet in het Nederlands veur bv. de romp van een beeld of zo. Mår heel vrogger was een tors of torsse ok een zode, een plagge. En dèt woord lèeft nog volop in oonze streektalen: een tossen grös. Det is as 't erop ankump, wat aans as een fossen grös. Dit laeste is, dach ik, meer gewoon een voeste vol, zonder wottel of zaand deran. Hoewel, beide woorden wödt ok wel deur mekaer gebruikt.

'k Weet niet of jule het doar met iens könt wèen, mår jå, wule zekt det noe ienmaal zo.

Henk van der Veen sr.

Gegevens uut:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek;
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

Een eeuw Burgerlijke Stand Zwolle compleet op internet.

Als eerste archiefdienst in Nederland heeft het Gemeentearchief Zwolle de complete toegang op de Burgerlijke Stand van de gemeente Zwolle over de jaren 1811 tot 1912 via internet beschikbaar gesteld. In totaal omvat het bestand meer dan 150.000 records met namen uit de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten van de burgerlijke stand. Het Gemeentearchief heeft ook een andere, unieke service via internet in het leven geroepen. Voortaan kunnen rechtstreeks via internet ook archiefstukken worden gereserveerd. Voor wie onderzoek in Zwolle wil doen, is het nog slechts een kwestie van online de toegang bekijken en het betreffende formulier aanklikken. Ook kan men vanuit elke online toegang rechtstreeks fotokopieën bestellen. Het aanvragen van fotokopieën van akten uit de burgerlijke stand is het afgelopen jaar al flink toegenomen door het beschikbaar komen van een steeds groter deel van de index op internet. De website van het Gemeentearchief is te vinden op: <http://www.obd.nl/gaz.htm>

Gemeentearchief Zwolle

Voorstraat 26 - 8011 ML Zwolle
tel. 038-4982488
fax 038-4982967
e-mail: gemarch@wxs.nl

Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (8)

Akkermaalshout

Op pad ga je wanneer het weer dit toelaat en je hoopt dat men wel even tijd heeft voor een praatje. Zo fietste ik dan de Van der Capellenweg op. Het gebied links van de weg staat op mijn oude kaart aangegeven als Zuid-Lenthe en de weg waarop ik fietste, als de Zandsteeg. Aangegeven staan onder meer de boerderijen Grootte Beukeler en Kleine Beukeler. Tijdens een gesprek verneem ik dat in stukken van 1885 sprake is van 'erve Bokkelaar' met perceel 89. Tussen perceel 89 en 88 lag een akkermaalshouten heg op een boswal. Op het moment van onderzoek was de Kadastrale Atlas van Heino nog niet verschenen. Wel was ik benieuwd of de publicatie betreffende 1832 meer informatie zou geven.

In het Rijksarchief te Zwolle was een aankondiging van verkoop in juni 1830 van de Kleine Beukelaar, groot 16 ha. In 1832 blijkt perceel 89 aan de Stad Zwolle te behoren en was het bouwland. De Stad Zwolle bezat daar ongeveer 5 ha. Langs de grens van perceel 89 naar de weg - de Zandsteeg - en vervolgens evenwijdig aan de weg naar perceel 88, lag een strook hakhout (D90). Perceel 88 behoorde in 1832 aan de weduwe Hendrik Huisman en was ook bouwland. In 1836 valt te lezen dat op 24 juni, ingaande Petri 1837 door de Stad Zwolle enkele erven verpacht

worden voor 6 jaar. Op dat moment is het erve Groot Bokkelaar in pacht bij Albert Bokkelaar. Het woord akkermaalshout kwam ik met de regelmaat van de klok tegen in advertenties. Op 28 januari 1825 een 'verkoop' in het Munstersche Posthuis te Zwolle van akkermaalshout op Kievitsbosch onder Heino. Op 25 februari een Publieke Verkoop van akkermaalsbosch, staande op het erve Bosch aan de Zandsteeg. Op zich is 'akkermaals-hout' geen onbekend woord, maar hoe zit dat nu precies? Daar was ik benieuwd naar. De Overijsselsche Almanak van 1836 van Halbertsma geeft aan:

Akkermaalshout - Akkermaalsholt, tienjarig gewas van eiken kreupelhout om te branden. Op de stobben groeit het nieuwe hout weer aan om een hoogte van 3 à 4 meter te bereiken.

Mal = grens of rand. Dus hout dat rond de akker stond en diende behalve om te branden in kachels en ovens, ook voor speekhout en palen. Het speekhout ging naar de wagenmaker voor de spaken in de wielen. Behalve akkermaalshout, wordt ook weleens gebruikt het woord Tellegenbosje. Telg - telga = een boomstek, een jong boompje, het betreft doorgaans eikenboompjes.

Jan Peters

Limerick

Kregel

Een trotse vader, hee woont op het Weegel,
zèè: det jonchie van mie is zo aekelig kregel,
hee hef een helder verstaand,
is ok slim biedehaand!
Mär de bureen die zèden: 't is een vlegel . . .

Märgen bin 'k niet thuus

Märgen bin 'k denk ik, niet thuus,
want de meimoand hef mie 'neugd
um het grote feest te vieren
met de planten en de dieren.

Krintebluuise langs de wègen,
tegen de holtwal gèle broam,
pinksterbloemen in het poars,
dikke dotters vlak der noas;
een weide vol met peerdebloemen,
ranonkels in de wettering,
op het water witte zwanen,
deurzichtig gruun in beukenlanen;
anemoonties in het bos,
grune fussies an de lårksen,
an de elzen snotterbellen,
hele massa's, niet te tellen;
ieken bot veurzichtig uut,
jonge lämmegies in 't laand,
'n tierig vullen bie de mere,
grutto's, kieften in de were;
vlinders fladdert, biejen zoemt
achter 'n zutig spoor,
de natuur viert volop feest,
in de meimoand 't aldermeest;
meessies, mussen, sproan en vinken,
alle vogels druk an 't wårk,
de hoge peppels hangt vol pluus...
Nee heur,
märgen bin 'k beslist niet thuus...

*De feestzaal?
Det is Salland zelf,
met hoog doarbòven een blauw gewelf!*

Henk van der Veen sr.

Wie is wie?

Een groep personen die een dagje uit zijn?

Wie herkent deze personen?

Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

Wie reageert op deze foto?

M. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto, geplaatst in het nummer van maart 1998 is slechts één reactie binnengekomen en wel van Jan Hageman.

De foto is genomen in ± 1950 van de toneelvereniging 'Dito'.

De naam van het toneelstuk wist hij niet meer, maar wel de namen van de spelers.

Deze zijn:

Bovenste rij van links naar rechts: Bep v.d. Veen, Jan Lozeman, Riek Dekker, Berend Nobbe, Jo Wessels, Hennie Pleiter en Fennie Hageman-Zielman.

Voorste rij: Feikje Groeneveld, Henk Pleiter, Hennie Ramaker-Bosch, Mientje Wessels en Jan Hageman.

Hartelijk dank Jan, voor je reactie.

Van de bestuurstafel

Als u dit contactblad ontvangt, is de verhuizing achter de rug en heeft de officiële opening van de verenigingsruimte plaats gevonden.

In het contactblad 'Omheining' van september kijken we terug op deze heuglijke gebeurtenis.

Met ingang van 1 januari 1998 heeft de heer G.W.M. Hollak de taak van contactpersoon voor de werkgroep 'Historische Gebruiksvoorwerpen' overgenomen van mevrouw J.K. Pruim-Reinders.

Aan het boekwerkje over boerderij- en veldnamen wordt druk gewerkt. Momenteel wordt er wekelijks vergaderd.

De afdeling automatisering van de vereniging heeft een diskette samengesteld met daarop alle boeken, die zich in de bibliotheek van de vereniging bevinden en alle artikelen, die vanaf de oprichting in het contactblad 'Omheining' zijn verschenen. Bent u op zoek naar een bepaald onderwerp, dan is het misschien mogelijk, dat het al gepubliceerd is in ons contactblad 'Omheining' of dat daarover een boek aanwezig is in onze bibliotheek.

De diskette is te koop voor leden à f 5,00. Niet leden betalen f 7,50.

Op 27 maart is de zonnewijzer, die vroeger in de gemeentetuin stond en al enige jaren was opgeslagen in de loods gemeentewerken, teruggeplaatst. Hij staat nu als blikvanger in de kruidentuin 'Allegardje' in de Hof van Rakhorst.

Met het weer tijdens de wandelingen, treffen we het de laatste tijd niet.

Was het met de kerst slecht en regenachtig, met pasen was het nog slechter. Ondanks de regenbuien deden er toch nog 143 wandelaars mee. Er was een mooie tocht uitgezet door het dal van de Vloedgraven en over het landgoed 't Reelaer.

De ledenavonden voor het najaar zijn vastgesteld op dinsdagavond 22 september en maandagavond 16 november. Ze worden gehouden in zaal 'Oortwijn'.

Op 22 september komt de heer Klaas Nijmeijer uit Nijeveen twee films vertonen, één over het boerenleven en één getiteld 'Mien va vertelt', welke gaat over het leven op het Drentse platteland.

Op 16 november zal de heer Teeuwen uit Lochem een lezing met dia's houden over het onderwerp 'Oud Achterhoeks landleven'.

Aan de actie 'Elk lid brengt een nieuw lid aan' willen we u nog even herinneren. Zowel degene, die een lid aanbrengt als het nieuwe lid krijgt een fotoboek.

Schenken

- Van mevrouw G. Beldsnijder-Huisman, Stationsweg 21, een gedeelte van de Zwolsche Courant van 12 maart 1913 en een pillendoosje van dr. C.C. van der Flier.
- Van de heer M.J.M. Bisschop, Grote Bisschop 23, de vloerbedekking uit zijn zaak D.A. Drogisterij en een toonbank.
- Van de heer P.A. Borghardt, Van Sonsbeeckstraat 16, de diskette 'De molens in Overijssel' met handleiding.
- Van de heer G. van Dijk, Kloostermanshof 27, een oude Spaanse munt.
- Van de familie D. Pothof, Moerweg 2, een boterzeef met paardenhaar en enkele boekjes.
- Van de familie Dijk, Lierderholthuisweg 7, een fornuis, dat al een aantal jaren was opgeslagen bij de heer G. Lindeboom aan de Duisterendijk 7.
- Van de Gemeentelijke Archiefdienst te Zwolle, een groot aantal ingebonden delen van het Overijssels Dagblad, Salland editie.
- Van mevrouw D. Hartholt-Roelofs, Dorpsstraat 21, een aangeklede pop, een voetenbankje, stempels van de firma Bouwhuis en twee winkelschepjes van emaille en één van hout en een eau de cologneflles.
- Van de heer B.H. Lankhorst, Prins Bernhardstraat 26, een draaglamp gebruikt door het dijkleger voor controle bij hoog water langs de IJssel- en Vechtdijken en een modderbeugel voor het opschonen van sloten, vergezeld van een tekening met beschrijving van de voorwerpen.
Tevens een waterschapskaart van het waterschap Salland tot de fusie van 1 januari 1997.
- Van mevrouw E.W. Middag-Brinkman, Lijsterbes 3, een ouderwetse paraplu.
- Van mevrouw Jeanne de Weerd-de Jong, Davenschot 29, een herenkostuum zogenaamd kistentuug, een zwarte rouwdoek van tebe, een viefschaft rok, een favorita schort zwart-blauw-wit, een rok geglansd en geklenderd, een jak met schoot van tebe, een jak met korte schoot, een zwarte rok tussenrok, een werkschortje, een paar witte gebreide kousen, een zwartwollen omslagdoek, een zwartzijden schortje, een ceintuur, een zogenaamde pellerine zwarte crêpe, een bontkraag, een doos met diverse hoedenveren, twee kaarten met twee dozijn benen knopen, een kaart met grote haken en ogen, een kaart met 6x1/2 dozijn drukkertjes, een bandjesbroek wit met kant aan de pijpen, een bandjesbroek wit katoen, een knoopjesbroek met open kruis wit katoen, vier witte nachthemden met broderiekant wit katoen, twee witte hemdjes met open borduurwerk wit katoen, een 3/4 open bandjesbroek met handgeborduurde broderie, een badcapje op kapmanteltje geheel met de hand gemaakt en geklost, een halsversiering van struisvogelveren, een hoed zwart vilt, een hoed stroband, drie boord- en manchetknopen, diverse oude knopen, een hoedenspeld, een schoenhaakje, knoopjes, een ophanghaakje, een oude broche, een pakje antieke naalden, haken en ogen nr. 2, een oud gespje, polsmouwttjes met

kralenwerk en een weefspoel.

Op prikbord: een zwaluwstaartje, een zogenaamde vadermoordenaar, een zwarte naadzak door-de-weekse kleding, een witte naadzak en zakdoek met initialen, een 'druufie' aan de pet in de rouw, twee ceintuurs, een wit gehaakt kraagje, een garnering zwart.

Op prikbord: een geknoopte jassluiting, een garnering groot, een garnering klein zogenaamd passement, twee kralenbandjes en een kralenstukje op de vestjes van jakken verwerkt of aan de mouwen, twee kralenstukjes.

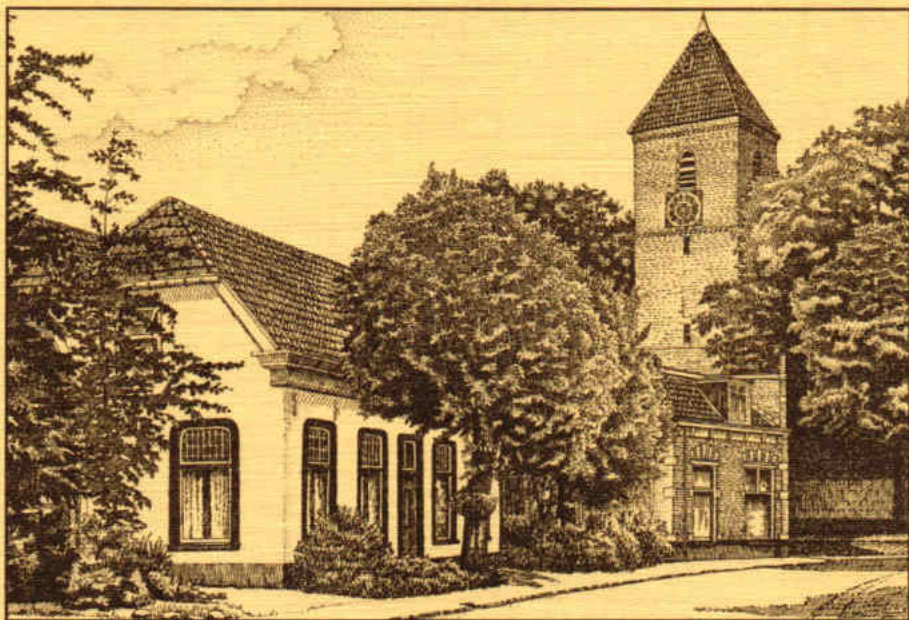
- Van mevrouw M. Wegenweijis, de Rikke 24, een cursus 'Het naaien van een directoire'.

- Van de heer L. Westerhof, Vogelzang 43, het boekje 'De ongelooflijke geschiedenis van het krijgsgevangenkamp Prins Bernhard' (Heeten), geschreven door M. van Amerongen.
- Van mevrouw Wonnink, Pastorielaan 6, een heup- en een bustepaspop van stevig kartonnen materiaal.
- Van de heer G.W. Zwolschen, de Cingel 39, een vlag met wimpel en vlaggenstok.

*Voor al deze schenkingen willen wij de
geefsters en gevers
weer hartelijk bedanken.*

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

18e JAARGANG - NUMMER 3 - SEPTEMBER 1998

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aaiwanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

Van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Hoppen-Donath,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

**Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
18e jaargang - nummer 3 - september 1998**

INHOUDSOPGAVE

blz. 50	Van de redactie
blz. 51	Nederlanders als soldaten in vreemde, maar vooral katholieke krijgsmacht - Anton G.M. Heijmerikx
blz. 58	Fragmentgenealogie van de Heino'se zoon van Johannes Josephus Jansen - J.K. Pruim-Reinders
blz. 59	Uit de school geklapt (1) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 62	Opening 16 mei 1998 - Het Bestuur
blz. 65	Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (9) - Jan Peters
blz. 66	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 67	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 68	Sprekende foto's (40) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 69	Van de werkgroep Folklore - Marijke Donath
blz. 70	Wule zekt det zo (17) - Henk van der Veen sr.
blz. 71	Schenken

Van de redactie

U ontvangt dit septembernummer iets later dan gebruikelijk. In verband met de vakanties van diverse redactieleden, was het niet mogelijk om deze aflevering tijdig uit te brengen. Onze excuses daarvoor.

Ook treft u geen 'van de bestuurstafel' aan, maar wel, namens het bestuur, een verslag van de feestelijke opening van ons nieuwe verenigingsonderkomen 'De Maelderieje'.

Verder nogmaals een artikel van de heer Anton Heymerikx, ditmaal over de Zouaven. Hierbij stuurde hij een lijst waarop dan wel slechts één echte Heinoër vermeld wordt, maar de lijst bevat zoveel bekende namen, dat het voor de genealogen onder u toch zeer de moeite waard is om er kennis van te nemen.

Verder bevat dit nummer weer de gebruikelijke artikelen en de eerste aflevering van 'Uit de school geklapt'.

Wij wensen u dan ook veel leesplezier!

De kopij voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 november 1998 in ons bezit zijn.

Nederlanders als soldaten in vreemde, maar vooral katholieke krijgsmacht

Oorspronkelijk waren zouaven infanteriesoldaten in Turkse klederdracht, in het Franse leger in Afrika en elders. Gerekruteerd uit leden van de dappere Kabylentam, bewoners van Zouavia, een bergachtig grensgebied tussen Algerije en Tunesië. Zij waren na onderwerping door de Fransen, de keurtroepen van het Franse leger in hun bijzondere en speciale kledij en deden ook dienst in andere Franse koloniën in Afrika. Zij traden in 1831 in Franse krijgsmacht, tijdens de Algerijnse veldtocht.

Het korps van de zouaven werd bij de onafhankelijkheid van Algerije in 1854 ontbonden. Ook werd in 1831 tijdens diezelfde Algerijnse veldtocht het vreemdelingenlegioen opgericht; het grote verschil met de zouaven was, dat mannen van boven de 18 jaar vrijwillig dienst konden nemen en er niet

gevraagd werd naar identiteitspapieren. In de praktijk betekende dit dat ongeacht nationaliteit, iedereen kon toetreden tot het vreemdelingenlegioen, van avonturiers tot mannen van verdacht allooi toe.

De zouaven die ik hier bedoel, waren soldaten in vreemde maar vooral katholieke krijgsmacht. Soldaten in het leger van Paus Pius IX, wel van verschillende nationaliteiten, maar allen van onberispelijk gedrag. Soldaten die het grondgebied van de kerk, hetwelk al vanaf 756 bestond, moesten verdedigen. Pepijn de Korte had als Frankische koning grondgebied geschenkt aan paus Stephanus II en ook Karel de Grote schonk grote gebieden aan de kerkelijke staat. En niet alleen schenkingen vergrooten het pauselijk bezit, maar verschillende pausen hielden zich ook bezig met

'landje pik', en zo bestond de kerkelijke staat in het midden van de 19e eeuw uit Romagna, De Marken, Umbrië en Latium.

Tussen 1850 en 1860 voeren in geheel Italië allerlei koninkrijkes oorlog met elkaar, met als doel de macht in Italië, met Rome als hoofdstad. Het Noord-Italiaanse koninkrijk Piemonte heeft wel een heel erg grote expansiedrang. Het voert samen met Frankrijk oorlog, met als doel uitbreiding van grondgebied. Met de hulp van Frankrijk verslaat het Oostenrijk, waarna Lombardije bij Piemonte komt. Na goed geleide opstanden in hertogdommen, met name in Parma, Modena en Toscane, worden ook deze ingelijfd.

Na terugtrekking van Oostenrijkse hulp troepen, die de paus te hulp kwamen, kan ook Romagna op deze manier door Piemonte van de kerkelijke staat worden losgeweekt en ingelijfd, zij het onder fel protest van paus Pius IX. Koning Victor Emanuel, koning van Sardinië en Piemonte, stuurt zijn handlanger Giuseppe Garibaldi (1807-1882) naar het zuiden en zorgt ervoor, dat de koning van Napels het veld moet ruimen. De volgende stap is om oproer te stoken in de overige provincies van de kerkelijke staat, de Marken en Umbrië. Garibaldi, die na een mislukte opstand in Piemonte al in 1834 bij verstek ter dood veroordeeld werd, maar uitweek naar Brazilië, alwaar hij zich bekwaamde in het oorlogvoeren door zich aan te sluiten bij daar oorlogvoerende groeperingen, kwam in 1848 terug op Italiaanse bodem. De regering van Lombardije met Milaan als hoofdstad benoemt hem tot generaal.

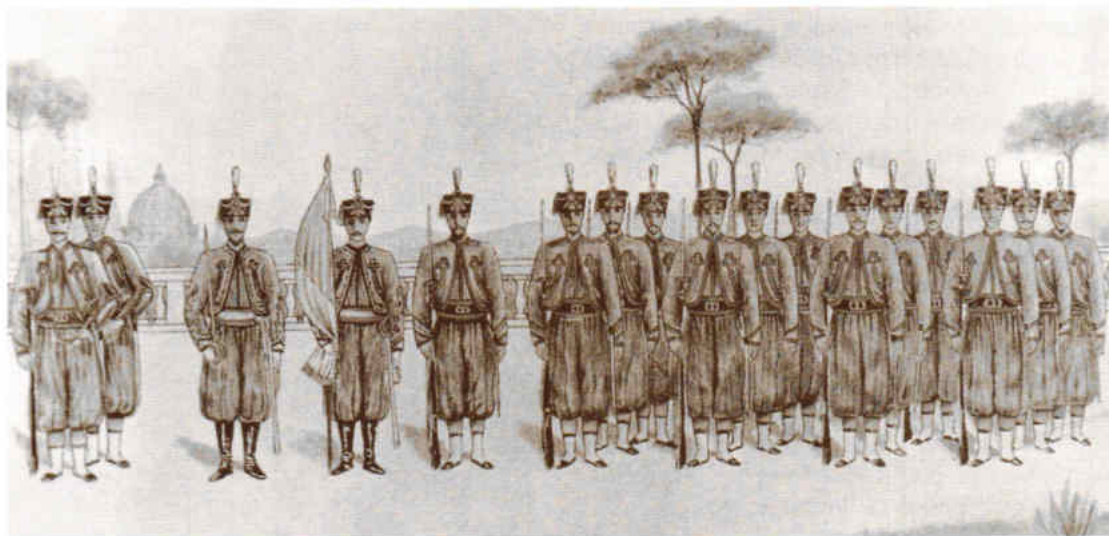
Nadat, zoals eerder gemeld, Lombardije bij Piemonte is ingelijfd, stelt Garibaldi zich onvoorwaardelijk in dienst van Koning Victor Emanuel en die maakt dankbaar gebruik van zijn kundigheid en dienstbaarheid.

Paus Pius IX, hoofd van de katholieke kerk en de kerkelijke staat, heeft geen geregeld leger tot zijn beschikking, maar kan enkel een beroep doen op een handjevol vrijwilligers, de pauselijke garde die in door Michel Angelo ontworpen uniformen zijn persoonlijke lijf-

wacht vormt. Hij wil niet te afhankelijk worden van hem goedgunstig gezinde regeringen zoals die van Frankrijk. Hij doet daarom in 1860, na onder de voet te zijn gelopen bij Castelfidardo, een oproep aan alle katholieke jongemannen over de gehele wereld, om de kerk te komen helpen verdedigen. Mede daardoor breidt het vrijwilligersleger, dat hoofdzakelijk bestaat uit Fransen en Belgen, zich fors uit met mannen vanuit de hele wereld. In totaal 11036 jonge mannen, van wie 3181 uit Nederland, 2964 uit Frankrijk, 1634 uit België, 744 uit Italië, 20 uit Luxemburg en zelfs 1 met de Chinese nationaliteit, al gebied de eerlijkheid te vermelden dat deze laatste al geruime tijd in het klooster van Oudenbosch woonachtig was. Vanuit Oudenbosch vertrekken zelfs 22 plaatsgenoten naar den vreemde, maar deze plaats was dan ook het middelpunt van Nederland, wat betreft de zouavenbeweging. Pastoor Willem Hellemonds is de stuwende kracht waar het gaat om zijn voorliefde over te brengen voor de paus en de stad Rome. Samen met kloosteroverste Vader Vincentius hebben zij een gedeelte van de kostschool St. Louis vrijgemaakt voor de opvang van de vrijwilligers op doorreis naar Rome.

Pastoor Hellemonds heeft jaren gewoond en gestudeerd in Rome. Hij is het ook, die het initiatief neemt om in Oudenbosch een Romeinse kerk te bouwen. Het wordt een mengeling van de St. Pieter en de St. Jan van Lateranen waarvoor de bekende architect Cuypers het ontwerp levert. De lengte is 81 meter, de breedte 55 en de hoogte van de koepel 63 meter. Gigantische afmetingen voor een relatief kleine plaats die Oudenbosch in die dagen toch is. De inhoud van de kerk is overweldigend, maar toch nog 16 maal kleiner dan de echte St. Pieter in Rome. Men begint met de bouw in 1865 en in 1892 is de bouw voltooid. In 1912 verkrijgt de kerk - vernoemd naar de H.H. Agatha en Barbara - het predikaat Basiliek.

Met ruim 3000 mannen levert Nederland verreweg het grootste contingent vrijwilligers en

samen met anderen gaan zij de strijd aan. In 1861 wordt het zouavenregiment officieel opgericht; als uniform wordt door de Franse commandant De Becdelièvre het al eerder genoemde Turkse uniform gekozen van de Franse infanteriesoldaten uit Zouavië en dat verklaart tevens de naam van zouaven. De niet-Franse soldaten hebben het niet bepaald gemakkelijk, zij worden door de hoofdzakelijk Franse onderofficieren en officieren behoorlijk gediscrimineerd.

In september 1860 geeft koning Victor Emanuel in de Piemonkse hoofdstad Turijn opdracht om de orde in De Marken en Umbrië te herstellen en de kerkelijke staat te beschermen tegen een zogenaamde inval van Garibaldi uit het zuiden, waar hij in Napels op verzoek van Victor Emanuel bezig is zich te manifesteren.

Zonder oorlogsverklaring vooraf en ondanks de waarschuwing dat het pauselijke leger zich zal verdedigen bij een inval door Victor Emanuel en de troepen uit Piemonte, komt het tot een treffen bij Castelfidardo en Ancona, waarbij 4000 zouaven het opnemen tegen 45.000 Piemontezers. De overgave van de zouaven ligt voor de hand, evenals het feit dat wederom een groot stuk kerkelijke staat wordt ingelijfd.

Nadat Victor Emanuel in 1861 Zuid Italië met de stad Napels van Garibaldi heeft over-

genomen, resten hem nog 5 kleine provincies die tot de kerkelijke staat behoren. Maar onder druk van Keizer Napoleon III die een leger naar de paus stuurt om hem te helpen en de van alle kanten toestromende vrijwillige aspirant-zouaven tussen 1860 en 1870, blijft het hierna nog enkele jaren betrekkelijk rustig, behoudens kleine schermutselingen.

Omdat het rustig blijft, kunnen de zouaven zich verdienstelijk maken voor de plaatselijke bevolking, zoals bij een cholera-epidemie in Albano, waarbij zij vele slachtoffers begraven. Enkel van hen hebben daarbij ook de ziekte opgelopen en zijn aan de gevolgen daarvan overleden. In al die jaren zijn er overigens in totaal ca. 170 Nederlanders overleden aan ziektes, terwijl er ook nog 12 na thuiskomst zijn overleden aan allerlei ziektes.

Als in 1866 de Franse troepen zich beginnen terug te trekken, omdat zij elders noodzakelijk zijn, ziet koning Victor Emanuel zijn kansen schoon. Garibaldisten doen aanvallen op verschillende plaatsen, en bij de verovering van Bagnorea sneuvelt de eerste Nederlandse zouaaf Nicolaas Heijkamp uit Amsterdam.

Op 13 oktober 1867 staan 80 zouaven bij Monte Libretti tegenover een overmacht van 1200 Garibaldisten.

Op 18 oktober 1867 sneuvelen 17 zouaven,

onder wie de legendarische Pieter Janszoon de Jong uit Lutjebroek, die in zijn eentje, met ware heldenmoed, 14 Garibaldisten in het stof heeft doen bijten, door o.a. zijn geweer bij de loop te pakken en als knots te gebruiken met voornoemd verpletterend resultaat.

Op 3 november 1867 staan 15.000 Garibaldisten bij Mentana en 3000 zouaven gaan er onverschrokken op af. Ongetwijfeld zouden zij het onderspit gedolven hebben als niet opnieuw Franse troepen te hulp waren gekomen. De Garibaldisten verliezen de strijd. Zij laten ruim 800 doden achter, terwijl aan de kant van de pauselijke troepen 36 doden vallen, waaronder 12 Nederlanders.

Naar aanleiding van deze gewonnen slag, zamelen Nederlandse huisvrouwen geld in, om een vaandel te laten ontwerpen en te vervaardigen. Dit vaandel wordt ontworpen door Pierre Cuypers, de architect van o.a. de kerk in Oudenbosch. Opvallend is de gelijkenis met het zegel van de stad Zwolle, waarop te zien is dat de engel Michaël met een lans een draak probeert te doorboren. Ook de vorm is vrijwel identiek.

Het zou mij althans niet verbazen, als Cuypers de afbeelding van genoemd zegel tot voorbeeld voor het ontwerp gebruikt heeft. Oorspronkelijk hing dit vaandel te Rome, maar heeft na vele omzwervingen terecht een ereplaats gekregen in het zouavenmuseum te Oudenbosch.

Na deze slag komen er een paar rustige jaren, waarin paus Pius IX in juli 1870 een concilie, een kerkelijke vergadering, bijeenroept. Doordat Frankrijk in oorlog komt met Pruisen ziet zij zich genoodzaakt haar troepen terug te trekken uit de kerkelijke staat. Koning Victor Emanuel die al jaren op het vinkentouw zit, durft nu wel opnieuw de kerkelijke staat binnen te vallen. Met 60.000 man rukt hij op, daarbij vele steden binnenvallend en veroverend. De pauselijke troepen zijn genoodzaakt zich terug te trekken op Rome, om die stad te verdedigen met 8000 man. Een ongelijke strijd. Als Piemontse troepen een bres van dertig meter slaan in de verdedi-

gingsmuur van de stad, besluit paus Pius IX de witte vlag te hissen op de koepel van de St. Pietersbasiliek. De val van Rome is een feit. Er zijn 16 doden te betreuren en 74 gewonden, onder wie de Deventenaar Jan Willem Rasch. De paus beschouwt zich als een gevangene van de Italiaanse Staat en zal het Vaticaan niet meer verlaten, welke toestand duurt tot 1929 toen door het verdrag van Lateranen Vaticaanstad als soevereine staat werd erkend. Toch hebben na 1929 vele pausen zich vrijwillig opgesloten in het Vaticaan. Nadat paus Johannes Paulus II in 1978 is gekozen, heeft hij zich van die gewoonte ontdaan. Hij heeft vele reizen gemaakt naar alle windstreken en daardoor het gemiddelde aantal kilometers van de afgelopen 108 jaar ruim opgehaald.

De zouaven keren na de val van Rome, op 20 september 1870, teleurgesteld terug naar hun woonplaats of geboortestreek. Voor

velen is het moeilijk om terug in het vaderland de kost te verdienen. Omdat zij in vreemde krijgsdienst zijn geweest, hebben zij veelal het Nederlandschap verloren. Wel hebben zij onderling contact gehouden en plaatselijk broederschappen of bonden opgericht, met als doel, zeker in de beginperiode, om in tijden van nood, weer naar Rome af te reizen. Ook hebben zij in Utrecht op 13 november 1892 het feit herdacht, dat de slag bij Mentana 25 jaar daarvoor gewonnen werd.

Dat het in het midden van de vorige eeuw een hele onderneming was om dienst te nemen in het pauselijk leger en ook daadwerkelijk richting Pauselijke Staat af te reizen, moge duidelijk zijn. Allereerst moest men een bewijs hebben van goed katholiek gedrag, afgegeven door de plaatselijke pastoor, een bewijs van goede gezondheid van de dokter, evenals een schriftelijk bewijs met toestemming van de ouders. Bovendien diende men ongehuwd te zijn. De jongeren uit onze streken gingen via Deventer, Zutphen, Arnhem en Utrecht naar het station Weesperpoort in Amsterdam. In Amsterdam aangekomen moesten zij zich melden bij pastoor de Kruijf van de St. Augustinuskerk aan het Rusland. Deze zorgde voor treinkaartjes en grensdocumenten en ook voor een maaltijd en logies voor één nacht in Amsterdam. De volgende morgen zorgde hij er persoonlijk voor, dat de jongens op de juiste trein gezet werden, om via Utrecht naar Rotterdam te reizen, waar men met de stoomboot naar Moerdijk vertrok, om vervolgens met de trein vanaf Moerdijk naar Oudenbosch te reizen. Hier was de belangrijkste verzamelplaats van Hollandse zouaven die in het eerder genoemde internaat St. Louis een stevige Hollandse maaltijd voorgeschoteld kregen en voorlopig de laatste nacht op vaderlandse bodem doorbrachten. Vervolgens ging men met de trein via Antwerpen naar Brussel waar men ingeschreven werd door een Belgische ambtenaar die enkel de Franse taal bezigde en de namen fonetisch opschreef zoals hij die hoorde en geen tegenspraak duldde. Ook gaf hij iedereen een Belgisch en een Italiaans le-

gernummer. Maar dank zij hem beschikt het tegenwoordige archief van de zouaven wel over een lijst van alle Nederlandse zouaven. Hierna vond een strenge medische keuring plaats en kwam men daar doorheen, dan ging men de volgende dag per trein naar Parijs waar men overnachtte en tijd kreeg de stad te bezichtigen. De volgende dag spoorde men naar Marseille, waar men scheep ging om na twee dagen per boot aan te komen in Civita Vecchia, de haven van de pauselijke staat. Dan begon het laatste traject, per trein naar Rome. Dat deze reis een enorme ervaring was voor jongens die misschien nimmer verder waren geweest dan de veemarkt in Zwolle of Deventer, moge duidelijk zijn. De totale reis duurde 8 dagen.

Het waren niet economische redenen waarom men dienst nam als aspirant zouaaf in het leger van de paus. Niet dat men het over het algemeen economisch goed had in die tijd, maar dat men deelnam aan een vrijwilligersleger en dan ook nog zover van huis en haard, was enkel en alleen om godsdienstige redenen. Wel mag men aannemen dat de plaatselijke pastoor een duidelijke vinger in de pap had en dat hij de drijfveer was met zijn oproepen vanaf de preekstoel. Maar ook veel familieleden spoorden elkaar aan om dienst te nemen in het pauselijk leger. Zo zijn Willem Ellenbroek en Gerard te Riele beiden uit Deventer en Herman Legebeke uit Wijhe familie van elkaar. De drie Troosters uit Zwolle eveneens, terwijl Hendrik Lipman en Johan Smit uit Deventer ook door familiebanden met elkaar verbonden zijn.

Leeftijd was niet zo belangrijk, want men ging reeds als 17 jarige, maar ook nog op 36 jarige leeftijd.

Op verzoek heeft het zouavenmuseum mij een lijst doen toekomen van personen die uit onze regio als zouaaf hebben gediend in het pauselijk leger. Zelf heb ik er enkele genealogische gegevens bij gezocht, alsmede de beroepen van de vader, zodat enig inzicht in de economische situatie verkregen kan worden. Ook hebben mijn vrouw en ik een bezoek gebracht aan het zouavenmuseum in Oudenbosch en genoten van een schat aan

gegevens welke daar te zien zijn, alsmede de tentoongestelde attributen die een goed beeld geven van dit opmerkelijk stukje geschiedenis, waarin Nederlandse en in dit geval Sallandse jongens, een specifieke rol hebben gespeeld, daarbij duidelijk en principieel opkomend voor hun godsdienstige gevoelens.

Hieronder enkele genealogische gegevens van de Sallandse zouaven

Heino

Johannes Josephus Jansen, geb. 8-9-1837 aan de Gunne in Lenthe, zoon van Gerhardus Johannes Jansen, landbouwer en Rebecca Kattenbelt.

Wijhe

Arnoldus Boerkamp, geb. 12-7-1848, zoon van Cornelis Boerkamp, landbouwer en Maria Klein Herenbrink. Arnoldus was woonachtig in Zwolle en wever van beroep. Hij was zouaaf van 28-10-1869 tot de val van Rome op 20-9-1870.

Gerhardus Antonius Bökkerink, geb. 24-10-1845, zoon van Karel Albertus Bökkring en Johanna Maria Nieuwenhuis. Dit gezin verhuist in 1852 naar Denekamp, vanwaar Gerhardus vertrekt naar Italië. Hij was zouaaf van 17-11-1867 tot 19-5-1870. Hij keert naar Denekamp terug, om als schilder verder de kost te verdienen.

Hendrikus Dollenkamp, geb. 12-4-1841, landbouwer, zoon van Bernardus Dollenkamp, daghuurder/landbouwer en Berendina Kiekbos. Hij meldt zich als zouaaf aan op 10-11-1869 en is dat tot de val van Rome op 20-9-1870.

Olst

Hendrikus Wolvenne, geb. 5-4-1852, textielarbeider, zoon van Hannes Wolvenne en Maria Tentman. Hij vertrok vanuit Almelo op 21-7-1870 en was zouaaf tot aan de val van Rome op 20-9-1870. *Johannes Zwijnenberg*, geb. 20-2-1834, zoon van Johanna Zwijnenberg. Hij vertrekt vanuit Arnhem met als beroep koetsier op 30-6-1870, en bij de val van Rome op 20-9-1870, drie maanden later was het voor hem ook afgelopen.

Deventer

Hendrikus Bouwer, geb. 23-5-1844, zoon van David Bouwer, kleermaker en Derkje Remming, zouaaf van 17-11-1867 tot 25-11-1869 en van 5-2-1870 tot 20-9-1870.

Wilhelmus Martinus Ellenbroek, geb. 9-12-1842, zoon van Bernardus Ellenbroek, bakker en Wilhelmina te Riele, was zouaaf van 22-12-1867 tot 23-6-1870.

Johannes Henricus Petrus Hon Hon, geb. 20-8-1850, zoon van Jan Henri Hon Hon en Johanna Vingerhoets, zouaaf van 5-1-1868 tot 13-1-1870; hij bracht het tot korporaal.

Lucas Thomas Koersen, geb. 21-12-1840, zoon van Hendrikus Jacobus Koersen, zeilmaker en Johanna Roosendaal, zouaaf van 28-4-1866 tot 26-11-1868.

Gradus Willem Kramps, geb. 10-5-1839, zoon van Johannes Wilhelmus Kramps en Elisabeth Evers, zouaaf van 22-6-1867 tot 2-7-1869.

Albertus Krosse, geb. Wilp 3-5-1845, zoon van Johannes Krosse, dagloner en Alberdina van der Krogt; hij vertrekt uit Deventer op 11-11-1867 en is zouaaf tot 31-12-1869.

Hendrikus Gerhardus Josephus Lipman, geb. 8-10-1845, zoon van Gerardus Lipman, logementhouder en Anna Maria Hendrika Munninghoff, zouaaf van 10-2-1866 tot 15-5-1869; hij zwaait af als korporaal.

Johannes Wilhelmus Rasch, geb. 11-3-1853, zoon van Johannes Wilhelmus Rasch, smid en Joanna Beumer, zouaaf van 17-2-1870 tot 20-9-1870, raakt gewond bij de val van Rome.

Hermanus Ignatius Josephus Repp, vormt in een ijzergieterij, geb. 23-12-1842, zoon van Johannes Matthias Repp, vormt in een ijzergieterij en Catharina Elisabeth Fuchs, zouaaf van 22-12-1867 tot 21-7-1870.

Gerhardus Johannes te Riele, geb. te Amsterdam, zoon van Hendrikus te Riele en Maria Bancke, vertrekt als zouaaf vanuit Deventer op 10-2-1866 en is zouaaf tot 16-2-1868.

Johannes Franciscus Smit, geb. 12-9-1850, zoon van Hendrikus Johannes Smit, winkelier en Gerhardina Josephina Munninghoff, zouaaf van 21-7-1870 tot 20-9-1870, dus maar twee maanden.

Johannes Antonius Traast, geb. 18-3-1848, zoon van Johannes Traast, smid en Maria Vosman, zouaaf van 17-11-1867 tot 19-5-1869.

Wilhelmus Underberg, geb. 14-2-1849, zoon van Hendrikus Underberg, vormt in een ijzergieterij en Catharina Wilhelmina Foeks, zouaaf van 28-7-1870 tot 20-9-1870, ook maar twee maanden dus.

Diepenveen

Gerhardus Joannes Stegeman, geb. 4-12-1832, zoon van Hermanus Stegeman, landbouwer en Henrica Paalman. Zouaaf van 11-12-1867 tot 16-4-1870; hij had daarvoor al 4 jaar in het Hollandse leger gediend.

Raalte

Antonius Assendorp, geb. 2-4-1837, zoon van Hermannus Assendorp, landbouwer en Johanna Brunselman.

Antonius Broekman, geb. 25-12-1839, zoon van Gerrit Broekman, landbouwer en Maria Wallink.

Hermanus Hullen, geb. 2-9-1842, zoon van Gerrit

Hullen, landbouwer en Hendrika Hendriks.

Johannes Jansman, geb. 3-9-1835, zoon van Jannes Jansman, landbouwer en Esselina Krukkert.

Hermanus Johannes Gerardus Legebeke, geb. 5-12-1843, zoon van Hermannus Legebeke, tapper en Johanna Maria Theresia te Riele. (De vader was overigens 3 weken eerder op 17-11-1843 overleden).

Hendrikus Meijer, geb. 29-6-1836, zoon van Jan Meijer, landbouwer en Maria Hagenvoorde.

Cornelis Spijkerman, geb. 9-6-1844, zoon van Jan Spijkerman, dagloner en Maria Huiskes.

Antonius Zennepman, geb. 23-12-1836, zoon van Derk Zennipman, tapper en Maria Reimert.

Zwolle

Franciscus J.W. Alferink, geb. 4-3-1852, zoon van Hermanus Everhardus Alferink, kleermaker en Gerridina Rasink.

Wilhelmus Johannes Bauer, geb. 4-2-1846, zoon van Jan Willem Bauer, tapper en Gerridina Maria Habers.

Antonie Wilhelmus van der Berg, geb. 18-5-1853, zoon van Antonie van den Berg, arbeider en Johanna Tolhuis.

Johannes van der Berg, geb. 19-1-1837, zoon van Jan van den Berg, touwslager en Francina Jorges.

Henricus Machtildis van Born, geb. 23-11-1848, zoon van Wilhelmus Johannes van Born, bakker en Gerardina Maria Klomp en kleinzoon van de Heinose burgemeester Anthony Klomp.

Wilhelmus Hageman, geb. 9-1-1835, zoon van Hendrik Hageman, daghuurder en Gerridina Heerink.

Christiaan Hoefsloot, geb. 12-7-1846, zoon van Hendrik Hoefsloot, conducteur en Regina Johanna Meekers.

Willibrordus Hollak, geb. 4-11-1832, zoon van Albertus Hollak, winkelier en Johanna Maria Marks.

Berend Jan Jansen, geb. 20-3-1850, zoon van Antonie Jansen en Johanna Elisabeth van den Berg.

Lambertus Jansen, geb. 17-2-1847, zoon van Henricus Jansen, schildersknecht en Karolina Ruitenbergh.

Johannes Cornelis van Kessel, geb. 1-11-1844, zoon van Jacobus van Kessel, gepensioneerd en Maria Josepha Crosek.

Alloysius Kriek, geb. 9-11-1841, zoon van Poulus Kriek, veenman en Maria Cornelia Wilhelmina Klonig.

Bernardus Johannes Lippers, geb. 25-9-1841, zoon van Christiaan Lippers, koperslager en Johanna van den Berg.

Albertus van der Pol, geb. 2-11-1849, zoon van Derk Johannes van der Pol, pettenmaker en Hendrijetta Maria Bos.

Johannes Hendricus Ambrosius Rientjes, geb. 7-12-1839, zoon van Johannes Wilhelmus Rientjes, bakker en Louisa Frederica Held.

Coenradus Rodenberg, geb. 10-9-1843, zoon van Coenraad Rodenberg, marktmeester en Johanna Bouwman.

Henricus Schaepman, geb. 27-12-1847, zoon van Wilhelmus Gustavus Schaepman, koopman en Hendrika van der Biezen.

Gerardus Henricus Spitman, geb. 8-12-1848, zoon van Albertus Theodorus Spitman, schoenmaker en Jantje Bult.

Hermanus Bernardus Trooster, geb. 1-5-1854, zoon van Bernardus Trooster, houtteller en Jantien Vos.

Johannes Gerardus Trooster, geb. 12-1-1848, zoon van Johannes Assuerus Trooster, koopman en Johanna Volkering.

Petrus Johannes Trooster, geb. 24-10-1849, zoon van Johannes Assuerus Trooster, koopman en Johanna Volkering.

Hendrikus Nijhof, geb. 29-5-1849 en Johannes Spölman, geb. 13-4-1846 zouden beiden in Zwolle geboren zijn volgens opgave van het Zouavenmuseum, maar ik heb ze niet kunnen vinden.

Zwollerkerspel

Henricus Koetsier, gruttersknecht, geb. 12-4-1844, zoon van Peter Koetsier, dagloner en Maria Verhoeven.

Martinus Oedinkhof, geb. 9-2-1835, zoon van Gerit Oedinkhof, landbouwer en Maria Wolthaar.

Gerardus Johannes Veltman, geb. 1-9-1837, zoon van Alexander Veltman, kleermaker en Berendina Wentholt.

Anton G.M. Heijmerikx
Van Echtenmarke 9
8016 DA Zwolle

Bronnen:

- Artikel Gens Nostra 1996 Hans Ellenbroek.
- Zouaven museum/archief Oudenbosch.
- Gemeentearchief Zwolle.
- Rijksarchief Overijssel.

Fragmentgenealogie van de Heinose zouaaf Johannes Josephus Jansen

Vader: Gerhardus Johannes Jansen.

Geboren: Olst, gedoopt Boskamp, 29 oktober 1786.

Overleden: Heino, 18 oktober 1852, bijna 66 jaren oud.

Zoon van: Lambertus (Barts) Jansen en Aleida (Leide Harmsen) Schanenkamp.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: R.K.

Adres: Heino, onder de Gunne.

Huwelijk: Heino, 10 februari 1817 met Rebeca Maria Kattenbeld, boerenwerkster, geboren Heino, gedoopt Lierderholthuis, 9 december 1790, overleden Heino, 21 september 1855, oud 66 jaren. Dochter van Gerrit Kattenbeld en Maria Middewijk.

Kinderen:

1. *Gerrit*, geboren Heino, 14 april 1817. Beroep akkerbouwer en veehouder. Godsdienst: R.K. Adres: woont te Ittersum; te Heino in de Veldhoek in de periode 1853-1871, daarna te Dalfsen. Huwelijk: Zwollerkerspel, 16 december 1842 met Hermina Smit, boerin, geboren Oldeneel, gemeente Zwollerkerspel, 2 november 1823. Dochter van Hendrik Smit, landbouwer en Hermina Thijssen. Uit dit huwelijk 10 kinderen.

2. *Lambertus*, geboren Heino, 24 april 1819. Overleden Heino, 4 augustus 1838, oud 19 jaar.
3. *Maria*, geboren Heino, 30 maart 1821. Gehuwd Heino, 12 mei 1847 met Jan Keizer, dagloner, zoon van Antony Keizer en Gerhardina Janssen.
4. *Aleida*, geboren Heino, 9 november 1823. Overleden Heino, 12 december 1832, oud 8 jaar.
5. *Johanna*, geboren Heino, 6 januari 1826. Beroep: naaister. Vertrekt op 18 december 1856 naar Dalfsen.
6. *Maria*, geboren Heino, 3 november 1828. Gehuwd met Johannes Herbrink te Hoonhorst. Nakomelingen: de familie Herbrink, Langweg, gemeentelijk Dalfsen.
7. *Antonia*, geboren Heino, 24 juli 1832, ongehuwd. Overleden Zwolle, 5 december 1891 in de Emmanuelshuizen.
8. *Johannes Josephus*, geboren Heino, 8 september 1837. Heeft gediend als zouaaf in buitenlandse krijgsmacht. Over hem hebben we geen verdere gegevens kunnen vinden.

J.K. Pruim-Reinders

Gezocht!!

Mevrouw Ten Brinke is in het bezit van een ouderwetse houten waskuip. Helaas is het ding letterlijk in duigen gevallen en zij zoekt iemand die met het oude kuipersvak bekend is en de kuip voor haar kan herstellen.

U kunt contact opnemen met:

Mevr. Ten Brinke
Hubertsallee 3
8055 PG Laag Zuthem

Uit de school geklapt (1)

In het archief van onze vereniging bevinden zich vier foto's van de openbare lagere school uit ongeveer 1885, genummerd 303 t/m 306. Helaas is er van deze foto's heel weinig bekend.

De hoofdonderwijzer met bakkebaarden is Cornelis Johannes Theodorus Leistikow, geboren Deventer 1 januari 1852. Hij kwam op 30 december 1882 vanuit Raalte naar Heino en woonde met zijn gezin op het adres Dorpsstraat 48. Hij was R.K. van geloof en gehuwd met Theresia Geertruida Joanna Burgers, geboren Deventer 12 maart 1853. Het gezin telde elf kinderen toen het op 28 juni 1894 vanuit Heino naar Bloemendaal vertrok.

De andere onderwijzer is Gerrit Jan Arends, geboren Deventer 2 november 1855. Hij kwam op 23 september 1881 vanuit Gendringen naar Heino. Hij was Ned. Hervormd van geloof en gehuwd met Johanna Gesina Lemmers, geboren Raalte 10 november 1856. Vermoedelijk staan de echtgenotes van beide onderwijzers, getooid met hoed, op foto 304.

Wie kan nog iets vertellen over de beide onderwijzersfamilies?

Wij hebben weleens gehoord, dat meester Leistikow door de jeugd 'liesterkop' werd genoemd en meester Arends 'strotjan', maar of dat op waarheid berust weten wij niet.

Van de leerlingen weten wij alleen, dat op foto 303 Johannes en Hendrikus Laanbroek voorkomen (derde rij van onderen, tweede en derde van rechts) en op foto 306 Jan Maat van de Zuthemerweg (tweede rij van onderen, derde van links).

Mocht iemand van u nog iets kunnen vertellen over deze foto's van ruim honderd jaar geleden of een naam of namen weten, aarzel dan niet om contact met ons op te nemen. Elk gegeven is welkom.

De foto's 303, 304 en 305 zijn niet van optimale kwaliteit. Misschien zijn er onder u die nog betere exemplaren hebben, die mogen worden overgefotografeerd.

We hopen ondanks de ouderdom van de foto's op reacties.

Foto's RK Mariaschool

Momenteel is de werkgroep Documentatie bezig het foto-archief zoveel mogelijk volledig te maken. Van de Mariaschool missen we nog foto's van voor de tweede wereldoorlog. Onze vraag is: wie heeft er nog foto's uit die periode die we mogen kopiëren? U houdt dus de originele.

Het gaat om foto's uit:

1908 (foto 3 is aanwezig)

1910 (foto 4 is aanwezig)

1922 (foto 2 is aanwezig)

1924 (foto 3 en 5 zijn aanwezig)

1929 (foto 3,4 en 6 zijn aanwezig)

1930-1931 (alle foto's die bij de RK kerk zijn genomen zijn aanwezig, behalve die waar Toos Habers-Kappert,

Gerard Kemperman en Marie Kamphuis op staan).

Van 1913 en 1918 zijn alle foto's ook aanwezig.

Wergroep documentatie:

Manna Stavorinus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.

Jennie Pruim, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

De werkgroep is elke maandagavond in de verenigingsruimte aanwezig van 20.00 tot 22.00 uur en daar te bereiken onder het telefoonnummer 0572-394562.

foto 303

foto 304

foto 305

foto 306

Opening 16 mei 1998

*De heer H. van der Veen bezig met het lossen van de duiven.
Foto: Wim B. van Pijkeren.*

Op zaterdagmiddag 16 mei was het dan zover! Onze verenigingsruimte in het Bezoekerscentrum 'West Salland' werd feestelijk geopend.

De verhuizing had al een jaar eerder plaatsgevonden en wel op 21 en 22 juli 1997, maar helaas kon toen niet alles worden meegenomen. De ruimte op de bovenverdieping van het Bezoekerscentrum was daarvoor te klein. De mogelijkheid om van de kelder ruimte gebruik te maken werd toen een optie, doch de kelder was niet droog en kon niet worden verwarmd. Besloten werd het bestuur van het Bezoekerscentrum, waarvan de ruimtes worden gehuurd, te benaderen en eveneens het college van Burgemeester en Wethou-

ders van de gemeente Heino. De Stichting Sociaal Cultureel Werk drong inmiddels ook aan op het ontruimen van de verenigingsruimte in 'De Haere', omdat zij deze ruimte in gebruik wilde nemen. Na veel overleg kwam uiteindelijk alles voor elkaar. Er werd mechanische ventilatie en verwarming in de kelder aangebracht; vrijwilligers bouwden stellingen en de vloerbedekking werd geschonken door de heer Bisschop, die in dezelfde periode zijn D.A. drogisterij verbouwde. Toen kon in april 1998 de rest worden overgebracht.

Er werd besloten de verenigingsruimte in het Bezoekerscentrum een eigen naam te geven en daarvoor werd de hulp van de leden ingeroepen. Er kwamen allerlei namen binnen, te weten:

De heer J.M. Seine overhandigt de heer K. Brink en zijn echtgenote een attentie voor het bedenken van de naam 'De Maelderieje'.

Foto: Wim B. van Pijkeren.

Buurthuis 'De Plettesteege', 't Vertrek, de Stêe, Het Rakhorst, 't Proathuus, De Mölle, De Olde Mölle, 't Heemhuus, de Heemstede, 't Heemhof, de Heemhoeve, De Mengzolder, De Hilde, De Wippe, De Maalzolder, De Maelderieje en De Bond.

Na veel discussie werd gekozen voor de naam 'De Maelderieje', de naam die vroeger in het dorp werd gebruikt voor het gebouw, omdat het de maalderij van de Coöperatieve Landbouwvereniging was. De heer K. Brink uit Lemelerveld bracht deze naam naar voren. In verband daarmee werd hem tijdens de opening een attentie aangeboden.

Het bestuur en de vrijwilligers arriveerden om twee uur per bus op het 14 April-plein. De oud-

voorzitter, de heer H. van der Veen, verrichtte de openingshandeling. Hij loste een mand met duiven. Onderin deze mand bevond zich het bord met de naam 'De Maelderieje', dat hij samen met de huidige voorzitter, de heer J.M. Seine, aan de muur van het gebouw bevestigde. Daarna heette de heer Seine alle aanwezigen van harte welkom en memoreerde in zijn openingsspeech allerlei zaken de vereniging betreffende. De heer Touwen, beheerder van het gebouw, werd door de voorzitter in 't zonnetje gezet omdat er altijd belangeloos een beroep op hem kan worden gedaan.

Op het plein heerste een gezellige sfeer. De Sallandse Harmonicaspeulers zorgden voor de vrolijke noot, samen met de dames Jan-

*Belangstelling voor de voorwerpen in de kelder.
Foto: Wim B. van Pijkeren.*

nie Lozeman en Annemiek Hekking van de toneelvereniging Idem Dito. Er waren tenten geplaatst, wanneer het mocht gaan regenen.

Doch het was een stralende dag en onder het genot van een hapje en een drankje was het gezellig toeven op het plein. Een palingroker en een ijscoke verhoogden de feestvreugde. Van de gelegenheid om de verenigingsruimte te bezichtigen werd druk gebruik gemaakt. In de kelder was bij tijd en wijle sprake van filevorming. In de ruimte op de bovenverdieping had de werkgroep Folklore gezorgd voor klederdrachtpatronen, waarvoor veel belangstelling bestond.

Ook de afdeling Automatisering had een drukke middag. De foto's van de verhuizing

werden op de monitor vertoond, alsmede de werkzaamheden van de werkgroepen.

Tevens had men een diskette samengesteld met daarop de aanwezige boeken in de bibliotheek en alle artikelen, die in het kontaktblad 'Omheining' zijn verschenen.

Onder de nieuwe leden, die zich die middag aanmeldden, werd een attentie verloot. Mevrouw Kluinsteker, Kruzebrink 58, was de gelukkige.

Al met al was het een geslaagde middag, waarop wij met plezier terugkijken.

Het Bestuur

Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (9)

Eén van de mensen die regelmatig 'Omheining' van artikelen voorziet en daarbij flink in de geschiedenis duikt, is de heer G.A. Hutten. Vele notariële stukken worden door hem doorgespit en aan de hand daarvan kwam hij via notaris Van Baal in 1854 terecht bij het Snorrebosch (kadastraal D542).

'Graag zou ik weten waar dat te vinden is', liet de heer Hutten weten.

Tijdens mijn onderzoek belandde ik aan de Bornweg 1 bij de familie Regterschot en hier wordt volgens het pachtcontract aangetoond dat de aldaar bewoonde boerderij de naam 'Snorrebosch' draagt.

Door de geschiedschrijvers Rientjes en Bieleman werd al melding gemaakt van snorrewagen of diligence. Het was de ouderwetse post- of reiswagen die op de openbare weg onderweg passagiers opnam.

Achter het Rozendaal loopt daar de Bornweg door een stuk bos.

De 'snorders' van vandaag de dag zijn de plaag voor de taxi-chauffeurs, met name in de grote steden.

Ook reed er een diligence via de route over de Twentseweg.

Uit de krant van 2 maart 1838:

Diligence-dienst tusschen Zwolle en Enschede vice versa verkort ten gemakke van passagiers en spoedige overkomst der goederen, door den ondernemer

G.J. Folkert te Zwolle.

Maandag en Donderdag van Zwolle des morgens te 10 uren.

Aankomst te Heino te 11¹/₂ uren, 12 uur in Raalte, Enschede om 6 uur.

De volgende morgen om 5 uur met de diligence naar Münster.

In den Halven Maan aan de Diezerpoort: Nederlandsche Postwagen Onderneming.

Jan Peters

Persbericht

45 Jaar Zwolle op straat: foto's van Bertus Meulenbelt

De Zwolse amateurfotograaf Bertus Meulenbelt (1904-1967) heeft tussen 1922 en 1967 een groot aantal foto's gemaakt, niet alleen van stadsbeelden in Zwolle, maar ook van het leven op het omringende platteland. Hij werd getroffen door armoedige buurtjes, de kermis of een zigeuner met een beer in een volksbuurt van Zwolle. Ook het schilderachtige boerenleven, de tekening van bomen, sporen van schaatsen in de sneeuw, weerspiegelingen in water en mistig weer zijn onderwerpen die hij de moeite waard vond.

Tentoonstelling: 5 JAAR ZWOLLE OP STRAAT

Foto's van Bertus Meulenbelt

Lokatie: Gemeentearchief, Voorstraat 26, 8011 ML Zwolle

Periode: van 4 november t/m 22 december 1998

Openingstijden: ma 13.30-16.30 uur, di t/m vrij 9.30-12.30, 13.30-16.30 uur

Wie is wie?

Een foto van een sportief groepje heren.

Wie herkent deze heren?

Wanneer en waar is deze foto gemaakt?

Wie reageert op deze foto?

M.H. Stavorus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto, geplaatst in het nummer van juni 1998, is ook deze keer slechts één reactie binnengekomen. Jammer. We hadden er deze keer meer verwacht. Ook al kent u niet alle personen, iedere reactie is welkom, zowel telefonisch als schriftelijk. Degene die reageerde was Annie Meiberg. Het is een foto van de zangvereniging 'Inter Nos', die een reisje maakte naar de Julianatoren bij Apeldoorn, in 1955 of 1956. De namen van de personen op de foto zijn als volgt:

Achterste rij van links naar rechts (heren):

Theo de Jong, Richard Hoppen, Louis Hoppen, Bart Hoppen, Bernhard Schuurman, Rikus Oosterlaar, Hans Hoppen, Jan de Jong en Gé Kelderman.

2e rij (dames):

Thea Hansman, Riet Hansman, Tonnie Hansman, Dinie Woltman, Dinie Giezen, Marietje Giezen, Mimy Hansman en Annie Mulder.

Voorste rij:

Riekie Meiberg, de chauffeur van de bus, Annie Meiberg, Trees Koenjer, Dienie Kroes, Sanne Antonissen en Hein van Dam.

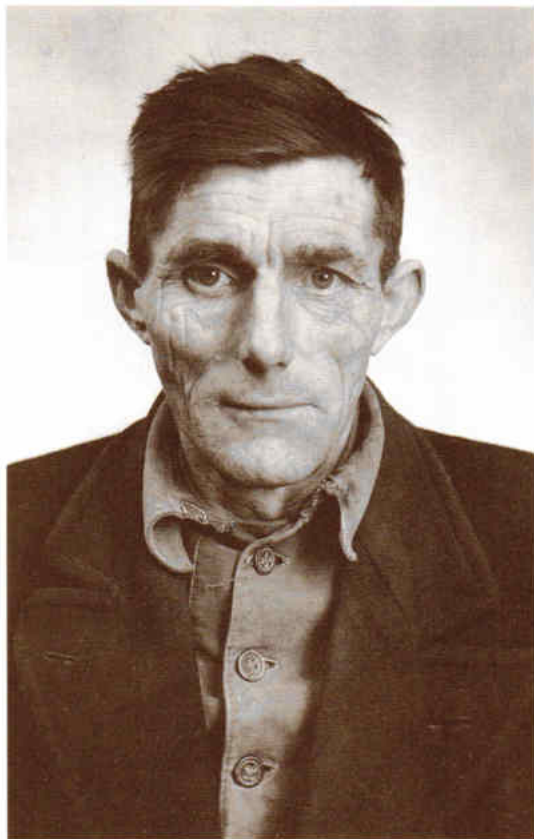
Annie Meiberg, bedankt voor je reactie.

Dan nog een correctie op de foto van het maartnummer.

De reactie kwam van mevrouw v.d. Veen. Op de achterste rij, nummer vier staat niet Berend Nobbe, maar Henk van der Veen en de foto is niet genomen in 1950 maar ± 1962.

Mevrouw v.d. Veen, hartelijk bedankt voor uw reactie.

Sprekende foto's (40)

Een foto van **Gerrit van Leussen**, geboren te Dalfsen, 19 augustus 1900 en overleden te Heino op 26 november 1952.

Zijn ouders, Albert van Leussen, geboren te Staphorst, op 30 september 1872 en Gerrigjen van Leussen, geboren te Dalfsen, 9 augustus 1874, kwamen op 5 februari 1902 in Heino te wonen op het adres A86 en verhuisden op 20 september 1920 naar B 218 op het Heinose Veld, het huidige Paalweg 51. In

Dalfsen werden drie kinderen geboren, Egbert Willem, Fennigje en Gerrit. In Heino zagen nog vijf kinderen het levenslicht, Egbertha Johanna, Albert, Gerrigje, Marinus en Egbert.

Gerrit van Leussen trouwde te Heino op 15 augustus 1929 met Alberdina Frederiks, geboren Zwollerkerspel, 2 mei 1908. Alberdina overleed al op 21-jarige leeftijd op 20 januari 1930 te Heino, twee weken na de geboorte van haar eerste kind.

Later hertrouwde hij met Hendrika Gosselink. Ze woonden aan een weg, die liep langs Smit orthopedische schoenen aan de Dorpsstraat naar wat nu Dorpsstraat West heet.

Gerrit van Leussen was werkzaam bij de Coöperatieve Landbouwvereniging in Heino als chauffeur en woonde ten tijde van zijn overlijden aan de Bakenbeldsteeg, later omgedoopt tot De Haarstraat, op nummer 15. Hendrika Gosselink overleed te Heino op 2 augustus 1982 en was toen woonachtig aan de Emmastraat 24.

De kinderen van Gerrit van Leussen, Albert, Tonia, Gerrit, Henk, Egbert en Rika zijn, behalve Henk, allemaal uit Heino vertrokken en hebben elders hun bestemming gevonden.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: Bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
 - Archief van de Vereniging voor Heemkunde: familie-advertenties.
-

Van de werkgroep Folklore

Zaterdagmorgen 22 augustus 1998, het 'Daggie Old Heino'.

Evenals vorig jaar organiseerde de werkgroep weer een Sallandse broodmaaltijd voor hen die zich in klederdracht in het centrum van Heino bevonden.

Helaas was het door de slechte weersomstandigheden niet mogelijk om de maaltijd buiten op het kerkplein te houden. Er moest uitgeweken worden naar de feesttent, maar dat mocht de pret niet drukken.

En het was weer een succes!

Met veel gevoel voor historie, gaven de notabelen van het dorp (jawel, de échte) ook nu weer het goede voorbeeld: burgemeester, pastoor met 'huishoudster', notaris, brandweercommandant, bovenmeester en veldwachter gaven acte de présence en dat leverde niet alleen een schitterend plaatje op,

maar gaf ook een extra accent aan het hele gebeuren.

In tegenstelling tot diegenen die het nog niet aandurfd en bang waren om 'voor gek te lopen', hadden zij zich in de historische kleding gestoken, passend bij hun beroep. Hulde heren! En niet alleen zij, maar ook een flink aantal Heinoërs, met of zonder kinderen, nam deel aan de maaltijd die bestond uit brood, beleg, Heino'se plässies en koek, weggespoeld met koffie, thee of chocolademelk.

En wat waren er een prachtige kostuums te zien. Sommige oud tot zelfs antiek, andere nieuw gemaakt volgens oude patronen, maar zo mooi! Het is natuurlijk niet zo dat de maaltijd alleen maar bestemd is voor mensen uit Heino. Iedereen in klederdracht is welkom. Deze keer ontwaarden we zelfs enkele meisjes uit Letland, een dame uit Staphorst en

mevrouw Seine had zich in een schitterend Drents(?) kostuum gestoken.

Uiteraard wordt dit evenement het volgend jaar weer georganiseerd; natuurlijk verwachten wij u dan ook onder de gasten. Voor de kosten hoeft u het niet te laten: deelname is

gratis. Bent u nog niet in het bezit van passende kleding? In de Maelderieje zijn nog volop patronen te koop.

Marijke Donath

Wule zekt det zo (17)

Doen (lange oe)

Woorden en uitdrukkingen uut de veurroad van de wärkgroep Streektaal.

- Wat dut (v.t. deud) de märk? Wat doet de eier? (informatie naar de prijs).
- Hee had der niks onder te doen (trok het zich niet aan).
- Doet mie det pepier es an (aanreiken)
- Dèn spieker dut niet wat ('pakt niet')
- He'j al edoan? (klaar met het werk).
- Det biesie wil 't niet doen; hee dut 't niet te best (groeit slecht)
- Wie doet (schelt) mekaer niet völle in lèëftied.
- Hee kan 't goed doen (is goed bij kas)
- Doet doar mār dèenken umme (denk daar maar eens aan).
- Doar is gien doen an! (geen beginnen aan).
- Hee dut mooi met oe hen (praat mooi).
- Hee deud mie det uut mekaer (legde het uit)
- Hee deud er niks op uut (reageerde niet).
- Märgen doe 'w het vārken dood (wordt geslacht).
- Elk mut betaelen noa zien doen (draagkracht).

Henk van der Veen sr.

Schenkingen

- Van de heer J. Benter, Zwolseweg 7, een pakje Pure Richmond Shag à f 0,50 en een pakje Virginia Turmac nr. 4 sigaretten à f 0,50.
- Van mevrouw G. Bolle, Grote Beukelaer 60, stopwol en andere naaibenodigdheden.
- Van de heer P.A. Borghardt, van Sonsbeeckstraat 16, oude kranten en een graanmolentje.
- Van de heer G. Buitenkamp, Schoolstraat 1, een klompenmakersbijtje met de initialen J.B.
- Van mevrouw G. van Faassen, Klaproos 41, oude lees- en aardrijkskundeboekjes.
- Van de heer C.J.M. van Heeckeren te Rotterdam, een vleesjuk, een gehaktmolen en weefspoelen.
- Van de heer A.J. Heuven, Hogeboeksweg 33, een gebruiksaanwijzing uit 1909 voor de Singer naaimachine, een foto ter reproductie en een uitvergroete schoolfoto uit 1905-1906.
- Van de heer H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14, een nootmuskaatmolentje.
- Van mevrouw R. Jorna-Hansman, Vlaminckhorstweg 25, een namenlijst van militairen uitgezonden naar Nederlands Indië.
- Van mevrouw J. Veltmaat, Marktstraat 15, een Kerkklok d.d. 11 november 1933.
- Van mevrouw De Vos, Vogelzang 33, boeken uit de nalatenschap van haar echtgenoot.
- Van de heer A. Wilms, Twentseweg 180, een DDT busje, een vorkje, kleding van de BB, twee bijbels en een psalmboek.
- Van de familie M.J. Wijtten, Paalweg 10/204, bidprentjes.
- Van mevrouw K. Zoer, Harrebrink 6, het boek 'Zien broed verloren' geschreven door Harm Tiessing.

Alle geefsters en gevers weer onze hartelijke dank.

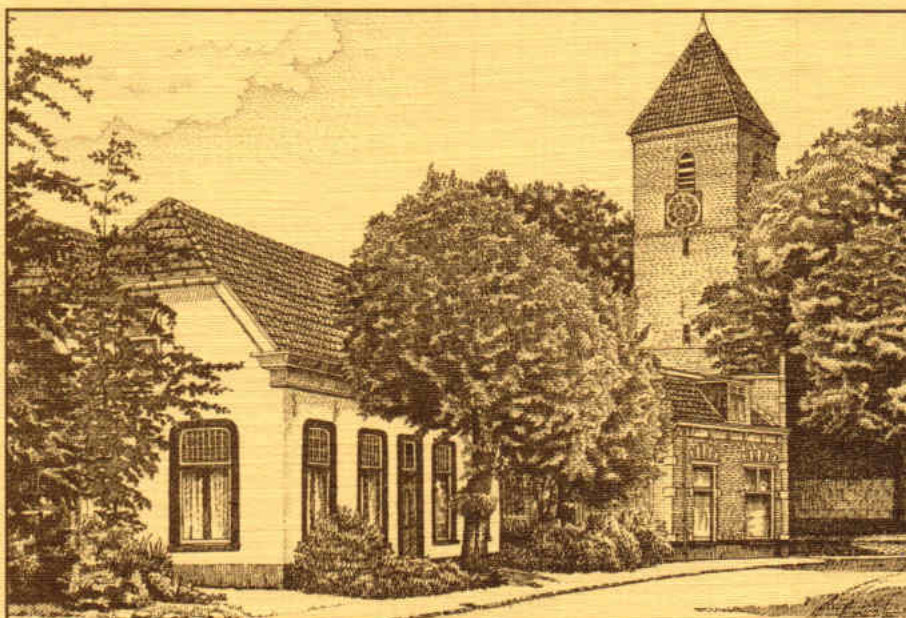

Ledenavond

Voor de ledenavond op dinsdag 22 september heeft u inmiddels al een uitnodiging ontvangen. De heer Klaas Nijmeijer uit Nijeveen vertoont dan twee films. De ene film gaat over het boerenleven op het Drentse platteland en de andere film draagt de titel 'Mien va vertelt'.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

18e JAARGANG - NUMMER 4 - DECEMBER 1998

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid

f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

Van Hille Gaerthestraat 28, 8023 CB Zwolle

- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
18e jaargang - nummer 4 - december 1998

INHOUDSOPGAVE

blz. 74	Van de redactie
blz. 75	Geschiedenis van het erve Holtermans aan de Oude Wetering te Lierderholthuis - Drs. G.A. Hutten, Kesteren
blz. 83	Een aanvulling op de boerderij- en veldnamen (9) - Drs. G.A. Hutten, Kesteren
blz. 84	Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen (10) - Jan Peters
blz. 86	Sprekende foto's (41) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 89	Wule zekt det zo (18) - Henk van der Veen sr.
blz. 90	Uit de school geklapt (2) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 92	Alweer 20 jaar geleden - Riek Elshof, Dina Middag, Henk Wessels
blz. 98	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 98	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 99	Van de bestuurstafel
blz. 100	Schenkeningen

Van de redactie

Voor u ligt alweer de laatste aflevering van ons contactorgaan Omheining van 1998.

Zoals gewoonlijk in het decembern timer blikken we weer 20 jaar terug, ditmaal dus naar het jaar 1978. De werkgroep documentatie heeft weer een jaargang krantenartikelen doorgespit en Henk Wessels heeft een en ander verder uitgewerkt.

Verder is er weer een artikel van de heer G.A. Hutten. Ditmaal beschrijft hij de geschiedenis van het erve Holtermans aan de Nieuwe Wetering.

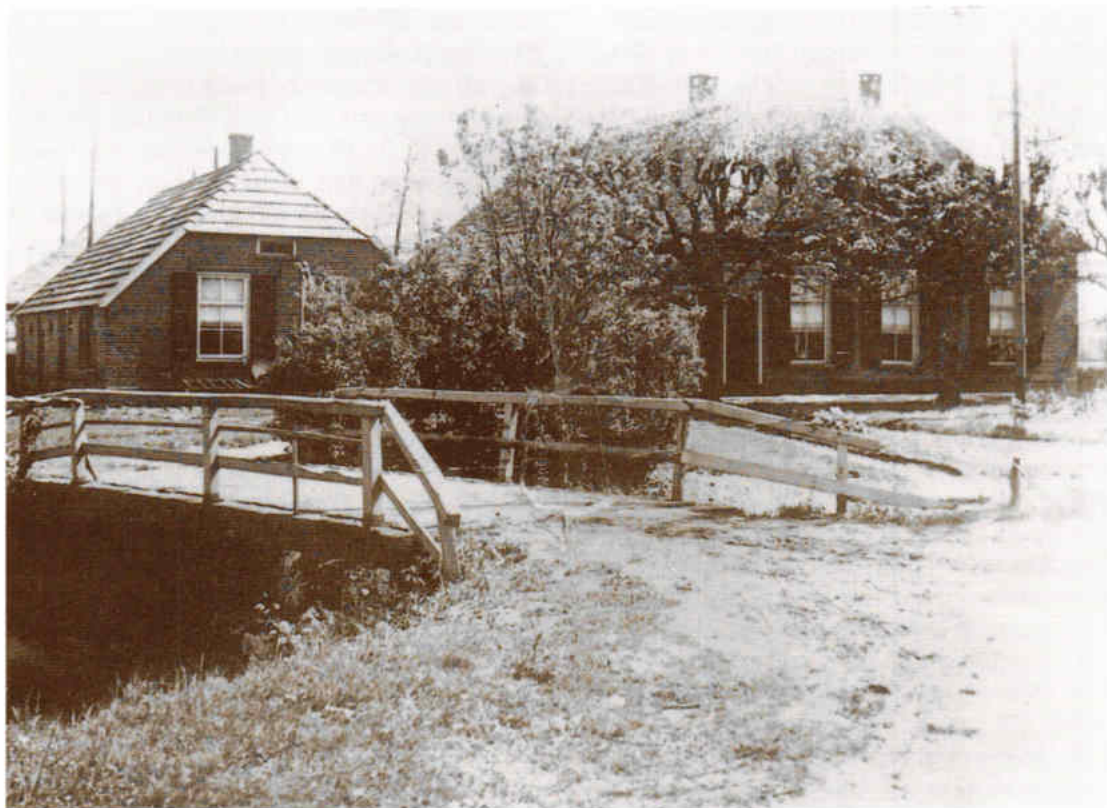
De heer J. Peters is enigszins afgedwaald van zijn boerderij- en veldnamen en maakt een botanisch uitstapje naar de gagelstruik.

En verder zijn er natuurlijk de vaste artikelen. Kijkt u vooral naar de oude schoolfoto's. Wellicht zijn er nog heel oude mensen, bv. in De Maat of De Vloedgraven, die sommige personen toch nog weten te herkennen. Dat horen wij dan natuurlijk graag van u.

Rest ons nog u heel goede en gezegende feestdagen toe te wensen en een gezond, voorspoedig en gelukkig 1999.

De kopij voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 februari 1999 in ons bezit zijn.

Geschiedenis van het erve Holtermans aan de Oude Wetering te Lierderholthuis

*Het Holtermans aan de Oude Wetering te Lierderholthuis.
Foto: familiearchief G. Elshof.*

Een woord vooraf

Een speurtocht naar de geschiedenis van oude boerderijen in Heino blijft een boeiende aangelegenheid. Net als met een legpuzzel moeten fragmenten uit vele akten en andere bronnen bij elkaar worden gezocht en tot een passend geheel worden gemaakt.

De afgelopen jaren hadden vooral boerderijen langs de Nieuwe Wetering mijn belangstelling. De aandacht gaat echter nu uit naar boerenerven langs de Oude Wetering, die bij de ontwikkeling van het kerkdorp Lierderholthuis van betekenis zijn geweest. Na in het juni-nummer van Omheining het Arendshuis (thans café 'de Olde Wetering') te hebben

beschreven is nu het daar tegenover liggende erve Holtermans aan de beurt, waar de familie Nijhof woont met als adres Lierderholthuisweg nr. 38. Maar vooraf moet eerst een kanttekening worden gemaakt die van essentieel belang is.

In Heino liggen namelijk twee boerenerven met de naam Holtermans. In het dorp aan de huidige Brinkweg, waar de familie Snel woont, ligt het Holtermans, dat in doop- en trouwregisters steeds 'Velt Holtermans of Holtermans in het veld' wordt genoemd. Dit zeer oude erve had vroeger ook de naam 'Veldzicht', zoals ook de kadasterkaart aangeeft, en ligt in wijk D in het Rosendaalsrot, dat ook Holtermans-

rot werd genoemd. De boerderij is een aantal jaren geleden door hemelvuur verwoest. Het erve Holtermans, dat hierna wordt beschreven, draagt echter altijd de naam 'Holtermans aan de Oude Wetering' en ligt in wijk E in het Broekerrot.

Waarom is deze kanttekening van groot belang? Beide erven worden soms met elkaar verwisseld. Enkele jaren geleden verscheen in een mooie uitgave een genealogie van de familie Habers. Daarin staat op pag. 246 beschreven dat Jan Klaassen Habers, gehuwd met Hermina Ramaker en later met Hermina van der Kolk, van 1846 tot 1892 op het erve Holtermans aan de Oude Wetering woonde. Maar bij de geboorte van hun zoon Egbert in 1850 en van hun dochter Magdalena in 1851, alsmede bij het overlijden van zijn vrouw in 1851, is hun adres wijk D. Jan Klaassen Habers woonde volgens het Bevolkingsregister 1850-1860 (pag. 142) op het Holtermans in wijk D nr. 123, aan de huidige Brinkweg.

Ook Ogink en Groot Beumer hebben in hun boek 'Het dorp aan de Oude Wetering' al hun lezers op het verkeerde been gezet. Op pag. 55-57 geven zij de namen van de inwoners van Heino weer volgens de volkstelling uit 1795. Zij stellen: 'het Holtermansrot (derde rot) gelegen ten oosten van de Oude Wetering en ten noorden van de Cornelisstege' [de huidige Herenbrinksweg]. Dan volgt de lijst met namen van de toenmalige bewoners, die echter niet ten noorden van de Cornelisstege woonden maar westelijk van het dorp Heino tot aan de Nieuwe Wetering, dus in de omgeving van het Rosendaal. Ogink, geboren en getogen op Geertmanshoeve, dat eerder de naam erve 'klein Holthuizen' had, woonde naast het Holtermans aan de Oude Wetering. Op de kadasterkaart heet dat erve 'den timmerman' omdat daar rond 1800 Mannes Averdijk woonde, die timmerman was. Beide erven liggen in het Broekerrot in wijk E. In Heino waren de roten weer opgedeeld in blokken. De landerijen rondom deze beide erven lagen in het Holtermansblok. Het onderscheid tussen rot en blok is derhalve van wezenlijk belang bij een beschrijving van

boerderijen. Ogink en Groot Beumer wisten waarschijnlijk niet van het bestaan van het erve Holtermans in het Veld, waarop in het begin van de 18e eeuw Jacobus Leestemaker en zijn vrouw Debora Piekenbroek woonden, over wie een boek is te schrijven inzake hun vele processen beschreven in het Oud Rechterlijk Archief van Heino.

Bij de nu volgende beschrijving van het Holtermans aan de Oude Wetering zal, om verwarring te voorkomen, iedere keer vermeld worden dat deze ligt aan de thans gedempte Oude Wetering, zoals vroeger in de doop- en trouwboeken dit onderscheid ook steeds werd aangegeven.

Tussen 1600 en 1700

Het is niet bekend hoe oud het Holtermans aan de Oude Wetering is maar het bestaan ervan ligt zeker in de zeventiende eeuw. In het kohier van de grondbelasting (Verponding) van 1601 wordt de plaats niet met name genoemd, wel de daarnaast gelegen katerstede de Schiphorst en het erve Holthuis. Dat wil niet zeggen dat het Holtermans in 1601 niet bestond. Maar nadere gegevens ontbreken uit die tijd. Wel wordt de plaats later altijd als een erve benoemd.

Het is wel een grote stap in de geschiedenis maar in 1666 komt de naam Jan Geerling Holterman in Heino voor.¹⁾ Enkele jaren later, in 1675, is er het eerste register van het vuurstedengeld. Daarin zijn de boerderijen vermeld, zoals zij in het landschap liggen, en daaruit blijkt dat Jan Geerlig Holterman aan de Oude Wetering woont en één vuurstede heeft. In dat register wordt niet vermeld wie toen de eigenaar van dit erve was. Daarover informeert ons het vuurstedenregister uit 1682. Eigenaar van het Holtermans aan de Oude Wetering was de Rentmeester van Saland; de bewoners van deze boerderij waren derhalve pachters en hebben daar de grond in cultuur gebracht. Dat zal geen gemakkelijke arbeid zijn geweest. Er ligt daar een zandrug en de omgeving is laag en moerassig. Verderop zullen wij nog zien dat bij de verkoop van het Holtermans aan de Oude Wetering in 1815 wordt gesproken van schrale en lage

gronden. Meer dan honderd jaar eerder kan het - zo dicht tegen de polder van het Lierderbroek aan - alleen maar slechter geweest zijn.

Tussen 1700 en 1775

In 1726 krijgen wij wat meer zicht op deze boerenplaats. Schout Hendrik Muntz en zijn vrouw Eva Margaretha van der Sluis hebben 'het erve en goed het Holtermans, gelegen aan de Oude Wetering in Heino, in bezit gekregen. Het is hen door de Erfgenamen van het Carspel Heino anbetrouwt, zowel de ene helft alsook de andere helft, en tot speciaal onderpand gesteld en getaxeerd op f 6000,—, zijnde vrij en onbezwaard'.²⁾ Dat moet voor die tijd toch een kapitaal bedrag zijn geweest. Enkele jaren later, in 1735, woont Jan Derxs op het Holtermans. 'Voor Hendrik Muntz, Schout van Heino, en keurnoten (getuigen) Jan Derxs op het Holtermans en Jan Jansen op de Schiphorst [een boerderij achter het Holtermans gelegen] verscheen Evert Jansen, die oud zijnde, zijn goederen overdraagt aan zijn zoon Engbert Evers en diens huisvrouw Jannegien Jansen, die Evert Jansen in de kost nemen'.³⁾ Engbert was, evenals zijn vader, van beroep schipper en de naaste buur van Jan Derxs op het Holtermans. Hij woonde iets verderop stroomafwaarts aan de Oude Wetering.

In 1745 stelt Hendrik Muntz zich Borg voor zijn zoon Joan Gerhard Muntz als ontvanger van belastingen. 'Als onderpand stellende het erve en goed Holtermans aan de Oude Wetering. Dit erve is vrij allodiaal [eigen bezit] en onbezwaard en bij onpartijdige taxatie waard ruim f 6000,—'.⁴⁾

Enkele familiegegevens uit die tijd

Drie jaar later beschikken wij over het Register van ingezetenen in Heino uit 1748. Jan Holterman is getrouwd met Catharina Hendriks. Zij hebben dan vier kinderen; twee kinderen zijn ouder dan 10 jaar met namen Derk en Maria Jansen; en twee zijn jonger dan 10 jaar met namen Hendrik en Gerrit Jansen. Omdat hun oudste zoon Derk werd genoemd - volgens oud gebruik naar zijn grootvader van vaders kant - mag Jan Holterman hoogst-

waarschijnlijk identiek gesteld worden met bovengenoemde Jan Derxs uit 1735. Zijn oudste zoon heeft de naam Derk (Dorus of Theodorus) van zijn grootvader gekregen.

Op 25 augustus 1769 gingen te Heino in ondertrouw Derk Jansen, Jongeman op het Holtermans aan de Oude Wetering, en Gerrediene Berents van het Vonder, Jonge dochter van Tongeren onder Wijhe. Hun kerkelijk huwelijk sloten zij in het kerkje van Lierderholthuis op 17 september. Hun adres in het r.k. huwelijksboek van Raalte is: Weteringe. Op 29 januari 1771 wordt hun zoon Joannes gedoopt. Catharina, moeder van de vader, is doopgetuige. Steeds is dit erve dan nog in bezit van de familie Muntz.

In 1761 had Catharina Muntz, dochter van de Schout Hendrik Muntz, de havezate de Bredenhorst in Heino aangekocht, waarbij wordt vermeld dat zij o.a. ook het erve Holtermans, de katerstede Schiphorst, het Kokshuis en twee morgen land, genaamd het Molenland, in eigendom heeft.⁵⁾ Het Kokshuis (Molenweg nr. 9) en het Molenland liggen aan de Nieuwe Wetering; het Molenland komt zo dadelijk nog ter sprake.

Een verkoop in 1777

In 1777 overlijdt Catharina Muntz. Zij is de laatste uit dit geslacht in Heino. Al haar goederen - opgedeeld in zestien percelen - werden publiek verkocht. Het zesde perceel is het erve Holtermans aan de Oude Wetering, zijnde tiendplichtig grof (op granen) en smal (op veldvruchten). Jannes Rosendaal zette het in op f 6162,—. Jacob Hartgers, van beroep molenaar aan de Nieuwe Wetering en gehuwd met Geesien Snel, werd echter koper van dit perceel voor f 6900,—.⁶⁾ Voor de genealogie van Geesien Snel verwijs ik naar mijn artikel over de molen in Heino in Omheining (1996) nr. 4, pag. 88-101. Omdat ik nog iets ontdekte, wat toen niet is beschreven, is het hier van belang te vermelden dat Albert Tutert het twaalfde perceel, het Molenland, kocht voor f 940,—, en dat Jacob Hartgers toen ook nog, zoals in 1792 duidelijk wordt, een kamp bouw- of zaailand aan de Nieuwe

Wetering heeft gekocht. Daarvan wordt in de transportakte noch bij de aangifte melding gemaakt. Jacob Hartgers woonde zelf op de molen aan de Nieuwe Wetering. Maar waar stond die molen toen precies?

Een nieuw gegeven over de molen aan de Nieuwe Wetering

Eeuwenlang heeft er bij de Bredenhorst een molen gestaan. Maar volgens de tekening van Van Hooff uit 1781, weergegeven in mijn artikel over de molen, stond toen de molen van Jacob Hartgers niet meer naast de Bredenhorst maar naast het huis waar nu mejufrouw Hemels woont. De molen brandde op zondagavond 4 juli 1911 tot de grond toe af. Bij mijn beschrijving van die molen heb ik toen niet kunnen vinden wanneer en van wie Jacob Hartgers deze plaats van de molen had aangekocht. De plek was toen geen eigendom van de familie Van Oldenneel, die wel de daarachter liggende 'Watermanslanden' (kadastraal sectie E 408, 411 en 412) in bezit had. Maar naar nu blijkt was het eigendom van de familie Muntz in Heino. Het bezit van Muntz reikte van de Oude Wetering met het Holtermans tot aan de Nieuwe Wetering met het Molenland. Ook de katerstede de Schiphorst en de plaats van schipper Everts (hierboven vermeld) waren bezit van Muntz. In 1777 kocht Jacob Hartgers een perceel grond aan de Nieuwe Wetering van de erfgenamen van Catharina Muntz. Heeft hij toen de molen van de Bredenhorst naar deze plek verplaatst omdat die gunstiger aan de Nieuwe Wetering lag? Hoogstwaarschijnlijk is de molen al eerder verplaatst. Als Catharina Muntz ons in 1761 laat weten dat zij bij de aankoop van de Bredenhorst o.a. ook het Molenland bezit, moet op dit perceel, gezien de naamgeving, al een molen hebben gestaan. Maar Jacob Hartgers heeft er ook een aandeel in gehad zoals het nu volgende citaat aangeeft.

Een nieuwe eigenaar

In 1791 verkoopt Jacob Hartgers het erve Holtermans. Hij 'transporteert' aan Willem Plas en zijn vrouw Gesiena Hendriks het erve Holtermans aan de Oude Wetering, behalve

een kamp bouw- of zaailand aan de Nieuwe Wetering, zoverre als het zelve is afgegraven en door Jacob Hartgers wordt gebruikt, zoals hij het heeft aangekocht van de erfgenamen van Catharina Muntz en in eigendom heeft bezeten'.⁷⁾ Het erve Holtermans wordt door Willem Plas aangekocht voor f 7000,—.

Willem van der Plas en zijn vrouw Gesiena Hendriks, ook Gesina Wormer of Wormger genoemd, lenen in 1794 vier duizend gulden bij baron Hendrik Joseph van Oldenneel en zijn vrouw Maria Tardieu (Hendrik Joseph was de oudste zoon van Hendrik Arent van Oldenneel en Margaretha van Oldenneel tot de Heerenbrink) en geven als onderpand hun erve het Holtermans.⁸⁾

In de volkstelling van 1795 wordt Willem van der Plas genoemd Willem Holterman. Hij is van beroep huisman want hij woont op een erve, het aantal huisgenoten omvat acht personen. In deze telling zijn alleen de hoofdbewoners vermeld.

Een fragmentgenealogie

Op 26 januari 1798 werd Willem van der Plas, woonachtig aan het Holtermans aan de Oude Wetering, begraven onder de naam Willem Holterman. Uit zijn huwelijk met Gesiena Hendriks Wormger (kwam zij uit Heeten?) waren geboren en gedoopt te Lierderholthuis: Wilhelmina (5 mei 1793), Henricus (4 september 1794) en Bernardina (22 januari 1797). Er is een voogdijakte bewaard. De beide dochters krijgen bij hun trouwen ieder 'een bedde met toebehoor en zoon Hendrik zestig gulden'.⁹⁾ Op 19 oktober 1798 gaat Gesiena Hendriks, weduwe van Willem Plas op het Holtermans aan de Oude Wetering, in ondertrouw met Theodorus Willems Middelwijk en zij trouwen kerkelijk op het Lierderholthuis op 5 november daarop volgend. Derk Middelwijk belooft een goede vader te zullen zijn voor haar kinderen. Hun huwelijksleven mocht slechts tien jaar duren. Derk (Theodorus) Willems Middelwijk werd 7 mei 1808 te Heino begraven. Uit dit huwelijk waren vijf kinderen geboren en gedoopt te Lierderholthuis: Willemina (2 april 1800); Rebecca (17 juli 1801); Everdina (4 januari 1804); Wilhelmus

(2 februari 1806) en Joanna (23 november 1807). Joanna werd op 5 september 1809 begraven. Het gezin woonde in 1808 nog op het Holtermans aan de Oude Wetering. Maar kort daarna zullen zij verhuisd zijn en de boerderij verhuurd hebben. De Registratie van ingezetenen van 1811 geeft aan dat dan op nr. 124 (het Holtermans) Jan Geertman woont, van beroep bouwman, oud 33 jaar, geboren op 24 februari 1778 te Raalte. Hij was een zoon van Teunis en Janna Geertman. Jan Geertman is getrouwd met Antonia Heuven, oud 33 jaar, dochter van Johannes en Johanna Heuven uit Raalte. Bij hen is in dienst Maria Vulkers als werkmeid, geboren 5 maart 1790, dochter van Carel en Dina Vulkers uit Zwolle. Haar vader was herbergier.¹⁰⁾

Nieuwe informatie

In 1815 wordt het erve Holtermans wederom verkocht. Het erve is dan nog bezwaard met een hypotheek van vier duizend gulden en nu Gesiena Hendriks Wormger andermaal weduwe is, is er familieberaad geweest. Er is toen besloten het bedrijf te verkopen. Er is een uitvoerige beschrijving overgeleverd, waarin ook enkele veldnamen worden genoemd.

'1e perceel: Huis, [hooi]berg met de Hof met een stuk groenland het voorste koeland en een zaaikamp Schipperskamp genaamd, alle aan en bij elkaar gelegen, groot 5 1/4 morgen belendende ten Westen aan de Oude Wetering, ten Oosten Schiphorst, ten Noorden en Zuiden Averdijk'. De waarde wordt, buiten de bomen, geschat op f 2630,—.

'2e perceel: een stuk groenland en bouwland, het agterste koeland, en een zaaikamp daar naast de Schiphorstkamp, groot 2 1/2 morgen, belendende ten Oosten de heer Knoppert, ten Westen en Noorden het derde perceel, ten Zuiden Schiphorst'. De waarde is f 850,—.

'3e perceel: een schuurtje met een stuk zaailand, de Schiphorstbelt, en twee stukken groenland, de Delle en het Schiphorstland, groot 4 1/4 morgen, ten Oosten en Zuiden het tweede perceel, ten Westen de Oude Wete-

ring, en ten Noorden de Heer Knoppert'. De waarde is f 1150,—.

'4e perceel: een stuk groenland, genaamd de twee morgen, groot 1 1/4 morgen, ten Zuiden het derde perceel, ten Oosten, Westen en Noorden Eysink'. De waarde is f 800,—.

'Het gehele erve is groot 13 1/4 morgen en de waarde is getaxeerd op f 5430,— behalve de 38 peppels (populieren) en het akkerhout dat f 170,— waard is.

[Echter] De onvolgzame ligging der landerijen voor de bemesting, en de tienden uit alle landen gaande, gevoegd bij de schrale en lage gronden der plaatse verminderen de waarde na evenredigheid der grootte aanmerkelijk'.

Op maandag 26 juni 1815 vindt de verkoop bij opbod plaats.¹¹⁾ Hendrikus Laarman, bakker en Hendrik Heerenbrink, bouwman, beiden wonende te Heino en Mannes Wormger, bouwman te Raalte, zijn voogden.

Het erve behoort 'in onverdeelde eigendom voor de helft toe aan de minderjarige kinderen van wijlen Derk Middelwijk en Willem Plasman en voor de andere helft aan hun moeder Gesina Worms'. Het wordt thans bemeerd door Jan Geertman, aan wie het tot 1 mei 1817 voor f 250,— is verhuurd, en het erve is nog bezwaard met een hypotheek van f 4000,—. Het Holtermans wordt definitief toegewezen aan de Heer J.S. Booghsman, rentenier te Zwollerkerspel voor f 6600,—, die ook de Colkhof onder Laag Zuthem in bezit heeft. De laatste regel van de verkoopakte luidt: Geregistreerd te Raalte 17 juli 1815 fol. 164, nr. 6 t/m 9.

De situatie in 1832

Hier ben ik op een onoplosbaar probleem gestoten. De kadastrale Atlas uit 1832 maakt duidelijk dat dan niet Booghsman maar Gerhardus Janssens het Holtermans in bezit heeft. Er moet derhalve nog ergens een transportakte liggen maar bij welke notaris? Vele uren speuren hebben dit probleem nog niet kunnen oplossen. Ook blijkt nu dat het hele gebied van de Oude Wetering tot aan de Nieuwe Wetering de naam Holtermansblok draagt en dat er vanaf de Nieuwe Wetering,

In Naam der Hoog Overheid

Verkoop by Opbod

In gevolge Verzuim van de Hoofden van eenige van de opzetting houdende Dorpster en dal
 15 April 1815 ten verzoeken van den dierz. slaarmann, Danil van Hendrik Meentbrun Bouw
 man beide wonende te Steeno, en gualiteit als verzuden over Willemina, Rebekka, Everdina
 en Willem Middelenwyl minderjarige kinderen van Wijlen Dorte Middelenwyl by Jan
Woringer in echt verwekt, als mede Minnier Woringer Bouwman wonende te
 als verzuden over Willemina, Alen dink en Bevone Plasman minderjarige
 kinderen van Wijlen Willem Plasman by gemeene Geerna Woringer in echt verwekt
 en in bywezen van Sam Meunberg bouwman wonende in het Groepelz welle en haada-
 ruyde als verzuden verzuden overgeenelde minderjarige

dat door Gerrard Willem Jacobsz Notaris verzuden te wijle aldaar toe by ge-
 meldt van gecomm. illeert, op Maandag den 26 Junij 1815 des vorgende te Heino te Heino
 van Hendrikus Slaarmann te Heino Publiek of by Opbieding worden geseit

1ste
 Een Huis en Berg het Holtermann genaamt 18 1/2 met de Hofgrand een stuk
 groenland het Vande Koeland en een zaayland de schyppeest kamp alle aan en
 by elganderon gelegen hebbende een waarde van 2630

2^{de}
 Een stuk groenland het rijk Koeland en een zaayland de schyppeest kamp hebbende
 een waarde van 350

3^{de}
 Een schuifje met een stuk zaayland de schyppeest belt en twee stukken groenland de delle
 en schyppeest dange hebbende een waarde van 1150

4^{de}
 Een stuk groenland de toze meysen genaamt hebbende een waarde van 800

Alle deze percelen zijn gelegen inde gemeente van Steeno en zullen in
 massa worden geseit. En vider van de Coops voornamden ten Contoor van
 gemelde De Laas zijn gedeponeert

Wijle den 23 Mei 1815

G. W. Jacobsz

Notaris

en den jaer achteen hondert vijftien den vijenden Junij ten verzoeken van Hendrikus
Slaarmann te Heino te Heino domicilie houdende ten huize van M. Gerrard

Affiche van de publieke verkoop van het erve Holtermans in 1815, aangebracht aan de kerkdeur te Heino.

waar nu mejuffrouw Hemels woont, een kerkepad naar de boerderij het Holtermans heeft gelegen, dat via een vlonder bij de kerk uitkwam. 's Zondags gingen de mensen, die aan de Nieuwe Wetering woonden, over dit pad ter kerke en in de week maakten de schoolkinderen er gebruik van. Gerhardus Janssens bezat in het Holtermansblok de percelen sectie E de nummers 373 tot en met 379, tezamen groot 6 ha. 17 are, 90 ca.¹²⁾ In welk jaar hij het Holtermans heeft aangekocht is mij niet bekend.

Afkomst en familiegegevens

Gerhardus Janssens kwam uit Brabant.¹³⁾ Hij was in Boekel geboren op 20 januari 1790 als zoon van Cornelis Janssens en Antonetta Jan Tonies Cuipers. Zijn ouders waren te Boekel bouwlieden. Het wekt enige verwondering dat een boerenzoon uit Brabant zich daar aan de Oude Wetering heeft gevestigd. Maar in 1809 was Adam Cuipers als pastoor op Lierderholthuis gekomen. Adam Cuipers was hoogstwaarschijnlijk een oom van Gerhardus Janssens van moeders zijde en heeft zijn neef naar Lierderholthuis gehaald.

Gerhardus Janssens trouwde met Antonia Overmarsch op 16 januari 1823 te Heino en kerkelijk te Lierderholthuis op 23 januari. Antonia Overmarsch was te Raalte geboren op 31 maart 1798 als dochter van Hendrikus Gerrits Overmarsch en Maria Jacobs. Antonia Overmarsch wordt zowel in de burgerlijke stand als in het bevolkingsregister van Heino steeds Antonia Bosch genoemd. Bij hun huwelijk is Gerhardus van beroep schoenmaker en Antonia is dan dienstmeid. Pastoor Adam Cuipers, oom van de bruidegom, zal hun huwelijk hebben ingezegend.

Gerhardus zal bij zijn huwelijk op het Holtermans zijn komen wonen. Hij overleed echter al op 10 mei 1838, oud 48 jaar. Antonia was in verwachting van het zesde kind. Het gezin Janssens heeft veel verdriet gekend, er was veel kindersterfte in dit gezin. Uit hun huwelijk werden zes kinderen geboren, van wie er drie jong stierven. Hun eerste kind, geboren op het Holtermans op 17 mei 1829, kreeg de

namen Adamus Antonius en werd genoemd naar de pastoor. Hij vertrok in 1859 naar Ambt-Ommen. Hun andere kinderen waren: Hendrikus (1830-1832); Hendrika Maria (1832-1883), die in 1867 trouwde met Cornelis Kamphof; Johanna (1834-1836); Antonia (1836-1839) en Gerhardus, geboren en gedoopt op 21 december 1838. Hij is naar zijn vader genoemd, die in mei was overleden. Antonia Overmarsch is haar verdere leven weduwe gebleven en heeft het boerenbedrijf op het Holtermans voortgezet. Zij overleed te Heino op 3 december 1871, oud 73 jaar. Als haar ouders worden dan genoemd: Hendrikus Bosch en Maria Overmarsch.

Een nieuwe generatie.

De weduwe Janssens zal later steun hebben gehad aan haar jongste zoon Gerard. Hij neemt de boerderij over en zet het bedrijf voort na het overlijden van zijn moeder. Gerhardus Janssen trouwde te Heino op 20 april 1871 met Johanna Veldkamp, geboren te Raalte op 8 mei 1837, dochter van Willem Veldkamp en Johanna Hageman. Hun kerkelijk huwelijk sloten zij te Lierderholthuis op 27 april. Gerhardus Janssens overleed op het Holtermans op 31 oktober 1911, oud 73 jaar. Zijn vrouw Johanna was op 27 augustus 1892 overleden, oud 55 jaar.

Uit hun huwelijk zijn vijf kinderen geboren. Hun genealogie is reeds uitvoerig door mevrouw J. Pruijm in het juni-nummer van Omheining 1991 (pag. 43-45) weergegeven. De jongste dochter van Gerardus Janssens en Johanna Veldkamp, Hendrika Antonia genaamd en geboren in 1880, trouwde in 1913 met Johannes Albertus Bernardus Nijhof, die in 1876 op de boerderij het Laurens aan de Oude Wetering was geboren, thans Lierderholthuisweg nr. 26. Hendrika Antonia bleef op het ouderlijk huis wonen en door huwelijk is toen het erve Holtermans aan de Oude Wetering, Lierderholthuisweg nr. 38, in bezit gekomen van de familie Nijhof. Haar oudste zus, Maria Hendrika genaamd, bleef ook op het ouderlijk huis wonen. Zij overleed in 1951; haar zus was in 1937 gestorven.

Een foto uit 1915
van het echtpaar

**Johannes Albertus Bernardus Nijhof en
Hendrika Antonia Janssens**

met de oudste twee kinderen
Hein en Anne.

Hein draagt, zoals in die tijd wel meer
gebruikelijk was, een jurkje.

Oorlogsgeweld

Bij de bestudering van oude boerderijen in Heino is nergens melding gemaakt of deze in vorige eeuwen ook te lijden hebben gehad van brandstichting door oorlogshandelingen. Zo blijft de vraag open in hoeverre in de beide Munsterse oorlogen (1665-1666 en 1672-1674 onder leiding van de bisschop van Munster) - Zwolle en Deventer werden in 1672 ingenomen - het leger op het platteland heeft huisgehouden. Van Heino zijn geen gegevens bekend, ook niet uit latere tijd.

Bijna drie eeuwen later wordt op 12 april 1945 de boerderij het Holtermans aan de Oude Wetering in brand geschoten en vindt Johannes Albertus Bernardus Nijhof op zijn bedrijf de dood. Duitse troepen hadden zich ingegraven in het kerkdorp Lierderholthuis en werden met artillerievuur bestookt door de bevrijdingslegers.

Na de oorlog is op het eeuwenoude erve Holtermans een nieuw huis gezet en werd het bedrijf door een jongere generatie Nijhof voortgezet.

*Kesteren, 24 oktober 1998 op de feestdag van
de aartsengel Raphaël, gids en reisgezel van
Tobias, bekend uit het Bijbelboek Tobias.*

G.A. Hutten.

Noten:

1. Rijksarchief Overijssel (RAO): Rechterlijk Archief Heino (inv. E.Vroom), inv. nr. 3, d.d. 11 december 1666, pag. 80.
2. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 5, d.d. 3 oktober 1726, pag. 243.
3. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 5, d.d. 17 januari 1735, pag. 310.
4. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 6, d.d. 25 januari 1745, pag. 60.
5. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 8, d.d. 21 augustus 1761, pag. 49vo.
6. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 37, d.d. 5 juli 1777, pag. 74 v.v.; inv. nr. 9, d.d. 8 mei 1778, pag. 105-109 en inv. nr. 41, pag. 27.
7. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 10, d.d. 25 mei 1792, pag. 121 en inv. nr. 41, d.d. 14 oktober 1791, pag. 53.
8. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 10, d.d. 19 oktober 1794, pag. 299.
9. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 10, d.d. 19 oktober 1798, pag. 516.
10. RAO: Onderprefectuur Deventer, inv. nr. 190.
11. RAO: Notaris Jacobson te Wijhe, inv. nr. 4497, akte nr. 59, d.d. 9 mei 1815 en akte nr. 84, d.d. 26 juni 1815.
12. RAO: Kadastrale Atlas 1832 Heino, pag. 104.
13. Deze genealogische gegevens zijn door Mevr. J.K. Pruim, secretaresse van Omheining, verzameld en mij ter beschikking gesteld. Daarvoor ben ik haar zeer erkentelijk.

Een aanvulling op de boerderij- en veldnamen (9)

In notariële akten uit de vorige eeuw zijn nog vaak boerderij- en veldnamen te vinden. De heer Peters vond op zijn speurtocht de naam van de boerderij 'Snorrebosch' aan de Bornweg (Omheining, september 1998, pag. 65). Graag wil ik zijn speurtocht belonen met enkele aanvullende gegevens.

De akte van notaris van Bael uit 1854 geeft weer dat 'Jannes Hartkamp, boerenarbeider te Zwollerkerspel, de koper is van een stuk tot bouwland gecultiveerd akkermaalsbosch 'De Snorrebosch' genaamd'. De koopsom is f 500,-. Het perceel kadastraal sectie D nr. 542 is groot 1 bunder 2 roeden en 70 ellen en er 'staat een getimmerte op (een huis), welk getimmerte onlangs op gemeld perceel is daargesteld doch bij het kadaster nog niet is opgenomen'.¹⁾ Met deze mededeling weten wij wanneer de boerderij is gebouwd. Het verkochte perceel, namelijk de ondergrond, is door verkoper [dat was Wolter Blom, grutter te Heino,] in 1846 aangekocht bij de publieke veiling van het erve Krayenschot door Gerritdina Krayenschot, weduwe van Gerrit Klein Jan. En hier begint dan een stukje geschiedenis van een perceeltje land.

Als in 1846 het erve Krayenschot aan de Nieuwe Wetering wordt verkocht blijkt dat erve 57 bunder, 65 roeden en 75 ellen groot te zijn. De landerijen waren niet alleen om de boerderij gelegen maar op het Rosendaals Erve behoorden de percelen kadastraal sectie D de nrs. 542 (akkermaalsbosch); 570 (hakhout) en 571 (bouwland), groot 3 bunder 59 roeden en 50 ellen, samen Op den Bosch genaamd, en 572 en 573 (heidegrond en bos), groot 1 bunder 86 roeden, ook tot de Krayenschot.²⁾

In 1778 had Gerrit Rensen als pachter op de Krayenschot het erve aangekocht voor f 13.000,- van baron Van Pallandt tot Glinthuis en diens zusters, die ook de hier genoemde percelen op het Rosendaals Erve

in bezit hadden gehad.³⁾ Het erve Krayenschot werd in 1846 voor een deel aangekocht door de heer Sandberg.

Wolter Blom kocht in 1846 perceel D 542 voor f 300,- en heeft er kennelijk een huis op laten zetten, zoals de akte uit 1854 ons meedeelt. Jannes Hartkamp koopt dan in dat jaar de katerstede 'de Snorrebosch' maar verkoopt deze weer in 1856 aan Bertus de Graven uit Dalfsen.⁴⁾ Een jaar later koopt Berend Schutte uit Dalfsen deze katerstede. Met D 572 erbij is de koopprijs f 1325,-.

In 1861 vindt andermaal de verkoop van de katerstede 'de Snorrebosch' en van perceel D 572 plaats. Koper is dan de heer Johannes Koster van Houten, die het landgoed het Rosendaal reeds in bezit heeft.⁵⁾ De koopprijs van het eerste perceel is f 500,-; en van het tweede perceel (D 572) f 575,-. De katerstede 'de Snorrebosch' hoort vanaf 1861 onder het Rosendaal. In 1914 koopt F.A.R.A. baron van Ittersum het Rosendaal. Jacob van Olst is dan huurder van 'het boerenervje het Snorrebosch' en betaalt f 62,- aan huur per jaar.⁶⁾ In 1920 gingen er Jan Huisman en zijn vrouw Hendrika Slendebroek wonen.

G.A. Hutten

Noten:

1. Rijksarch. Overijssel (RAO): Not. van Bael te Heino, inv. nr. 2227, akte nr. 307, d.d. 30 september 1854.
2. RAO: Not. Fortuyn te Raalte, inv. nr. 3322, akten nrs. 2654/138 en 2661/145, d.d. 24 augustus en 7 september 1846.
3. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 9, d.d. 7 juni 1779, pag. 225 en nr. 41, d.d. 6 december 1778, pag. 29.
4. RAO: Gegevens uit het Hypothecair Register Deventer 126/56, d.d. 7 november 1856 en 128/82, d.d. 4 februari 1857.
5. Gem. Arch. Zwolle: Not. W.S. van der Gronden, akte nr. 4951, d.d. 25 juni 1861.
6. RAO: Hypothecair Register Deventer 582/132, d.d. 15 april 1914.

In Omheining, 16e jaargang nr. 2, juni 1996 werd vermeld:

'Gagel komt in Heino niet of bijna niet meer voor. Daarover een volgende keer'.

Gagel of *Myrica gale* L. familie Myricaceae.

Plaatselijk een vrij algemene struik in vochtige heidestreken, in veen, moerassen en enkele kalkarme duinvalleien. Hoogte tot 2 meter. Kruidig, enigszins naar eucalyptus geurend, bloemen eerder dan de bladeren. Bloeitijd april/mei. Heeft gelige katjes. Geen honingklieren. In de mannelijke bloemen 2-16 meeldraden. In de vrouwelijke bloemen 1 stamper met 2 stempels omgeven door 2 tot 6 kleine schutblaadjes.

Een leuke beschrijving geven E. Heimans en J. P. Tjisse in hun Wandelboekje (8e druk 1920):

'Een heester, waarvan de bladeren (die na den bloei komen) veel op die van den wilg lijken, doch dadelijk door den eigenaardigen, scherp gagelgeur daarvan zijn te onderscheiden. De naam Vlooienkruid, die er hier en daar door de boeren aan gegeven wordt, wijst op het gebruik om de takken in het bed te leggen, als middel tegen bruine acrobaten, Gagel bedekt heele broekheiden in de hooge veenstreken (ook bij Schoorl en Terschelling in de duinen). In Maart en April hangt daar een purpergloed van miljoenen bloeiende katjes; ook de twijgen zijn roodachtig en werken mee aan de kleur.

De meeldraadkatjes lijken, zoolang ze gesloten zijn, veel op die van de berken. De stamperkatjes zijn kleiner en hebben purperroode stempels. Op de schutblaadjes van beide zitten talrijke goudgele kliertjes, die de geurstof afscheiden. Op een paar plaatsen in ons land (bij Empe en bij Vorden) groeit in groote hoeveelheid tusschen de gewone gagel de wasgagel; een soort, die vruchten draagt, omgeven door een blauwachtige laag was, en die in April reeds in de verte in 't oog

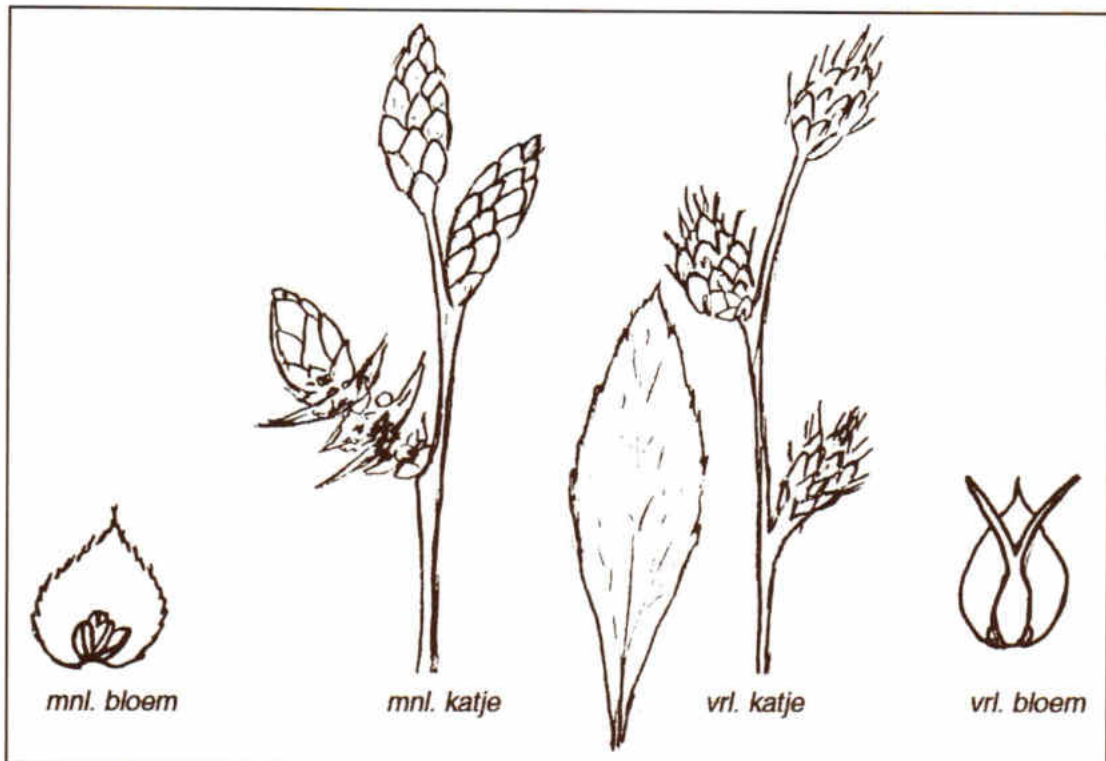

Gageltakje

valt, doordat de meeste bladeren er nog groen aanzitten, terwijl de gewone gagel dan nog kaal is'.

In Heino heb ik de struik nog niet aangetroffen. Wel net buiten de gemeentegrens in de gemeente Raalte.

In 'Ach lieve tijd' deel 5 onder het kopje 'wijn, bier, gagelkruid' valt te lezen dat men in de Middeleeuwen het 'gruytenbier' dronk. Aan het gerstenat werden allerlei kruiden toegevoegd om de smaak wat op te peppen. Om

welke kruiden het gaat is onbekend, behalve dat er altijd gagelkruid* bij was.

*Deze noot duidde op Gagel = Mirtus = cuscum. Een heide- en moerasplant, voorkomende in Noord- en West Europa.

Volksnamen: post, possem, Drentsche thee, luiskruid, vlooiëkruid.

Ook werd de naam Pozzelholt gebezigd. Gagel heeft een eigenaardige wrange, kruidachtige smaak.

De 2e uitgave (Chalmot 1788) Chomel, Algemeen Huishoudelijk- Natuur-, Zedekundigen en Konstwoordenboek vermeldt:

'Zommige Brouwers in deeze en andere Provinciën en Landschappen, bekooken in

het Bier met, of in plaats van de hop, het kruid Gagel, ook Post genaamd, in 't Latijn Myrtus Brabantica of Chameloe a mus. Men dient te weeten, dat dit kruid 't Bier wel eenige geurigheid en kragt bijzet, maar het maakt schielijk dronken en berooit het hoofd te zeer, ja maakt den mensch als dol en razend, inzonderheid als er veel in 't Bier bebrouwen is, en er veel van gedronken wordt'.

Jan Peters.

— Tekeningen zijn ontleend aan de Wandelboekjes en de Flora.

Limerick

Mien bouwvakkersmoat uut de Dolder
had van 't timmeren toch zo'n pien in de scholder!
Noa de dokter egoan
en noe geev' ik 't oe te roan:
een tennisärm, zèè-de . . . De's toch kolder!

V.

Reacties op 'Sprekende foto's' 39 en 40

Op het artikel 'Sprekende foto's' 39 over de familie Butink in het juninummer van 'Omheining', kregen we een reactie van de heer Huub van Wijnen, Brinkweg 44. Hij vertelde, dat hij geen huurder was geweest van het huis aan de Brinkweg 90, maar dat zijn ouders de laatste huurders waren. Hij was medebewoner. Toen zijn ouders waren overleden, kon hij geen huurcontract met de eigenaar, de heer A. Neplenbroek, afsluiten, omdat deze zelf van plan was aan de Brinkweg 90 te gaan wonen. Aangezien dit plan niet doorging, verkocht de heer Neplenbroek de woning aan de heer Kijk in de Vegte.

Erika van Leussen uit Dalfsen reageerde op 'Sprekende foto's' 40. In haar brief vertelt zij, dat haar opa Gerrit van Leussen, niet op 26 november 1952 te Heino overleed, maar in het verpleeghuis Zandhove te Zwolle. Haar oma Hendrika Gosselink, overleed op 2 augustus 1982 in het Sophia Ziekenhuis in Zwolle. Voordat ze in het ziekenhuis werd opgenomen, woonde ze al enige jaren in het bejaardentehuis De Maat.

Voor deze reacties onze hartelijke dank. Het is altijd leuk om te merken, dat er lezers zijn die meeleven.

Sprekende foto's (41)

Deze keer een foto uit de periode 1900-1915 van de familie Spitzzen, kinderen en klein-kinderen van notaris Spitzzen.

Omdat het een oude foto betreft, was het moeilijk de personen op de foto te traceren. Het is ons gedeeltelijk gelukt. Misschien dat er lezers zijn, die de personen gekend hebben of herkennen. Mocht dat zo zijn, dan horen wij dat graag.

Als we aan de linkerzijde beginnen, zien we eerst het echtpaar Kutschutter-Spitzzen, hij was arts te Raalte. Vervolgens het echtpaar Eekman-Spitzzen, hij was arts te Borne. Daarna twee dames Spitzzen, van wie de dame in het midden voor de openslaande deuren, waarschijnlijk Josephine Susanna Euphrasia Spitzzen is, religieuze of wel zuster Maria Theresia. Dan het echtpaar Spitzzen-Geniets, hij was grondeigenaar en woonde in Heino. Daarna waarschijnlijk Henricus Johannes Antonius Spitzzen uit Zevenaar en de twee dames Spitzzen, die met hun moeder aan de Canadastraat 20 woonden. Tenslotte Arnold Wilhelm Joachim Spitzzen, pastoor.

Wat de kinderen aangaat, de drie jongens in

het gestreepte jasje en broek zouden kinderen kunnen zijn van het echtpaar Spitzzen-Geniets, waarbij de jongen, zittende links op het bordes, Alphons Joseph Rudolph Reinier Spitzzen zou kunnen zijn, de latere boom- en rozenkweker te Heino. De twee andere jongetjes op de foto kunnen we niet thuisbrengen.

Wat betreft de familie Spitzzen

Hierover schreef de heer H. Wessels in 'Omheining' nr. 1 van maart 1996 een artikel. Hij beschreef het leven van Mgr. Otto Antonius Spitzzen, pastoor te Heino in de periode 1857-1866.

Een broer van pastoor Spitzzen, Rudolph, komt in augustus 1860 vanuit Bemmelen naar Heino, als opvolger van notaris N.P.M. van Bael. Hij leert in Heino Hendrika Antonia Wolters kennen, met wie hij in 1863 in het huwelijk treedt. Uit dit huwelijk worden twaalf kinderen geboren.

Behalve notaris, is Rudolph Spitzzen raadslid en wethouder van de gemeente Heino. Tevens is hij lid van de provinciale staten van

Familie Spitzten.

Overijssel. Met zijn gezin woont hij op het adres Canadastraat 2-4. Thans is op nr. 2 het Kerkhuus van de Ned. Herv. Kerk gevestigd en op Canadastraat 4 makelaardij Van der Heyden en PassworD translations.

Rudolph Spitzten overlijdt in 1893 op 64-jarige leeftijd. Vervolgens vindt er in 1901 een boedelscheiding plaats ten kantore van notaris W. Permentier. De oudste zoon Alfonsus Joseph Hendrik wordt dan eigenaar van het huis Canadastraat 2-4. Hij is degene, die het pand in 1917 verkoopt aan de Coöperatieve Landbouwvereniging Heino (zie ook 'Omheining' nr. 1 van maart 1996). Na de boedelscheiding gaat de wed. H.A. Spitzten-Wolters met haar twee ongehuwde dochters terug naar haar ouderlijk huis, dat stond naast de R.K. Kerk. Helaas is dit historische pand afgebroken. Op deze plek, Canadastraat 20, is een nieuw huis gebouwd en hier wonen thans de families Marsman en Veldkamp. Terugkomende op Rudolph Spitzten laten we

ter verduidelijking een genealogisch overzicht volgen.

Rudolph Spitzten

Geboren: Steenwijkerwold, 11 juni 1829.

Overleden: Heino, 5 november 1893, oud 64 jaar.

Zoon van: Hendrik Spitzten en Maria Fleer.

Beroep: notaris, raadslid en wethouder van de gemeente Heino, lid van de provinciale staten van Overijssel.

Godsdienst: R.K.

Adres: Canadastraat 2-4.

Huwelijk: Heino, 10 juni 1863 met **Hendrika Antonia Wolters**, geboren Heino, 28 juli 1840, overleden Heino, 8 november 1920. Dochter van Hendrikus Woltherus Wolters, grondeigenaar en winkelier te Heino, en Antonia Tuenk.

Kinderen:

1. **Alfonsus Joseph Hendrik**, geboren Heino, 1 juni 1864, overleden Heino, 28 november 1932, oud 64 jaar.

- Grondeigenaar. Gehuwd met Maria Pauline Geniets, geboren Groningen, 3 maart 1866, overleden Venraij, 5 maart 1933, oud 67 jaar.
2. **Maria Theresia Arnolda**, geboren Heino, 5 mei 1866. Gehuwd Heino, 24 oktober 1894 met Gerardus Jacobus Eekman, arts te Borne.
 3. **Susanna Thecla Ottilia**, geboren Heino, 9 januari 1868, overleden Heino, 19 mei 1868.
 4. **Josephine Susanna Euphrasia**, geboren Heino, 13 maart 1869, overleden Breda, 3 januari 1918. Zuster Maria Theresia. Religieuze Penitente-Recollectine van de Onbevleete Ontvangenis van de Congregatie van Rosendaal. Overleden in het 23e jaar harer H. Professie.
 5. **Gerharda Henrica Florentine**, geboren Heino, 18 juni 1871. Gehuwd Heino, 25 april 1895 met Wilhelmus Joannes Kutschrutter, arts te Raalte.
 6. **Henriëtte Antoinette Philippine**, geboren Heino, 28 november 1872, overleden Heino, 30 juni 1878.
 7. Een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht Heino, 4 november 1874.
 8. **Maria Hendrika Johanna**, geboren Heino, 22 september 1876. Gehuwd Heino, 12 november 1901 met Johannes Antonius Koning, boterfabrikant te Borne.
 9. **Rudolphine Theodora Florentine**, geboren Heino, 16 juni 1878. Thuis wonend. Vertrekt na het overlijden van haar moeder naar Nijkerk.
 10. **Henricus Johannes Antonius**, geboren Heino, 15 september 1880. Vertrekt op 20 september 1892 naar Zevenaar.
 11. **Ottile Antoinetta Thecla**, geboren Heino, 31 oktober 1882. Thuis wonend. Vertrekt na het overlijden van haar moeder naar Utrecht.
 12. **Arnold Wilhelm Joachim**, geboren Heino, 12 januari 1888, overleden Zwolle, 10 oktober 1947. Priester gewijd 15 augustus 1912, was kapelaan te

Bid voor de Ziel van Zaliger

den Welbiddelen Heer

RUDOLFUS SPITSEN,

geboren te STEENWIJKERWOLD, den 11 Juni 1829,
in leven Notaris te Heino en Lid der
Provinciale Staten van Overijssel,
alldaar overleden, voorzien met de III. Sacramenten
der stervenden, den 5 November 1893 en begraven
op de R. C. Begraafplaats den 9den daaraanvolgend.

Te midden van den nacht weerklonk eene roepstem,
ziet de bruidegom komt, snelt hem te gemoet.

Math. XXV, 6

(Kinderen), houdt uwe moeder in eere al de dagen
haars levens.

Tobias IV, 3

U verlatende vraag ik geene tranen, maar gebeden
en offeranden.

H. Ambrosius

GEBED.

Wij bidden U, o Heer, ontsla uwen dienaar van
zijne zonden, opdat hij gestorven voor deze wereld
voor U leve, door Jesus Christus, onzen Heer. Amen.

J. M. W. Waanders — Zwolle

Workum, Veendam en Utrecht, vanaf 1929 pastoor H. Joannes Vianney te Deventer, vanaf 1934 O.L.Vr. Hemelvaart te Amersfoort en sedert 1944 te Wijhe-Boerhaar.

Van de familie Spitzen woont niemand meer in Heino. De laatste, Alphons Joseph Rudolph Reinier Spitzen, boom- en rozenkweker, woonde eerst aan de Rozendaalseweg 8 en later Stationsweg 2. Hij was gehuwd met Maria Cornelia Johanna de Visser. Zij overleed op 20 oktober 1886, 88 jaar oud, in het verpleeghuis De Hartkamp te Raalte. Hij overleed op 23 januari 1981, 81 jaar oud, in het bejaardencentrum De Vloedgraven.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.

Wule zekt det zo (18)

Hen

Het is ule misschien nooit zo op-evallen, det de n op 't èènde van een woord in oonze streektaal op een eigenoardige meniere uutesprökken wödt.

In het Nederlands kump bie de uutspraak van de n de tonge vrij strak tegen de bōventanden an, mār wule doet det niet. Wule sprekt em slapper uut, loa'w mār zeggen, en dan heur ie een duudlijke neusklank. Geeft er mār es acht op bie woorden as: *van*, *kan*, *kon*, *bin*, enz.

Dit is ok het geval met hen, woar a'w het disse moal över hebt, een woord, vanzelf vergeliekbauer met het Nederlandse heen.

Ik wol oe es een antal uitdrukkingen veurleggen:

- Nao huus hen goan.
- Hen wårken/sloopen/spöllen goan.
- Wat gunk 't er hen/of!

- Hee heuld er een mooie stuver tussen hen (in de handel).
- Um die paer gulden zo'k het niet hen loaten goan.
- 't Gunk helemoal hen ('t ging niet door).
- Och vent, goat toch hen!
- 't Is al wekken hen egoan, mār noe zal 't dan toch gebeuren.
- Hee kan niet um een borrel hen.

Töt slot een uitdrukking, die de lèzeressen wel niet an zal stoan. Mār trek oe der niet al te völle van an, vrouwluu, wule zekt det noe ienmoal zo, menen doe'w het meesttieds niet:

- Een vrouw en 'n blindedärm, doar kö'j wel um hen.

Henk van der Veen sr.

Uit de school geklapt (2)

Helaas kregen wij geen reacties op onze foto's, geplaatst in 'Omheining' van september jl. Jammer, maar het waren ook foto's van ruim honderd jaar geleden. Mocht er toch nog iemand zijn, die gegevens voor ons heeft, dan horen wij dat graag.

Ondertussen zijn wij zelf ook nog weer eens op zoek gegaan. Eerst in het gemeente-archief van Heino. Dat was al eerder gebeurd, maar toen niet met het gewenste resultaat. Dus maar weer opnieuw geprobeerd. Nu hadden wij meer succes, wat betreft de heer Arends. Gerrit Jan Arends, gehuwd met Johanna Gesina Lemmers, had acht kinderen, van wie één dochter. Hij was onderwijzer aan de openbare lagere school van september 1881 tot 1 januari 1917.

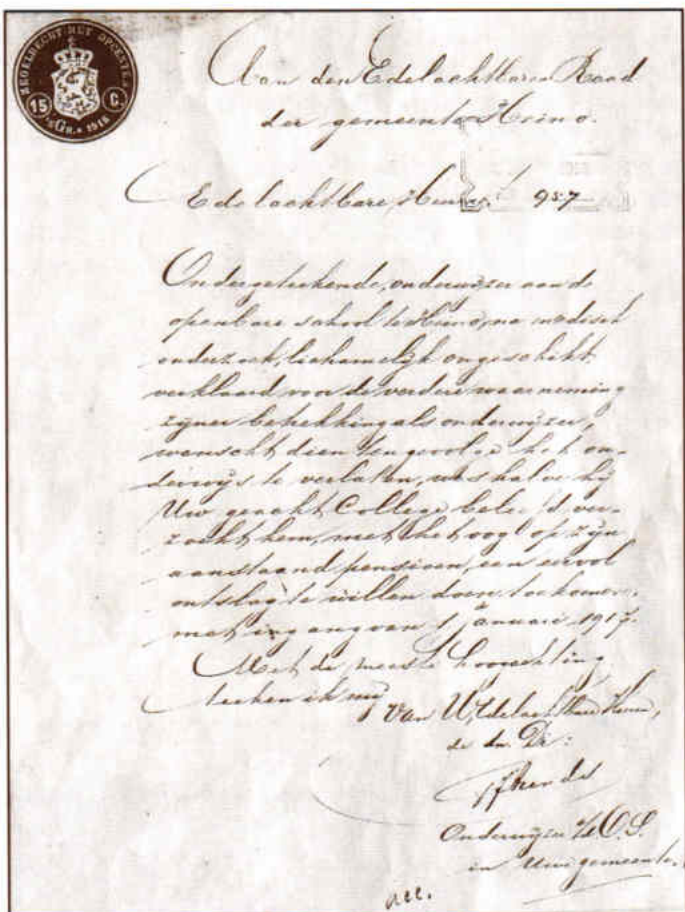
In het archief van de gemeente Heino, in het dossier uitgaande en ingekomen stukken uit het jaar 1916, treffen wij een brief aan van de heer Arends. De brief is keurig geschreven op gezegeld papier en daarin vraagt hij aan de raad van de gemeente Heino eervol ontslag met ingang van 1 januari 1917 in verband met lichamelijke ongeschiktheid. De brief is niet gedateerd, maar wordt op 30 oktober 1916 ingeschreven als ingekomen stuk.

Een maand eerder is de heer Arends onderzocht door de heer W.G. Geesink, wettig bevoegd geneeskundige, gevestigd te Wijhe, die verklaart dat de heer Arends tengevolge van vroegtijdig intredende ouderdomsverschijnselen zowel lichamelijk als geestelijk niet meer in staat is zijn ambt als onderwijzer te vervullen. Van het Ministerie van Financiën treffen we ook een brief aan, gedateerd 12 oktober 1916, waarin wordt meegedeeld, dat

gezien de gezondheidstoestand van de heer Arends, hij in aanmerking komt voor toekenning van pensioen.

Zo vertrekt de heer Arends met zijn echtgenote op 11 december 1916 naar Zwolle.

Bij onderzoek in het gemeente-archief van Zwolle blijkt, dat het echtpaar Arends-Lemmers daar inderdaad is ingeschreven en wel op het toenmalige adres Molenweg 70. Ze wonen daar tot 7 augustus 1928 en vertrekken dan naar Amersfoort. Bijzonder is, dat op diezelfde dag hun enige dochter Johanna Hendrika Gesina Arends, getrouwd met Hermannes Damman, ook vanuit Zwolle naar Amersfoort vertrekt.

Openbare lagere school 1892.

Waren de vorige foto's genomen omstreeks 1885, de daarop volgende foto, die wij in ons archief hebben dateert uit 1892.

Van de onderwijzers, met bolhoed, kennen wij van links naar rechts de heer Arends, de heer Kampen, die later onderwijzer was aan de Lentherschool en het hoofd der school de heer Leistikow. De onderwijzer met zijn hand in de zij is onbekend.

Het jongetje met het kruisje boven zijn hoofd is Evert Jan Lindeboom, geboren Heino, 2 juli 1886 als zoon van Gerrit Jan Lindeboom en Sientje Dijk.

Waarschijnlijk is het jongetje links van hem een zoon van meester Arends.

In 1892 zijn er waarschijnlijk meerdere foto's gemaakt. We nemen aan, dat niet alle leerlingen op deze ene foto staan. Wanneer u nog

foto's ter reproductie heeft, dan vernemen wij dat graag. Mocht u nog namen van de leerlingen of het onderwijzend personeel kennen, laat het ons dan weten. We hopen ondanks de leeftijd van de foto op reacties.

Werkgroep documentatie:

Manna Stavorinus, de Haarstraat 25, 8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.

Jennie Pruim, Acacia 25, 8141 TL Heino, telefoon 0572-391986.

De werkgroep is elke maandagavond in de verenigingsruimte aanwezig van 20.00 tot 22.00 uur en daar te bereiken op het telefoonnummer 0572-394562.

Alweer 20 jaar geleden

Een terugblik op 1978

1e kwartaal 1978

De Heinose tv-kijkers kunnen over het algemeen nog geen verbetering van de ontvangst constateren, sinds zij zijn aangesloten op het centrale antenne-systeem, dat onlangs in deze gemeente werd geplaatst. In de eerste dagen van januari kwamen veel klachten binnen over de slechte ontvangst. Het hele dorp is nu voorzien van een kabelnet voor de centrale ontvangst. Toch is de huisaansluiting nog vrijwillig. Iemand die net diep in de beurs heeft moeten tasten voor een eigen nieuwe antenne, hoeft dus nu nog niet mee te doen, maar moet wel over vijf jaar zijn aangesloten.

Het ontwerp fietspadenplan in de provincie Overijssel, ingediend door de recreatiegemeenschap Salland, ontmoet in Heino enige weerstand. De vertegenwoordigers van de gemeente Heino hebben vooral bij het in het plan opgenomen fietspad van het dorp Heino naar het vakantieoord de Schaarshoek een vraagteken gezet. In de toekomst wil de gemeente echter een voetpad aanleggen naar de Schaarshoek.

Wanneer nu aan de ene kant van de Stationsweg een fietspad zou komen en langs de andere kant een wandelpad, zou dat ongetwijfeld op bezwaren stuiten.

Een verdeeld college van B en W zal aan de raadsvergadering twee plaatsen voorleggen waarop ongeveer zeven woonwagens kunnen worden geplaatst. Het gaat hierbij om een terrein aan de Molenweg bij de oude waterzuivering, hetgeen de voorkeur heeft van wethouder Wellenberg, en een terrein aan de Weversweg nabij het natuurgebied de Vlaminkhorst dat bij de beide andere leden van het college, burgemeester Berger en wethouder Snel, favoriet is. Om de keuze voor de raad nog wat moeilijker te maken heeft wet-

houder Wellenberg op eigen initiatief een derde mogelijkheid gevonden, en wel aan de Lemelerveldseweg nabij de voormalige boerderij Schotman.

Het bestemmingsplan 'Dorpsstraat-West' is bijna acht jaar oud en in die periode zijn er bij het gemeentebestuur meerdere malen verzoeken binnengekomen voor verbouw van de bestaande woningen en de bijgebouwen, die vrijwel allemaal afgewezen moesten worden. Volgens de voorgestelde wijzigingen zal het mogelijk worden een vrijstaand bijgebouw van maximaal 40 vierkante meter oppervlak te bouwen. Een aan de zijgevel aangebouwd bijgebouw zal maximaal 25 vierkante meter mogen zijn en aanbouw aan de achtergevel wordt mogelijk tot een diepte van twee meter.

De vrijwillige brandweer en de politie hebben al enige jaren een personeelsvereniging en die telt 24 leden. Het college ziet het nut van die vereniging wel in. Omdat ook de personeelsvereniging van het gemeentehuis subsidie krijgt, menen B en W de raad te moeten voorstellen ook deze vereniging een subsidie te verlenen van f 2.- per lid per maand. De financiële commissie is al met het voorstel accoord gegaan.

In de raadsvergadering van 17 januari komt een voorstel ter tafel tot verkoop van grond aan het Rijk ten behoeve van de aanleg van de parallelweg langs de rijksweg Zwolle-Almelo. De koopsom van de grond voor de aanleg van de parallelweg zal gesteld worden op de formele prijs van één gulden per perceel, maar aan de Hagenweg staan nog bomen die een houtwaarde vertegenwoordigen van f 780.- en die zal Rijkswaterstaat wel moeten vergoeden.

Het college van B en W heeft inzake het sociaal-cultureel werk in deze gemeente bijzonder slagvaardig gereageerd. Het bereikte

voor de huisvesting een akkoord met het R.K. Kerkbestuur en direct daarna werd een voorstel aan de raad gemaakt om de subsidie aan dat sociaal-cultureel werk zo te verhogen dat de hogere huur volledig wordt gecompenseerd. Het is de bedoeling dat de stichting nog slechts ongeveer anderhalf jaar gebruik blijft maken van het parochiehuis. Na deze periode is het plan aan de stichting drie lokalen van de lagere landbouwschool te verhuren.

Uit de meerjarenplanning van Heino blijkt dat er door het gemeentebestuur mee werd gerekend dat de kern Laag Zuthem in 1978 en de kern Lierderholthuis in 1980 van riolering zouden worden voorzien. In verband daarmee is destijds al een bedrag van f 10.000.— gereserveerd voor de riolering en herbestrating van de Kolkweg. Uit de inmiddels gehouden besprekingen tussen het zuiveringschap en de gemeente is komen vast te staan dat de kans groot is dat beide kernen tegelijk en nog wel dit jaar kunnen worden aangesloten. Uiteraard is de gemeente daar erg gelukkig mee, want de lozing van nu via stapelputten in de wetering is niet bepaald een ideale situatie.

Het jongerencentrum 'Flurk' is onder de panen. De gymnastiekzaal naast de brandweerkazerne wordt het nieuwe onderkomen van de Flurkers, die hiermee een grote wens in vervulling zien gaan. In deze zaal, waar ze tevens kunnen beschikken over enkele bijruimten, kunnen een groot deel van de activiteiten die 'Flurk' op de verlanglijst heeft staan, worden verwezenlijkt.

Volgens een voorzichtige prognose van B en W kan nog eind van dit jaar begonnen worden met de bouw van woningen in het bestemmingsplan Heino-Zuid. Men verwacht in de loop van dit jaar de definitieve beslissing van de Kroon. Gedeputeerde Staten hebben reeds toestemming verleend om met het bouwrijp maken van de grond te beginnen. Een ingediend verzoek aan de voorzitter van de Raad van State om dat besluit van GS te schorsen is afgewezen.

Het jaar 1978 staat in het licht van de verbouw- c.q. nieuwbouwplannen van het gemeentehuis.

In het voorjaar wordt uitvoerig gesproken over het voorstel betreffende de verbouw van het gemeentehuis en het daarbij betrekken van het in 1974 aangekochte belendende pand. Deze voormalige Vivo-kruidenierszaak (pand De Nekker) staat al enige jaren leeg en zal na een grondige restauratie, waarvoor Monumentenzorg een flinke bijdrage levert, de gemeentelijke diensten uit de huisvestingsproblemen moeten helpen. De totale kosten van verbouwing en restauratie komen op f 1.700.000.—; een bedrag van f 700.000.— is daarvoor reeds gereserveerd. Monumentenzorg neemt een half miljoen voor haar rekening en het resterende half miljoen dient in de komende jaren in de begroting te worden gevonden. Beoogd architect voor het plan is architect Verlaan uit Zwolle.

Echter:

In het najaar hebben burgemeester en wethouders het roer volledig omgegooid. Het aanvankelijke streven naar verbouw en restauratie wordt verlaten; thans wordt voorgesteld om de mogelijkheden van totale nieuwbouw te gaan onderzoeken. De prijs voor een nieuw gemeentehuis zal nauwelijks hoger, zo niet gelijk liggen aan de renovatieplannen. Inmiddels blijkt ook het aanvankelijke plan veel duurder uit te vallen. In plaats van f 1.700.000.— moet nu worden gerekend met ruim f 2.500.000.— terwijl daarnaast de subsidie van Monumentenzorg f 100.000.— lager uitvalt. Voor de toekomstige plaats van het nieuwe gemeentehuis wordt gefilosofeerd over drie locaties, namelijk op de plaats van de Chr. lagere school; achter het huidige gemeentehuis, dus in een deel van de tuin of naast het politiebureau. Ook het weilandje tegenover de ambtswoning van de burgemeester (de 'groene long') wordt nog als optie genoemd.

2e kwartaal 1978

Autopedbestuurder G. Dijkhuis, bij veel Heinoërs bekend als conciërge van de school

voor LHNO, ondernam een steptocht van Wythmen naar Heino om jonge rijwielen-enthousiasten daarmee te helpen met de aankoop van een busje voor vervoer van en naar fietsevenementen. De steptocht heeft honderd gulden opgebracht. Doordat de publieke belangstelling tegenviel, is er dan ook van die kant geen geld binnengestroomd.

Rijkswaterstaat zal binnenkort een begin maken met de aanleg van een parallelweg langs de rijksweg Zwolle-Heino. In eerste instantie zal de weg, gerekend vanaf Zwolle, beginnen bij de afslag naar Hoonhorst en eindigen bij de Zuthemerweg. De weg zal dus links van de rijksweg beginnen en rechts eindigen. De oversteek zal worden gemaakt onder de Ganzenpanbrug, waar een brede duiker in het Overijsselskanaal zal worden gelegd. De onderhandelingen over de grondverwerving voor het deel Wythmen naar de afslag Hoonhorst zijn nog gaande.

Na 41 jaar in Heino werkzaam te zijn geweest, beëindigde dokter A. Doijer zijn taak als huisarts. Om de patiënten de mogelijkheid te bieden afscheid van hem te nemen, had een voor deze gelegenheid speciaal gevormd comité een afscheidsreceptie georganiseerd. De opening van de receptie vond plaats door de eerste en de laatste van de 3.500 baby's die dokter Doijer ter wereld had geholpen, te weten Dirk van de Beek (nu - 1978 - 41 jaar) en Dandy van Lenthe (één jaar). De schier oneindige stroom van personen die van dokter Doijer afscheid wilden nemen, moest enkele malen worden onderbroken voor toespraken. Namens de patiënten hield mevrouw J. Lozeman-Knopert, gekleed in Heino'se klederdracht, een voordracht in het dialect, waarin vele gebeurtenissen uit het praktijk-leven werden gemeld.

Op donderdag 12 november 1981 is rustend arts Antonie Doijer overleden. Hij is 72 jaar geworden.

Het gemeentebestuur heeft in de besprekingen met het bestuur van het Zuiveringschap West-Overijssel inzake de overname van de

Kerst- wandeling 1998

Zaterdag tweede kerstdag

Start 13.00 tot 14.30 uur
vanaf het koetshuis van
Den Alerdinck

oude zuiveringsinstallatie op de meeste onderdelen overeenstemming weten te bereiken, maar over de overnamesom kan men het niet eens worden. De oude zuivering staat bij het industrieterrein en vrij dicht bij het dorp. Het zuiveringschap meent nu, dat Heino voor een versnelde afschrijving had moeten zorgen, gezien de ligging van de installatie. Het schap wil betalen wat de boekwaarde bij die versnelde afschrijving zou zijn geweest.

Het ziet er naar uit dat de kersverse zwemvereniging 'Lierderholthuis - Laag Zuthem' een aardig financieel steuntje in de rug krijgt van de gemeente voor de exploitatie van het zwembad in Lierderholthuis. B en W stellen de raad voor een (vooralsnog) eenmalige subsidie van f 15.000.- beschikbaar te stellen ter dekking van het nadelige saldo. Er is sinds 12 mei door enkele vrijwilligers keihard gewerkt en het ziet er naar uit dat zaterdag 17 juni de gemeente Heino een puik zwembad rijker is geworden.

De Rabobank Lierderholthuis hield op maandag 19 juni haar algemene ledenvergadering in Café D'Olde Wetering. De heer G.J.A. Elshof, voorzitter van het bestuur, is wegens het bereiken van de statutair gestelde leeftijd niet meer herkiesbaar. De heer J.B.G. Klink, 2e voorzitter, vermeldde ondermeer, dat

mede door zijn activiteiten bij de bank, aan de heer Elshof op Koninginnedag een koninklijke onderscheiding is uitgereikt. Namens leden, bestuur en raad van toezicht wordt de heer Elshof een gouden horloge aangeboden. De heer Elshof is 33 jaar actief geweest binnen de Rabobank.

Onder het goedkeurend oog van een groot aantal genodigden werd woensdag 21 juni de nieuwe openbare kleuter- en lagere school geopend. Leerlingen van de nieuwe school knipten de acht linten door die voor de hoofdingang waren gespannen. De integratie van kleuter- en basisonderwijs werd aan de orde gesteld door de heer Van der Veen, hoofd van de lagere school. Hij benadrukte dat de weg van de integratie stap voor stap moet worden afgelegd. Met de ingebruikneming van de nieuwe school is een eind gekomen aan de situatie dat andere scholen steeds weer tijdelijk aan een aantal klassen onderdak moeten verlenen.

3e kwartaal 1978

Heel uitbundig en heel spontaan heeft Heino op vrijdagmiddag 15 september afscheid genomen van zuster Fenna Maatman, nadat zij maar liefst 32 jaar als wijkverpleegster in Heino en wijde omgeving werkzaam is geweest. De zilveren ere-medaille in de Orde van Oranje Nassau was één van de verrassingen waarmee de scheidende en van nature bijzonder bescheiden zuster werd geconfronteerd. Voorafgaande aan de enorm druk bezochte afscheidsreceptie werd zuster Maatman en haar collega zuster Ruitenbergh een vliegtocht aangeboden door de heer J.M. Seine.

Binnen niet al te lange tijd zal de eerste bebouwing verrijzen op het nieuwe stuk industrieterrein aan de noordzijde van de Molenweg, aldus de krant van 11 juli 1978. De firma Seine wil ter plekke toonzalen neerzetten, ook al omdat de huidige ruimte aan de Marktstraat als zodanig niet meer voldoet.

Afscheid zuster Fenna Maatman.

Het pand aan de Marktstraat 43, bij velen bekend als de loods van Stork en momenteel door Seine Meubelen in gebruik als opslagruimte, zal mogelijk in de nabije toekomst dienst gaan doen als brandweerkazerne en loods gemeentewerken. Bovendien zal in het gebouw een kantine worden gevestigd. Deze nieuwe bestemming brengt wel het nodige breekwerk met zich mee. Van de grijze loods zal niets meer overblijven; het stenen gebouw erachter zal worden opgeknapt.

In tegenstelling tot eerdere plannen van het zuiveringschap West-Overijssel, zullen Laag-Zuthem en Lierderholthuis gelijktijdig van een nieuw rioleringsysteem worden voorzien, zo lezen we in de krant van 15 juli 1978. Gelijktijdig met de aanleg van de riolering in Laag-Zuthem zullen twee straten in deze woonkern aan één zijde van een trottoir worden voorzien. Aan het Langeslag aan de zijde van

de kerk, aan de Kolkweg aan de zijde van Het Trefpunt. Om het landelijk karakter van Laag-Zuthem niet al te veel geweld aan te doen is besloten om slechts aan één zijde een trottoir aan te leggen.

Bij het VVV-kantoor, ondergebracht bij boekhandel Bisschop, is een geheel nieuwe toeristische kaart van de gemeente Heino verkrijgbaar. Als basis diende een topografische kaart van Heino en directe omgeving, waarop de toeristische bezienswaardigheden gedetailleerd en in kleur zijn aangegeven. De kaart gaat f 5.- kosten.

Na een zeer lange periode van voorbereiding was het dinsdag 5 september eindelijk zover. Door een doek weg te trekken van een bord met als opschrift 'Bouwrijp maken Heino-Zuid' gaf burgemeester Berger het startsein voor het bouwrijp maken van de grond waarop huizen zullen worden gebouwd. Het project omvat 93 woningen waarvan 26 woningwetwoningen, 37 premie-koopwoningen, 26 premie-koopwoningen twee-onder-één-kap en 4 vrijstaande woningen. In totaal zijn er 133 aanvragen voor woningwet-woningen en 135 aanvragen voor een bouwkaavel. Voor de tweede fase, ten zuiden van het bejaarden-centrum 'De Vloedgraven' is nog geen goedkeuring van de Kroon ontvangen. Die fase omvat nog eens 200 woningen.

De weergoden waren de opening van de Heinose avond-zwemvierdaagse gunstig gezind, want de lucht was stralend blauw en men kon spreken van ideaal zwemweer. Niet minder dan 750 liefhebbers lieten zich voor deze avondvierdaagse inschrijven. De leerlingen van de basisscholen moesten al voor acht uur hun baantjes hebben getrokken, want na hen kwamen de ouderen aan bod. Rond deze avondvierdaagse is een kleurrijk geheel aan evenementen georganiseerd.

Op een terrein aan de Van der Capellenweg werden zondag 17 september grasbaanraces georganiseerd. In totaal kwamen er vijf klassen aan de start, waarbij ook plaatselijke

coureurs aan de strijd deelnamen. Bij de 50cc nieuwelingen waren dat H. Boerhof, E. Meekers en J. Bosch. Bij de 50cc junioren R. Sinnige en T. Schrijver, die ook bij de 125 cc van start gingen, alsmede J. Kleinlangeveldsloo. Bij de 125 cc zorgde W. Morrenhof voor de plaatselijke inbreng.

De beide carnavalsverenigingen, de Deurzakkers en de Sökkestoppers, organiseerden zondag 10 september een autovoetbalwedstrijd op het veld achter de manege van de Gunneruiters aan de Van der Capellenweg. Voor het eerst waren er ook twee dames-teams, namelijk Eilander en Lindeboom. Winnaar van deze wedstrijd werd het team Eilander met 1-0. Ruim duizend bezoekers waren naar het wedstrijdveld gekomen om de af en toe zeer spannende wedstrijden te aanschouwen.

De commissie voor gemeentelijke plannen kan zich in grote lijnen wel scharen achter het structuurplan van de gemeente, maar wijst in een reactie op dit plan toch op enkele detail-onduidelijkheden. Het is de commissie niet duidelijk waarom het gemeentebestuur het recreatiebeleid heeft omgegooid en nu streeft naar een verdeling van recreatiemogelijkheden over de gehele gemeente. De commissie houdt vast aan een concentratie aan de oostelijke kant van het dorp. Facetten die volgens de commissie ook te weinig aandacht krijgen zijn de werkgelegenheid in de agrarische sector, natuur en landschap en het langzame verkeer.

4e kwartaal 1978

Twintig jaar nadat voor het eerst gesproken werd over de bouw van een kleuterschool in Lierderholthuis is het dan eindelijk zover. Niet dat er zeer binnenkort gebouwd zal gaan worden, maar de plannen zijn nu in een dermate vergevorderd stadium, dat er toch 'schot' in de zaak komt. Eenstemmig heeft de gemeenteraad zich achter het voorstel van B en W geschaard om gelden beschikbaar te stellen voor de bouw van een rooms-katholieke

kleuterschool in Lierderholthuis. De totale kosten daarvan worden geraamd op ruim f 300.000.— exclusief de inrichting van het gebouw. De kleuters vinden thans nog onderdak in het parochiehuis.

Twee onverwacht ter wereld gekomen lammeren zorgden vrijdagmiddag 27 oktober bij de familie Middag voor het bewijs dat de natuur 'van streek is'. Door het 'zomerse' weer kon het gebeuren dat een schaap van de familie Middag langer in de wei kon blijven. Een fors uit de kluiten gewassen ram hield haar de gehele zomer gezelschap. Vandaar dat het resultaat van een spontane najaarsliefde in een Heinose wei te bewonderen was.

Inwoners van Heino mogen binnen niet al te lange tijd zelf hun vuilniszakken kopen. B en W kondigen dit alvast aan in een voorstel tot verhoging van de reinigingsrechten met 7%. Invoering van het gebruik van zakken met het opschrift 'HEINO' was destijds mede bedoeld om door middel van de prijs van zo'n zak een gedeelte van het reinigingsrecht te innen. Dit werd volgens het college geen succes. De inwoners die nu f 68.— aan reinigingsrechten betalen zullen volgend jaar met f 72,75 over de brug moeten komen.

In besloten kring is woensdagavond 1 november 1978 afscheid genomen van de heer G. Dekker (58), ondercommandant van de brandweer, na achtentwintig jaar lid te zijn geweest. Gemeentelijke en brandweervertegenwoordigers, onder wie burgemeester Berger en de heer Kappel van de geregionaliseerde brandweer in Noord Overijssel, spraken lovende woorden. De heer Dekker kreeg een oorkonde namens de commissie van Brandweercommandanten en de Koninklijke Nederlandse Brandweervereniging.

De Heinose begrafenisvereniging 'De Laatste Eer' heeft bij de gemeente een verzoek ingediend om een krediet te krijgen van rond f 3.000.— voor de aanschaf van een mobiele draagbaar voor begravenissen. Er moeten in de regel nogal lange afstanden met de lijk

naar het graf worden afgelegd, aldus het voorstel van B en W.

De heer W. Eilander heeft het gemeentebestuur verzocht hem een stuk industrie-terrein aan de Weerd te verkopen voor de toekomstige uitbreiding van zijn bedrijf en het oprichten van een propaangasinstallatie. De te verkopen oppervlakte bedraagt 1.110 vierkante meter en de prijs is bepaald op f 33.300.—.

De Orde van Vrijmetselaars wil nabij Heino een complex bejaardenwoningen realiseren. Dit complex woningen, waarschijnlijk zestig in totaal, zal volgens de plannen moeten komen bij de splitsing Dalfserweg - Veldhoekerweg. Het ontwerp-plan ligt ter goedkeuring bij Gedeputeerde Staten. Het college van burgemeester en wethouders en de raadscommissie voor Ruimtelijke Ordening hebben zich in principe achter de plannen geschaard. De Orde heeft aan de gemeente vergunning gevraagd voor tachtig woningen; de gemeente hield het op veertig. Men werd het eens over een compromis: zestig woningen. Dit aantal komt niet in mindering op het contingent dat Heino normaliter wordt toegevozen. Initiatiefnemer is de Zwolse oud-wethouder, de heer L. Witvliet.

Kerstfeest staat weer voor de deur. In veel plaatsen in de regio is dat ook heel duidelijk te zien. Op diverse plaatsen staan prachtig versierde kerstbomen te stralen of hangen takken kerstgroen in de winkelstraten. In Heino staat een mooie kerstboom voor de verlichte Hervormde Kerk, beide als een verlicht middelpunt waaromheen het roerige leven voortgang vindt.

*Riek Elshof
Dina Middag
Henk Wessels*

Wie is Wie?

Een foto uit het jaar 1929 gemaakt bij de Chr. Lagere School.

Wie herkent deze leerlingen?

Wij hopen weer op uw reactie.

*M.H. Stavorus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino, tel. 0572-392586.*

Wie was Wie?

Deze keer weer verschillende reacties op de foto, geplaatst in het nummer van september 1998. Onze hartelijke dank hiervoor aan de volgende personen:

Jan Satink, Jan Penninkhof en Theo van Overbeek.

De foto is ± 1990 gemaakt in de sporthal te Lemelerveld van het zaal-voetbalteam van Heleco, het huidige A.B.C., dat speelde tegen de Averbos. De uitslag is helaas niet bekend.

De namen van de spelers zijn als volgt, staande van links naar rechts:

Wim Holsappel (Welkoop Lemelerveld), Rob van der Kolk (Welkoop Heino),

Ton Smeenk (zoon van H. Smeenk), Theo van Overbeek, (A.B.C. Lochem).

Voorste twee: Cees Smale (Welkoop Heino) en Bertus Boerkamp (v.d. Vegt Transporten).

De uitgifte van een boek Boerderij- en Veldnamen.

De werkgroep boerderij- en veldnamen is de afgelopen maanden druk bezig geweest met het bespreken van de vormgeving van een boek over veldnamen, aangevuld met gegevens over boerderijen. Het onderzoek naar de veldnamen is inmiddels afgerond.

Momenteel is men bezig met het inventariseren van alle gegevens, die over de boerderijen zijn uitgezocht. De werkgroep is uitgebreid met vrijwilligers voor onderzoek in de archieven, een aantal schrijvers, een fotograaf en een vormgever. Het zal nog wel even duren voor alles klaar is, maar er wordt hard gewerkt.

Wat betreft de overige werkgroepen het volgende:

De werkgroep beeld en geluid is bezig met diverse video-opnamen, momenteel met een wandeling over de Twentseweg.

De werkgroep documentatie en de werkgroep historische gebruiksvoorwerpen zijn elke maandagavond in de verenigingsruimte aanwezig.

De werkgroep geschiedenis is toegevoegd aan de werkgroep boerderij- en veldnamen. Vanuit de verenigingsruimte heeft men een uniek uitzicht op de kruidentuin van de werkgroep kruidentuin Allegaardje, heel mooi om te zien.

De werkgroep streektaal komt elke derde dinsdagavond van de maand bijeen.

De cursus streektaal is dit winterseizoen niet van start gegaan, vanwege te weinig deelname.

De werkgroep folklore heeft dringend behoefte aan enkele dames. Het onderhoud van de kleding is momenteel een knelpunt.

De ontwikkelingen op het gebied van de automatisering gaan snel. De vereniging kan wat dat betreft niet blijven stilstaan. Daarom

zijn enkele mensen bezig om te bekijken hoe men op dit gebied kan blijven.

Veel is er al gebeurd. Het contactblad 'Omheining' wordt geheel drukklaar aangeleverd, de vormgeving gebeurt per computer. De boeken van de bibliotheek zijn beschreven in een computerprogramma, evenals alle artikelen uit het contactblad 'Omheining'. De codering van de krantenknipsels en de foto's zijn verwerkt. De ledenadministratie, waaronder de giroformulieren, is geautomatiseerd. De boekhouding wordt verwerkt op de computer. Al het typewerk gebeurt per computer. Dan volgen een aantal mensen op dinsdagmorgen de lessen van de heer Van de Wetering. Aan het beschrijven van de historische gebruiksvoorwerpen in een computerprogramma wordt gewerkt, evenals het beschrijven van woorden en uitdrukkingen in de streektaal.

Op 5 september bezocht een delegatie uit de partnergemeente Keerbergen de verenigingsruimte.

De ledenavond van 22 september jl., waarop de heer Klaas Nijmeijer uit Nijveen films vertoonde over het boerenleven op het Drentse platteland, was een succes. Ongeveer 150 leden waren aanwezig.

Verder willen wij de bezorgsters en bezorgers van het contactblad 'Omheining' bedanken en degenen, die de postverzending voor haar rekening neemt.

Ook degenen die, geheel belangeloos, alle artikelen uit de kranten over Heino uitknippen.

Schenken

- Van mevrouw G. de Goede-Bonhof, Wilhelminastraat 9, een knikkerbord en een schoenleest.
- Van de heer J.G. Hogeboom, Lemelerveldseweg 28, een Nederlandse Imkers Almanak voor het jaar 1949.
- Van mevrouw M. ter Laak, Woolthuisweg 1, een ratel.
- Van de heer A.J. Lozeman, de Hoek 11, een papierrolhouder/snijder, een sportembleem, twee sportbeurzen en twee asbakken van de voetbalvereniging Sportclub Heino.
- Van mevrouw A. Meijnders-Hoppen, Pr. Wilhelminastraat 1, drie boeken, getiteld 'Kriekende Kriekske', 'De hedendaagse kookkunst' en een 'Handboek voor den Schilder uit 1880'.
- Van mevrouw E.M. Quak, Kloostermanshof 38, vijf theelepeltjes.
- Van mevrouw J. Schuring-Seubring, de Cingel 5, een paspop.
- Van mevrouw C. Sinnige, Kloostermanshof 6, ouderwetse kleding.
- Van de heer J. Stegeman, Zuthemerweg 30, een perszak voor honing.
- Van mevrouw W.J. Wolfkamp-Hansman, Vlaminckhorstweg 25, een verzameling bidprentjes.
- Van een onbekende geefster een asbak met een afbeelding van café-restaurant De Zwaan en het boek Historie van Overijssel, 1e deel, geschreven door W. Nagge.

Alle geefsters en gevers willen wij hierbij weer hartelijk bedanken.

